T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

# E-OYLAMA VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

ALİ ERHAN KONUK
1188285254

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. BURAK GÜMÜŞ

EDİRNE 2025

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

# E-OYLAMA VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

ALİ ERHAN KONUK
1188285254

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. BURAK GÜMÜŞ

EDİRNE 2025

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

**Ali Erhan KONUK** tarafından hazırlanan "E-OYLAMA VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ" adlı **DOKTORA** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 27.-28. maddeleri uyarınca 14.01.2025 tarihinde Salı günü saat 14.00'da yapılmış olup, tezin OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

| JÜRİ ÜYLERİ | KANAAT | İMZA |
|---|---|---|
| Prof. Dr. Burak GÜMÜŞ | | |
| Prof. Dr. Nalan DEMİRAL | | |
| Prof. Dr. İbrahim KAMİL | | |
| Doç. Dr. Ahmet TUNÇ | | |
| Doç. Dr. Salih BATAL | | |

# ÖZET

Geleneksel oylama sisteminde de e-oylama sisteminde de seçim sürecinin şeffaf ve güvenilir yürütülmesi kadar seçmenlerin bu süreci güvenilir olarak algılaması da önemlidir. Türkiye'de seçmenlerin e-oylama sistemine güvenip güvenmedikleri hakkında çok az şey bilinmekte ve alanyazın incelendiğinde ulusal düzeyde geçerlilik ve güvenilirliği sağlanmış bir ölçek de bulunmamaktadır. Bu bağlamda, mevcut araştırmada amaç, Türkiye'deki seçmenler için e-oylamaya yönelik algılanan güveni ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmek, seçmenlerin seçim çevresi, öğrenim durumu, cinsiyet, iş durumu, gelir durumu ve yaş grubu değişkenlerine göre algıladıkları güveni değerlendirmek ve bu doğrultuda e-oylamanın Türkiye'de uygulanabilirliğine ilişkin öngörü sunmaktadır. Özetle bu araştırmada, Türkiye'de olası bir e-oylama uygulamasına yönelik seçmen güvenine odaklanılmıştır.

Mevcut araştırmada, e-oylamaya yönelik algılanan güven ölçeğini geliştirmek için likert tipi ölçek geliştirme aşamalarının tamamı gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada alanyazından hareketle 46 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Likert tipi ölçek maddeleri ve demografik verilerden oluşan iki bölümü bir veri toplama aracı hazırlanmıştır. Araştırmanın verileri pilot uygulama, asıl uygulama ve test-tekrar test analizi uygulaması olmak üzere üç aşamada toplanmıştır. Araştırmada 118 katılımcıdan oluşan pilot uygulama grubu, 400 katılımcıdan oluşan asıl uygulama grubu, 18 katılımcıdan oluşan test tekrar test analizi grubu olmak üzere üç ayrı çalışma grubu ile çalışılmıştır. Asıl uygulama grubu belirlenirken evrendeki alt grupların örneklemde temsil edilmemelerini garanti altına alan tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Böylece Türkiye'deki seçmen kitlesinin genel görünümü araştırmaya yansıtılmıştır. Türkiye'deki bütün seçim çevreleri (81 il), seçmenlerin cinsiyeti ve seçmenlerin yaş dağılımı evrenin alt tabakaları olarak belirlenmiş ve örneklemde temsil edilmiştir. Bunun yanı sıra öğrenim durumu, iş durumu ve gelir durumu değişkenleri katılımcılardan veri olarak alınmıştır.

Pilot uygulama sonrası uzman görüşleri doğrultusunda veri toplama formunda revizyonlar yapılmıştır. Asıl uygulamadan gelen veriler ile ölçeğin güvenirliği için Cronbach Alfa değeri ve yapı geçerliği için madde analizi (madde silindiğinde ortalama ve standart sapma, Cronbach alfa), madde ayırt edicilik indeksi (alt-üst %27 fark testi) ve açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Analizler sonrasında 6 madde ölçekten çıkarılarak 40 maddelik asıl ölçek oluşturulmuştur. Ayırt edici geçerlik için demografik özelliklere göre ölçek boyut ve alt boyutlarının değişimi, parametrik (Bağımsız örneklem t testi) ve parametrik olmayan (Kruskal Wallis H testi) testler ile test edilmiştir. Yapı geçerliğinin onaylanmasından sonra elde edilen modeli doğrulamak için en çok olabilirlik kestirim yöntemli doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi için standartlaştırılmış ve standartlaştırılmamış regresyon kat sayıları, kritik değer ve p değeri elde edilmiştir. Test-tekrar test için sınıf içi korelasyon değeri (ICC) elde edilmiştir. Sonuç olarak; teknolojik boyutta 15 madde, toplumsal boyutta 13 madde, politik boyutta 5 madde, ekonomik boyutta 6 madde ve hukuki boyutta 1 madde olmak üzere beş boyutlu ve 40 maddeli algılanan güven ölçeği ,958 Cronbach alfa ve ,970 ICC değeri ile güvenilir ve geçerli ölçme aracı olarak geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçeğe "E-Oylamaya Yönelik Algılanan Güven Ölçeği" ismi verilmiştir.

Mevcut araştırma, seçim çevresi, öğrenim durumu, iş durumu, gelir durumu ve yaş grubu değişkenlerinin Türk seçmenlerin e-oylamaya yönelik algıladıkları güvende bir fark oluşturmadığını göstermiştir. Buna karşın cinsiyet değişkeni, algılanan güven ölçeği ölçümlerinde fark göstermiş, kadınlar her boyutta erkeklerden daha düşük puanlar almıştır. Geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış E-oylamaya Yönelik Algılan Güven Ölçeğine verilen yanıtlar doğrultusunda Türk seçmeni, e-oylamanın ekonomik boyutuna ($\bar{x}$=3,93), politik boyutuna ($\bar{x}$=3,47), toplumsal boyutuna ($\bar{x}$=3,21) ve hukuki boyutuna ($\bar{x}$=3,17) yüksek düzeyde güven algılamış; teknolojik boyutuna ($\bar{x}$=2,97) ise orta düzeyde güven algılamıştır. Araştırma sonuçları alanyazın ışığında tartışılmıştır.

# ABSTRACT

In both traditional voting systems and e-voting systems, it is important not only for the election process to be conducted transparently and reliably, but also for voters to perceive this process as trustworthy. In Turkey, little is known about whether voters trust the e-voting system, and a valid and reliable scale that applies at the national level is not available in the literature. In this context, the aim of the current research is to develop a valid and reliable scale to measure the perceived trust in e-voting for voters in Turkey, to assess how trust is perceived based on variables such as electoral district, education level, gender, employment status, income level, and age group, and to provide predictions about the applicability of e-voting in Turkey. In summary, this study focuses on voter trust regarding a potential e-voting system in Turkey.

In the current study, all stages of Likert-type scale development were carried out to develop a perceived trust scale for e-voting. In the first stage, a pool of 46 items was created based on literature. A data collection tool was prepared consisting of two sections: Likert-type scale items and demographic data. The data for the study were collected in three phases: a pilot study, the main study, and a test-retest analysis. The research involved three separate participant groups: a pilot study group of 118 participants, a main study group of 400 participants, and a test-retest analysis group of 18 participants. A stratified sampling method was used to ensure that subgroups within the population were represented in the sample. Thus, the overall picture of voters in Turkey was reflected in the research. All electoral districts in Turkey (81 provinces), voters' gender, and age distribution were identified as subgroups and represented in the sample. In addition, education level, employment status, and income level were collected as variables from the participants.

Following the pilot study, revisions were made to the data collection form based on expert feedback. To assess the reliability of the scale, Cronbach’s Alpha was

calculated, and item analysis (including average, standard deviation, and Cronbach's alpha when items were deleted), item discrimination index (using the top-bottom 27% difference test), and exploratory factor analysis were applied to the data from the main study. After the analysis, 6 items were removed, resulting in a 40-item scale. Discriminant validity was tested by examining the variation of the scale's dimensions and sub-dimensions according to demographic characteristics using both parametric (Independent samples t-test) and non-parametric (Kruskal-Wallis H test) methods. After confirming the construct validity, confirmatory factor analysis was conducted to validate the model, using the maximum likelihood estimation method. For the confirmatory factor analysis, standardized and unstandardized regression coefficients, critical values, and p-values were obtained. The test-retest reliability was measured using the intraclass correlation coefficient (ICC). As a result, a five-dimensional, 40-item perceived trust scale for e-voting was developed with high reliability and validity, with a Cronbach's alpha of .958 and an ICC of .970. The developed scale is named the “Perceived Trust Scale for E-Voting”.

The current study found that variables such as electoral district, education level, employment status, income level, and age group did not create significant differences in Turkish voters' perceived trust in e-voting. However, the gender variable showed a difference in the perceived trust scale measurements, with women scoring lower than men on all dimensions. Based on the responses to the validated Perceived Trust in E-Voting Scale, Turkish voters perceived a high level of trust in the economic dimension ($\bar{x}$=3.93), political dimension ($\bar{x}$=3.47), social dimension ($\bar{x}$=3.21), and legal dimension ($\bar{x}$=3.17) of e-voting, while the technological dimension ($\bar{x}$=2.97) was perceived with moderate trust. The results of the study are discussed in light of the existing literature.

# ÖN SÖZ

İnsanlık tarih boyunca birçok evre geçirmiştir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda ise insanlık, dijital dönüşüm evresinde gibi görünmektedir. İnternetin hayatımıza girmesi, yaygınlaşması, telefonlarımızla buluşması, günlük ihtiyaçlarımızın, kamusal işlemlerin, ticaretin ve parasal işlemlerin internet aracılığıyla dijital ortamlarda yapılması bu dönüşümün sadece başlangıç bölümüdür. Bu yüzyılda neredeyse her disiplin bu dijital dönüşümden etkilenmiştir. Bu dönüşüm alışkanlıklarımızda değişikliklere sebep olmakla birlikte yeni alışkanlıkları da beraberinde getirmektedir. Ülkemizdeki geleneksel oy verme alışkanlığımızın da bundan etkilenmesi kaçınılmazdır. Farklı ülkelerde, elektronik oylama denenmiş, uygulanmış, vazgeçilmiş, uygulanmaya devam ediliyor gibi farklı görünümlerdedir. Ülkemizde, 2023 yılında genel ve 2024 yılında mahalli seçimler yapılmıştır. Bu iki seçim, geleneksel oy verme yönteminin uygulandığı son iki seçim olma ihtimalini taşımaktadır.

Mevcut araştırmada, Eylül 2022 ve Eylül 2024 arasındaki dönemde, e-oylamanın toplumsal, hukuki, politik, teknolojik ve ekonomik açıdan Türkiye'de uygulanabilirliğine yönelik bir çalışma yürütülmüş ve sonuçlar sizlerle paylaşılmıştır. Sürecin her aşamasında desteğini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Burak GÜMÜŞ'e, tez izleme komitesi üyelerim Prof. Dr. Nalan DEMİRAL ve Prof. Dr. İbrahim KAMİL'e, tezin akademik gelişimine katkısı için değerli arkadaşım Öğr. Gör. Dr. Ferhat ÜNAL'a, tez izleme aşamasında olumlu geri bildirimleriyle destek olan Doç. Dr. Ahmet TUNÇ ve Doç. Dr. Salih BATAL'a ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında emeği olan Prof. Dr. Hasan BURAN'a teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, tüm eğitim hayatım boyunca beni destekleyen annem Neşe KONUK ve babam Mehmet Zafer KONUK'a, doktora eğitimine başladığım ilk günden itibaren, sevgisi ve desteğiyle yanımda olan çok kıymetli eşim Doç. Dr. Sümeyye KONUK'a ve oğullarım Uygar KONUK ve Ata KONUK'a sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunuyorum.

# İÇİNDEKİLER

**GİRİŞ** ..... **1**

Amaç ..... 7

Önem ..... 7

Sayıltılar ..... 8

Sınırlılıklar ..... 8

Tanımlar ..... 9

**BÖLÜM 1** ..... **11**

**1. KURAMSAL ÇERÇEVE** ..... **11**

1.1. E-Oylamaya İlişkin Önceki Araştırmalar ..... 11

1.2. Seçimlerde Kamu Güvenini Etkileyen Alt Bileşenler ..... 16

1.2.1. Seçim Sürecinin Şeffaflığı, Güvenliği ve Yasal Çerçeve ..... 18

1.2.2. Seçmen Farkındalığı ve Türkiye'deki Seçmen Sayıları ile Geçersiz Oy Oranları ..... 20

1.2.3. Seçmen Gruplarının Temsili ve Türkiye'de Seçmen Grupları ..... 24

1.2.4. Seçmen Katılımı ve Türkiye'de Seçmen Katılım Oranları ..... 28

1.2.5. Siyasal İstikrar ve Türkiye'nin Siyasal İstikrar Göstergeleri ..... 34

**BÖLÜM 2** ..... **42**

**2. YÖNTEM** ..... **42**

2.1. Araştırmanın Modeli ..... 42

2.2. Madde Havuzunun Oluşturulması ..... 44

2.3. Verilerin Toplanması ..... 47

2.3.2. Araştırmanın Etik Boyutu ..... 50

2.4. Çalışma Grupları ..... 50
2.4.1. Pilot Uygulama Grubu (Birinci Çalışma Grubu) ..... 50
2.4.2. Ölçek Geliştirme Grubu (İkinci Çalışma Grubu) ..... 54
2.4.3. Test-Tekrar Test Analizi Grubu (Üçüncü Çalışma Grubu) ..... 61
2.5. Geçerlik ve Güvenirlik Süreci ve İşlemler ..... 63
2.6. Verilerin Analizi ..... 64
**BÖLÜM 3 ..... 66**
**3. BULGULAR ..... 66**
3.1. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri ile Açıklayıcı Faktör Analizine Yönelik Bulgular ..... 66
3.1.1. Teknolojik Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular ..... 67
3.1.2. Toplumsal Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular ..... 70
3.1.3. Politik Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular ..... 72
3.1.4. Ekonomik Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular ..... 75
3.1.5. Hukuki Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular ..... 77
3.1.6. Genel Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular ..... 79
3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizine Yönelik Bulgular ..... 80
3.2.1. Teknolojik Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular ..... 80
3.2.2. Toplumsal Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular ..... 81
3.2.3. Politik Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular ..... 82
3.2.4. Ekonomik Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular ..... 83
3.3. E-Oylama ve Türkiye'de Uygulanabilirliği ..... 84
**BÖLÜM 4 ..... 88**
**4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER ..... 88**

4.1. Sonuçlar ve Tartışma .....89

4.3. Öneriler.....96

**KAYNAKÇA/BİBLİYOGRAFYA.....99**

**EKLER.....115**

# TABLO VE ŞEKİLLERİN LİSTESİ

**Sayfa No**

**Tablo 1.** Dünyada E-oylama Uygulamaları (Risnanto, Rahim, ve Herman, 2020) ..... 2

**Tablo 2.** E-Oylamaya Hazırlık Modelinin Alt Bileşenleri (Krimmer ve Schuster, 2008) ..... 5

**Tablo 3.** E-oylama Öncesinde Dikkat Edilmesi Gereken Bileşenler (E-Voting Handbook, 2010) 6

**Tablo 4.** Doğrudan veya Dolaylı Olarak E-Oylama Konusuna Temas Eden Lisansüstü Tezler.. 12

**Tablo 5.** Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Seçmen Sayıları ve Geçersiz Oy Sayıları ..... 21

**Tablo 6.** Halkoylaması Seçmen Sayıları ve Oy Kullanma Bilgileri (1950-2024) ..... 21

**Tablo 7.** Milletvekili Genel Seçimleri Seçmen Sayıları ve Geçersiz Oy Sayıları (1950-2024) .. 22

**Tablo 8.** Mahalli İdareler Genel Seçimleri Seçmen Sayıları ve Geçersiz Oy Sayıları (1961-2024) ..... 23

**Tablo 9.** Engelli Seçmen Sayısı (2010-2023) ..... 25

**Tablo 10.** 75 Yaş ve Üzeri Seçmen Sayısı (2010-2024) ..... 26

**Tablo 11.** İlk Kez Oy Kullanan Seçmen Sayıları (2010-2024)..... 27

**Tablo 12.** Avrupa Ülkelerinden Bazılarının Son Yaptıkları Seçimlerdeki Seçimlere Katılım Oranları .....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**30

**Tablo 13.** Milletvekili Genel Seçimlerine Katılım Oranları (1950-2023) ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**31

**Tablo 14.** Cumhurbaşkanı Seçimlerine Katılım Oranları (2014-2023) ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**32

**Tablo 15.** Mahalli İdareler Genel Seçimlerine Katılım Oranları (Belediye Başbakanlığı 1963-2019) .....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**32

**Tablo 16.** Halkoylamalarına Katılım Oranları (1961- 2017)..... 33

**Tablo 17.** Siyasal İstikrarın Alt Bileşenleri (Margolis, 2010)..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**34

**Tablo 18**. Birinci Çalışma Grubuna Yönelik Bilgiler.....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**50

**Tablo 19.** Seçim Çevresine Göre Tabakalanmış Örneklem .**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**56

**Tablo 20.** Cinsiyete Göre Tabakalanmış Örneklem.....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**58

**Tablo 21.** Yaş Dağılımına Göre Tabakalanmış Örneklem ...**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**59

**Tablo 22.** İkinci Çalışma Grubundaki Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**60

**Tablo 23.** Ülkede Uygulamakta Olan Ana Politikaların Başarı Düzeylerine Yönelik Katılımcı Görüşleri .....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**61

**Tablo 24.** Üçüncü Çalışma Grubuna Yönelik Bilgiler.....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**62

**Tablo 25.** Teknolojik Boyuta İlişkin Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi Sonuçları ....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**67

**Tablo 26.** Teknolojik Boyuta İlişkin Ayırt Edici Geçerlik Analizi Sonuçları ..... 68

**Tablo 27.** Toplumsal Boyuta İlişkin Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi Sonuçları.....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**70

**Tablo 28.** Toplumsal Boyuta İlişkin Ayırt Edici Geçerlik Analizi Sonuçları..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**71

**Tablo 29**. Politik Boyuta İlişkin Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi Sonuçları**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**73

**Tablo 30.** Politik Boyuta İlişkin Ayırt Edici Geçerlik Analizi Sonuçları..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**74

**Tablo 31.** Ekonomik Boyuta İlişkin Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi Sonuçları.....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**75

**Tablo 32.** Ekonomik Boyuta İlişkin Ayırt Edici Geçerlik Analizi Sonuçları..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**76

**Tablo 33.** Hukuki Boyuta İlişkin Ayırt Edici Geçerlik Analizi Sonuçları..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**77

**Tablo 34**. Genel Boyuta İlişkin Ayırt Edici Geçerlik Analizi Sonuçları..... 79

**Tablo 35**. Teknolojik Boyuta İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi..... 81

**Tablo 36.** Toplumsal Boyuta İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**82

**Tablo 37.** Politik Boyuta İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**83

**Tablo 38.** Ekonomik Boyuta İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**83

**Tablo 39**. E-oylamaya Yönelik Algılanan Güven Ölçeğine Verilen Cevapların Oransal Dağılımı .....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**84

**Şekil 1.** E-oylamaya Hazır Oluş İndeksinin Modeli (Krimmer ve Schuster, 2008).....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**4

**Şekil 2.** Türkiye'nin Siyasal İstikrar Verileri (Turkey: Political Stability, 2023). **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**39

**Şekil 3**. Veri Toplama ve Verilerin Analizi İş Zaman Çizelgesi..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**49

# E-OYLAMA VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

## GİRİŞ

E-oylama, seçmenlerin bir bilgisayar veya teknolojik bir cihaz yardımıyla seçimlerini yaptıkları, bilgi iletişim teknolojileri aracılı oylama biçimi olarak tanımlanabilir. Bir başka tanıma göre ise; e-oylama elektronik cihazlar tarafından desteklenen oylamalardır (Işık, 2020). Cömert ve Özdemir (2019) ise e-oylamayı ikiye ayırır. Bunlardan ilki elektronik oylama makinelerinin belli bir fiziksel ortama yerleştirildiği mekâna bağlı e-oylamadır, diğeri ise seçmenlerin kendi telefon, bilgisayar gibi araçlarıyla uzaktan oy kullanma imkânı bulduğu mekâna bağlı olmayan e-oylamadır (Cömert ve Özdemir, 2019). Bu bağlamda e-oylamanın geleneksel oylamaya nazaran erişilebilirliğinin yüksek olduğu ve kolaylık sağladığı açıktır.

E-oylamaya geçiş hem gelişmiş hem de gelişmekte olan pek çok ülkenin gündemindedir. Ancak e-oylamaya geçiş ülkeler için birden atlanan bir basamak olmanın aksine bir süreçtir. Dünyadaki e-oylama uygulamalarına bakıldığında; başarılı ve sürdürülebilir e-oylamalar yapan, başarısız olan, birçok sorun nedeniyle e-oylamayı iptal eden, sadece deneme yapıp gerçek e-oylama uygulamasına geçmeyen veya e-oylamayı kısmi uygulamalarla sınırlayan ülkeler bulunmaktadır (Risnanto, Rahim, ve Herman, 2020). Tablo 1'de e-oylamanın dünyadaki kullanımına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

**Tablo 1.** Dünyada E-oylama Uygulamaları (Risnanto, Rahim, ve Herman, 2020).

| **E-oylama Durumu** | **Ülke** |
|---|---|
| E-oylamayı tamamen uygulayan ülkeler | Hindistan, Brezilya, Filipinler ve Estonya |
| E-oylamayı kısmen uygulayan ülkeler | Arjantin, Amerika Birleşik Devletleri, Belçika, Kanada, Japonya. Meksika, Fransa ve Peru |
| E-oylama denemelerini yaptıktan sonra uygulamayı iptal eden ülkeler | Avustralya, Kosta Rika, Finlandiya, Guatemala, Birleşik Krallık, İrlanda, İtalya, Kazakistan ve Norveç |
| E-oylama uygulamasına devam etmeyen ülkeler | Hollanda, Almanya ve Paraguay |
| E-oylama Testi Sürecinde Olan ülkeler | Bangladeş, Butan, Ekvador, Moğolistan, İsviçre, Nepal ve Endonezya |

Günümüzde demokrasi vatandaşların doğrudan karar vermediği, onun yerine temsilcilerin kendileri adına karar verdiği temsili demokrasi sistemi ile yürütülmektedir. Devlet ile toplum arasında sosyal, siyasal, hukuksal bağlamda sorunların çözümünde zaafları ortadan kaldırmak için devletle toplumu birbirine yaklaştırmak gerekir (Sezgin ve Yolcu, 2018). Gelişmiş pek çok ülke, e-katılım araçlarının kullanımını teşvik ederek demokrasiyi temsil biçiminden uzaklaştırıp, halkın siyasal süreçlere daha etkin katılabileceği bir biçime geçirme çabasındadır. Kullanım kolaylığı ve erişilebilirliği ile e-oylama sayesinde bunun sağlanması mümkündür. Kolay oy kullanımı sağlaması nedeniyle siyasal katılımı artırabileceği düşüncesiyle e-oylamanın kullanımı Avrupa Konseyi tarafından Avrupa ülkelerinde teşvik ve destek görmektedir (Introduction to E-voting Project, 2010). Buna karşın e-oylama, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde nispeten yeni bir kavramdır. Bu durum konuyla ilgili çok az miktarda literatür bulunmasına neden olmaktadır.

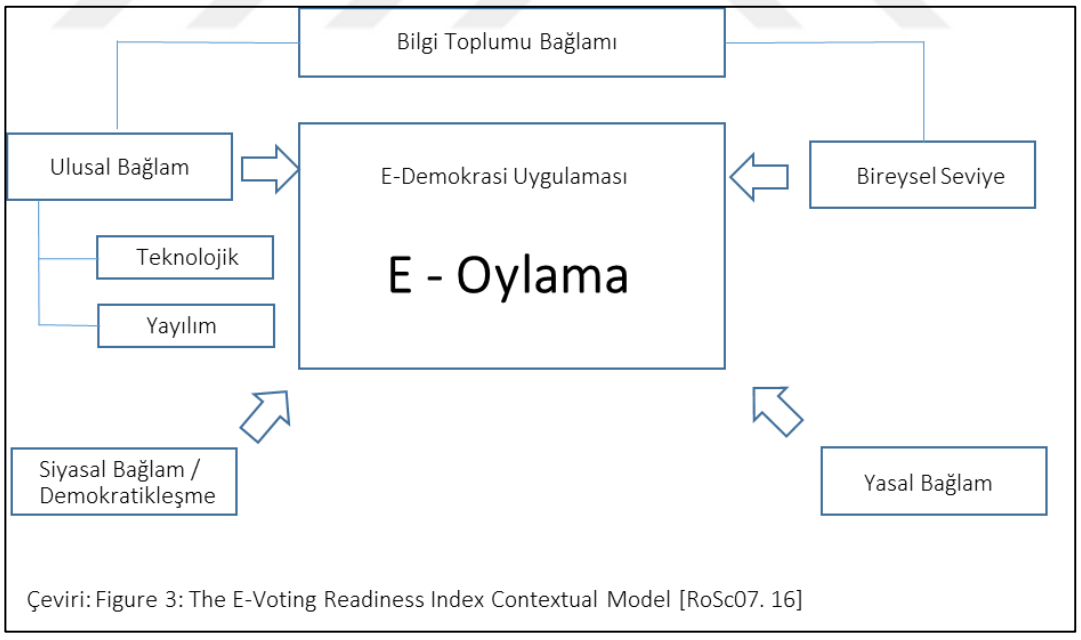
21. yüzyılda, bilgi iletişim teknolojileri vatandaşlar ve devlet yöneticileri arasındaki etkileşimleri değiştirmektedir. Geleneksel seçim uygulamaları da bu değişimden etkilenmektedir. İnternetle kurulacak dijital ağlar ve dijital dönüşüm ile devlet-yurttaş iletişimi canlı bir hal almıştır (Acar ve Özgür, 2004). Seçimler, demokratik

olmayan, demokratik açıdan gelişmekte olan veya gelişmiş demokratik siyasal sistemlerde fark etmeksizin, hemen her ülkede yapılmaktadır. Seçimler; hemen her siyasal sistemde kendine özgü nedenlerle önem taşımaktadır (Buran, 2005). Demokrasinin dijital araçlar vasıtasıyla gerçekleştirilmesi demokrasiye ilişkin kavramların pek çoğunun başına "e" ibaresinin eklenmesini gerektirmiştir. Örneğin e-oylamaya katılanlara e-vatandaş denilmekte ve e-vatandaşlık, topluma çevrimiçi olarak katılma yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Mossberger, Tolbert ve McNeal, 2007). E-demokrasi uygulamalarıyla, e-dilekçe, e-danışma, e-seçim ve e-oylama gibi birçok konu elektronik ortama taşınmıştır (Cömert ve Özdemir, 2019). "Elektronik, devlet, demokrasi" gibi terimlerin birlikte kullanılması, söz konusu teknolojinin yaygınlaşmasından ziyade, kitle iletişim araçları olan gazete, internet, televizyon aracılığıyla medyanın siyaset yapma alanı olmasıyla, diğer bir ifadeyle siyasetin iletişim teknolojileri ile olan bağının giderek artması ve genişlemesiyle alakalıdır (Uçkan, 2003). Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bilgi iletişim teknolojileri seçmenleri e-seçmene dönüştürme potansiyelindedir. İnternet ve e-posta gibi dijital platformların kullanımı, vatandaş ile devleti birbirine yakınlaştırmakta ve bu durum dijital siyasete yönelik araştırmalara olan ihtiyacın kapısını aralamaktadır (Shrafritz, Russel ve Borick, 2017). TÜİK'in 2021 verileri, Türkiye'de hemen her gün düzenli internet kullanan çocukların oranının %90,1' olduğunu göstermektedir (Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2021). Bu orana bakıldığında, elektronik imkanlarla oy kullanarak demokratik faaliyetlere katılmak veya devlet yöneticisi seçmek Türkiye'nin yarınının önemli bir konusu olacak gibi görünmektedir.

E-oylama süreci dünya gündeminde olduğu gibi Türkiye'nin gündeminde de olan bir konudur. Medyada sık sık e-oylamaya ilişkin haberlere yer verildiği görülmektedir. Örneğin 16 Haziran 2023 tarihinde, Yüksek Seçim Kurulu Başkanı Ahmet Yener, Türkiye'nin elektronik seçime geçmesinin şart olduğunu belirterek, bu konuda çalışmalar yürüteceklerini açıklamıştır (YSK Duyurdu: Elektronik Seçim Sistemi Geliyor, 2023). 12 Şubat 2024 tarihinde ise Yüksek Seçim Kurulu ile Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi elektronik oylama sistemine geçişle ilgili teknik araştırmalar yapmaya

başladığını duyurmuştur (Türkiye'de Elektronik Seçim için İlk Adım, 2024). 6 Kasım 2024 tarihine gelindiğinde Yüksek Seçim Kurulu Başkanı Ahmet Yener, ABD'deki seçimlerde elektronik oylama sürecini izlemiş elektronik oylamanın bizdeki seçim sistemine yansıması değerlendireceklerini duyurmuştur (YSK Başkanı Yener'den "Elektronik Oylama" Açıklaması, 2024). Gündemden de anlaşılacağı üzere e-oylama geleceğin kaçınılmaz konularından biridir.

E-oylama pek çok ülkenin gündeminde olduğunda bilimsel anlamda pek çok araştırmaya da konu edilmektedir. E-oylamaya geçiş de bir süreç olduğundan ülkelerin e-oylamaya hazır oluşu konusu önemli bir merhaledir. Bu bağlamda Krimmer ve Schuster (2008) e-oylamaya hazır oluşla ilgili ilk araştırmayı yapanlardandır. Şekil 1'de Krimmer ve Schuster'ın (2008) e-oylamaya hazır oluş modeli yazar tarafından çevrilerek sunulmuştur.




**Şekil 1.** E-oylamaya Hazır Oluş İndeksinin Modeli (Krimmer ve Schuster, 2008)

"The E-Voting Readiness Index" modelinde e-oylamanın boyutları teknolojik boyut, toplumsal boyut, politik boyut ve hukuki boyut olmak üzere sınıflandırılmıştır (Krimmer ve Schuster, 2008). Bu modelin alt bileşenleri Tablo 2'de sunulmuştur.

**Tablo 2.** E-Oylamaya Hazırlık Modelinin Alt Bileşenleri (Krimmer ve Schuster, 2008)

| | |
|---|---|
| Teknolojik ve Toplumsal bağlam | Kayıtların durumu, E-devlet altyapısının durumu, Dijital ağ altyapısı, Bilgi ve iletişim hizmetine giriş ve hizmetlerin kullanım fiyatları, Bilgi ve iletişim hizmetlerinin yaygınlaştırılması, Bilgi teknolojileri ve bilgi harcamaları ve iletişim referanslı hizmetler, İşlem penetrasyonu, Kamu yönetiminde bilgilenme derecesi ve idari sona erme |
| Hukuki bağlam | Seçim Sistemi, İnsan hakları için ek protokol, Konseyin Gerçekleşmesi, Avrupa tavsiyesi |
| Politik/Siyasi bağlam | Durum, Hukuk kuralı, Demokratik kurumların istikrarı, Seçim sistemi ve katılım, Siyasi katılım, Siyasi amaçlar |
| E-Oylama Başvurusu | Kamu tartışması, Özel seçimler, Halk seçimleri |

E-oylamaya ilgili bir diğer çalışma da Risnanto, Rahim ve Herman (2020) tarafından geliştirilen "E-Voting Readiness Mapping" modelidir. Araştırmacılar bu alt bileşenleri birbirine bağlı unsurlar olarak ele almaktadır.

- Hukuki ve politik olarak hazır oluş
- Kamunun e-oylamaya güveni anlamında hazır oluş
- Teknolojik altyapı olarak hazır oluş
- İnsan kaynakları bakımından hazır oluş

Risnanto, Rahim ve Herman'ın (2020) araştırması yazılım, donanım ve veri güvenliği bağlamında teknolojik alt yapının kamu güvenini etkilediği gibi e-oylamaya ilişkin anayasal düzenlemelerin, siyaset ve politikanın e-oylamaya ilişkin yetişmiş insan kaynağının da kamu güvenini etkilediğini ortaya koymaktadır. İlgili araştırmada kamunun ve hükümetin e-oylamaya ilişkin güveni, e-oylamaya hazır oluşta ilk basamak olarak karşımıza çıkmaktadır. Çetinkaya ve Çetinkaya (2006) e-oylamanın zorunlu gereksinimlerini seçmen gizliliği, seçme hakkı, seçim dürüstlüğü, tek oy, zorla oy kullandırmama, sistemin doğruluğu, sistemin sağlamlığı, oyun ispat edilmemesi, oy kullanma hakkı, oy kullanmaktan vazgeçme hakkı, boş oy kullanma hakkı, sistemin doğrulanabilirliği, kolay kullanım, açık yazılım, yedekleme ve fiziksel koruma, seçimin

şeffaflığı, oyların saklanması, oyların tekrar sayılabilmesi şeklinde sınıflamıştır. Şenyürek ve Yakut (2013) araştırmalarında e-oylama için yasal gereksinimler, teknik gereksinimler, sosyal gereksinimler olmak üzere üç bileşen ortaya koymuştur. Avrupa Konseyi 2005 yılından itibaren e-oylama alanındaki gelişmeleri gözden geçirmek üzere hükümetler arası toplantılar düzenlemeye başlamıştır. 2005, 2006, 2007, 2008 ve 2010 yıllarında Avrupa Konseyi'nin e-oylama üzerine çalışmaları bulunmaktadır ve bu çalışmalar sonrasında konsey 2010 yılında e-oylama elkitabını yayınlamıştır (E-voting Handbook, 2010). E-oylamanın etkin bir şekilde yapılabilmesi için temel adımlar bu kitapta e-oylama uygulaması yapan Avrupa ülkelerindeki örnekler üzerinden detaylıca anlatılmıştır. Konsey, e-oylama öncesinde dikkat edilmesi gereken bileşenleri Tablo 3'teki başlıklarla ele almaktadır.

**Tablo 3**. E-oylama Öncesinde Dikkat Edilmesi Gereken Bileşenler (E-Voting Handbook, 2010)

| E-oylamayı uygulamadan önce dikkat edilmesi gereken noktalar | |
|---|---|
| Dikkat edilmesi gereken genel noktalar | Güven,<br>Kamuoyu tartışması,<br>Erişilebilirlik |
| Dikkate alınması gereken teknik noktalar | Açık kaynaklı veya tescilli yazılım,<br>Seçmenin kimliği ve kimlik doğrulaması,<br>Oy ve seçmen arasındaki bağlantının kaldırılması,<br>Elektronik oy pusulasının tasarımı |
| Seçim öncesi dönem (hazırlıklar) | |
| Yasal çerçeve | Anayasa,<br>Mevzuat,<br>Seçim sistemleri ve seçim bölgeleri,<br>Seçim yönetim organı,<br>Seçim davranış kuralları |
| Planlama ve uygulama | Bütçeleme,<br>Fonlama ve finansman,<br>Seçim takvimi,<br>Nitelikli insan gücü işe alımı,<br>İaşe,<br>Lojistik, |

| | |
|---|---|
| | Güvenlik |
| Eğitim ve öğretim | Seçim görevlileri için operasyonel eğitim,<br>Vatandaş eğitimi,<br>Seçmen bilgilendirme ve eğitimi |
| Kayıt ve adaylıklar | Seçmen kaydı,<br>Gözlemci akreditasyonu,<br>Partiler ve adaylar,<br>Seçim kampanyası |

Alanyazın kamu güveninin e-oylamaya geçişte en temel faktörlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu araştırmada da e-oylamanın alt bileşenleri bağlamında kamu güveni üzerine yoğunlaşılmıştır.

## Amaç

Bu araştırmada amaç Türkiye'deki seçmenler için e-oylamaya yönelik algılanan güveni ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmek, seçmenlerin seçim çevresi, öğrenim durumu, cinsiyet, iş durumu, gelir durumu ve yaş grupları değişkenlerine göre algıladıkları güveni değerlendirmek ve bu doğrultuda e-oylamanın Türkiye'de uygulanabilirliğine ilişkin öngörü sunmaktadır.

## Önem

Uluslararası alanyazında e-oylamada kamu güveni en çok üzerinde durulan konulardan biridir. E-oylamaya güven her toplumun kendi ülke dinamikleri ve kültürel özelliklerinden etkilenen bir husustur. Bu bağlamda pek çok araştırmada; Güney Kore'de e-oylama, Yeni Zelanda'da e-oylama, Arjantin'de e-oylama, İngiltere'de e-oylama, Norveç'te-oylama gibi ülke bazlı çalışmalar yürütülmüştür (Alvarez, Katz ve Pomares, 2011; Choi, 2006; Crothers, 2015; Gjøsteen, 2016, Xenakis ve Macintosh, 2004). E-oylamaya güven üzerine yapılan araştırmalarda ülke bazlı tutarsız sonuçlar da ortaya çıkmıştır. Örneğin Alvarez, Hall ve Llewellyn (2008) ABD'deki seçmenlerle yürüttüğü

araştırmasında seçmenin geleneksel oylama sistemine e-oylamadan daha fazla güven duyduğunu raporlarken, Kanada'daki seçmeler ve Belçika'daki seçmenler ile yapılan araştırmalar genel seçmen kitlesinin e-oylamaya güven duyduğunu raporlamaktadır (Delwit, Kulahci ve Pilet, 2005; Goodman, Pammett ve DeBardeleben, 2010). Bunun gibi ülke bazlı elektronik oylamada kamu güveni üzerine yürütülen araştırmalardaki bu tip boşluklar ülkelerin kendi dinamikleri doğrultusunda araştırmaların yürütülmesi için önemli bir alan açmaktadır. Türkiye'de e-oylamaya yönelik algılanan güveni ölçen geçerlilik ve güvenilirliği sağlanmış bir ölçeğe rastlanmamıştır. Bu bağlamda bu tezde Türkiye'de olası bir e-oylama uygulamasına yönelik seçmen güveni konusu odaklı bir araştırma yapılmıştır.

## Sayıltılar

Araştırmadaki örneklemin Türkiye'deki seçim çevresindeki seçmen dağılımı, seçmenlerin öğrenim durumu, seçmenlerin iş durumu, seçmenlerin gelir durumu, seçmenlerin yaş dağılımı bağlamında seçmen gruplarını tam olarak temsil ettiği varsayılmıştır.

Araştırmadaki örneklemin uygulanan ölçme aracını içten, yansız ve doğru cevapladıkları varsayılmıştır.

## Sınırlılıklar

Mevcut araştırma, araştırmadaki veri toplama araçlarıyla, toplanan veriler 2022, 2023, 2024 yıllarına ait verilerle, örneklemler 118 kişilik pilot çalışma grubuyla, her bir seçim bölgesini temsil eden 400 kişilik ölçek geliştirme grubuyla ve 18 kişilik test tekrar test güvenilirlik çalışması grubuyla, çalışmadaki veri analizi yöntemleriyle sınırlıdır.

## Tanımlar

**Seçim Sistemi:** Seçme ve seçilme yeterliliği, adaylık, oy verme ve oy sayım usulleri, seçimlerin yönetimi ve denetimi gibi doğrudan doğruya seçimlerle ilgili hemen her hususu kapsamaktadır (Köker, 2006).

**Seçim:** Oyları parlamento sandalyelerine dönüştürmekte uygulanan yöntem (Özbudun, 1995). Demokrasi ve seçimin ayrılmaz bütünlüğü söz konusu, doğrusu seçim demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur (Sezen, 1994).

**Seçmen:** On sekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir.

Oy kullanamayacak olanlar:

1. Silah altında bulunan erler, onbaşılar ve kıta çavuşları (Her ne sebeple olursa olsun, izinli bulunanlar da bu hükme tabidir),
2. Askeri öğrenciler.
3. (Ek: 10/6/1983-2839/44 md.; Değişik: 27/10/1995- 4125/2 md.) Ceza infaz kurumlarında hükümlü olarak bulunanlar.

Seçmen olamayanlar:

1. Kısıtlı olanlar,
2. Kamu hizmetinden yasaklı olanlar.

(Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 1961).

**Oylama:** Seçimler, serbest, eşit, tek dereceli genel oy esaslarına göre yapılır. Seçmen oyunu kendisi kullanır. Oy gizli verilir. Oyların sayımı, dökümü ve tutanaklara

bağlanması açık olarak yapılır. (Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 1961).

**E-oylama:** E-oylama, kâğıt tabanlı oylama sistemlerinin kullanımını ortadan kaldıran seçmen tarafından doğrudan kayıtlı dijital sistemlerin kullanımı ile oy kullanımına olanak tanıyan; izleme, oylama ve sayım işlemlerini kolaylaştıran, doğru ve anında sonuçlar veren tamamen otomatik bir elektronik oylama ortamı anlamına gelir (Choi ve Kim, 2012).

**Seçim Çevresi:** Özel kanunlarındaki çevre ayırmaları saklı kalmak şartıyla, seçimlerde her il bir seçim çevresidir. (Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 1961).

# BÖLÜM 1

# 1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde e-oylamada kamu güvenine ilişkin kuramsal çerçeveye alt başlıklarla yer verilmiştir.

## 1.1. E-Oylamaya İlişkin Önceki Araştırmalar

Alanyazın, e-oylama sistemlerinin, seçmen açısından oylama sürecini basitleştirdiği ve seçim sürecinin takibini kolaylaştırdığını gösterse de gizlilik, siber güvenlik, teknik sağlamlık vb. konularda seçmen güveni oluşturma hususunda zorlukların olduğunu ortaya koymaktadır (Alvarez, Katz ve Pomares, 2011; Risnanto, Rahim, ve Herman, 2020). Kamu güveni, seçim sürecinin ve demokrasinin düzgün işleyebilmesi için önemli bir hususdur ve kamunun oylamanın güvenliği hususunda şüphe duyması, seçim sonuçlarını ve demokratik süreci olumsuz etkileyebilir (Geurkink, Akkerman ve Sluiter, 2024). Üstelik e-oylama, geleneksel oy kullanma yöntemine göre görece daha yeni bir kavram olduğundan seçmen güvenini olumsuz etkileyebilecek daha fazla etken bulundurmaktadır (Choi ve Kim, 2012). Kamunun seçim sonuçlarını kabul etmesi; seçim öncesi, sırası ve sonrası sürece güveni ile doğrudan ilişkilidir (E-Voting Handbook, 2010). Seçmenler, seçimlerin adaleti ve şeffaflığına güven duymazlarsa seçim sonuçlarının geçerliliği sorgulanabilir, toplumsal ve siyasi huzursuzluklar ortaya çıkabilir (Devine, 2024). Geleneksel oylama sisteminde de e-oylama sisteminde de kamu güveni demokrasinin inşasında ilk basamaktır.

Ulusal alınyazındaki araştırmalar daha çok e-oylamanın avantaj ve dezavantajlarına odaklanmaktadır. Elçiçeği'nin (2024) araştırmasında 370 seçmen zaman,

mekân ve maliyetten tasarruf, yüksek katılım oranı, hızlı seçim sürecini e-oylamaya ilişkin avantajlar olarak değerlendirirken siber saldırılar, bilgi ve alt yapı yetersizliği, belirli yaş gruplarının baskı ve yönlendirmeye uğrama durumunu dezavantajlar olarak değerlendirmişlerdir. Örselli, Bayrakçı ve Karabulut (2018) araştırmasında e-oylamanın seçim maliyetlerini düşürerek seçimlerin insan kaynaklı hatalardan arınmasını sağlayacağını öne sürmektedir. Aktaş ve Arap (2023) alanyazın taraması ve siyasi temsilcilerle yaptığı görüşmelerin sonucunu içeren araştırmada, Türkiye'nin teknoloji açısından e-oylamaya yakın olduğu, politik açıdan siyasilerin e-oylama platformlarına güven duymadığı, sosyal açıdan vatandaşların e-oylama sistemine güven duymadığı sonucuna ulaşmıştır. E-oylama zaman, mekân, süre, insan kaynaklı sorunlar gibi pek çok konuya çözüm getirse de siber güvenlik, seçmen hazır oluşu, teknolojik yeterlilik gibi pek çok yeni kaygıyı gündeme taşımaktadır.

Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığının lisansüstü tez veri tabanı incelendiğinde e-oylamaya ilişkin ilk tezin 2009 yılında yayınlandığı görülmektedir. Doğrudan veya dolaylı olarak e-oylama konusuna temas eden 16 tez olduğu görülmektedir. İlgili tezler Tablo 4'te kronolojik olarak verilmektedir.

**Tablo 4.** Doğrudan veya Dolaylı Olarak E-Oylama Konusuna Temas Eden Lisansüstü Tezler

| Yazar | Tür | Tez adı | Amacı |
|---|---|---|---|
| (Aydın, 2009) | YL | Güvenilir bilişim ile elektronik oylama | E-oylamanın teknolojik yönü incelenmiştir. |
| (Yücel, 2010) | DR | Homomorfik RSA sayımlı, izlenebilir ve denetlenebilir elektronik oylama | E-oylamanın teknolojik yönü incelenmiştir. |
| (Çetin, 2010) | YL | Kamusal karar alma sürecinde e-demokrasi uygulamaları ve Türkiye | E-demokrasi için ucuz maliyetli teknolojik altyapı kurma ve herkesin erişimini sağlama noktasında Türkiye'nin durumu |

| | | | |
|---|---|---|---|
| (Sansarcı, 2013) | YL | Elektronik devlet ve e-demokrasi | Türkiye'deki elektronik devlet uygulamaları ve e-demokrasi yolunda yapılan çalışmaların Dünyadaki yeri |
| (Gündoğdu, 2014) | YL | Yönetime katılmada etkinlik için bilgi iletişim teknolojilerinin kullanılması: E-katılım ve e-demokrasi bağlamında Konya Büyükşehir Belediyesi örneği | E-demokrasi ve e-katılıma ilişkin yapılması gerekenlerin temelinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin bir katılım aracı olarak görülüp yaygınlaştırılması |
| (Arı, 2014) | YL | Eğitim kurumlarında e-demokrasinin uygulanabilirliğine yönelik Antalya merkez ilçelerdeki öğretmenlerin algıları | Öğretmenlerin e-demokrasinin okullarda uygulanabilirliğine yönelik algıları ile katılımcı demokrasinin Türkiye'deki gerçekleşme düzeyine yönelik algıları ve sanal ortamda paylaşımda bulunma durumlarına göre değerlendirilmiştir. |
| (Al-Grubı 2015) | YL | Doğrulanabilir elektronik oylama yöntemleri üzerine bir araştırma: Dynavote, iki yönlü doğrulanabilen oylama ve verimli alındı onaylı oylama | Üç elektronik oylama sistemi arasında bir karşılaştırma yapılmış olup, burada bahis konusu algoritmalar detaylı bir şekilde tarif edilmiş ve sistemlerin başarılı ve başarısız yönlerinin bir analizi yapılmıştır. |
| (Subay, 2016) | YL | Türkiye'de 2014 Yerel Seçimlerinde e-demokrasi uygulamaları | 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri'nde, büyükşehir belediye başkanlığına aday olan siyasiler ile seçmenler arasındaki iletişimin niteliğinin Twitter paylaşımları üzerinden incelenmesi |
| (Yavuzoğlu, 2017) | YL | Dünyada e-demokrasi uygulamaları ve Türkiye | Dünyadaki başarılı e-demokrasi uygulamaları ve Türkiye'nin e-demokrasi deneyimi incelenmiştir. |
| (Dağkılıç, 2018) | YL | E-demokrasi bağlamında siyasal parti web sitelerinin içerik analizi | E-demokrasi bağlamında siyasal parti web sitelerinin içerik analizi |
| (Dinçer, 2020) | YL | E- demokrasi aracı olarak e-oylamanın gelişimi ve Türkiye'de uygulanabilirliği üzerine bir alan araştırması | Türkiye genelinde yapılan anket çalışması ile Türkiye'de seçim sürecinin uygulanmasına yönelik tutumlar tespit edilmiş, seçimlerde yaşanan aksaklıkların neler olduğu ortaya konularak katılımcıların seçim demokrasi bağlamında seçimlerden |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | | | beklentilerine uygun olarak etkin bir seçim uygulama yöntemi olan e-oylama modelinin temel dinamikleri ve uygulama aşamaları ortaya konulmuştur. |
| (Türken, 2020) | YL | Kentsel tasarımda toplum katılımına yönelik dijital araçların kullanımı | Uluslararası 20 örnek ve ulusal 11 örnek üzerinden e-katılım platformlarının kentsel tasarım odağında kullanımı irdelenmiştir. |
| (Gönül, 2021) | DR | Siyasi partiler ve e-demokrasi | E-müzakere, e-danışma, e-gündem, e-bütçe, e-oylama ve ön seçim bağlamında Türkiye'deki partilerin dijital parti olmaya uygunluğu |
| (Bahçekapılı, 2021) | YL | E-belediye ve e-demokrasi: Ordu, Samsun ve Trabzon büyükşehir belediye web sayfalarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi | Ordu, Samsun ve Trabzon büyükşehir belediyelerindeki e-belediye uygulamalarını e-demokrasi bağlamında incelenmiş, belediyelerin web sayfalarını, etkileşim ve e-katılım işlevinden daha çok bilgilendirme amaçlı kullanıldığı ve bu doğrultuda e-demokrasinin henüz başlangıç seviyelerinde seyrettiği sonucuna ulaşılmıştır. |
| (Taş, 2022) | DR | Elektronik oylamalar için blok zincirine dayalı güvenli bir oylama modeli | E-oylama sistemlerinde güvenlik ve veri manipülasyonu önleyici blok-chain kullanımı |
| (Durukal, 2021) | DR | Türkiye'de elektronik oy kullanımı: Aydın, Denizli, Muğla illeri alan araştırması | Türkiye'de elektronik oylama kullanımının vatandaş eksenli olarak analizi |

E-oylama konusuna temas eden tezlerden ilk ikisinde e-oylamanın teknolojik olarak güvenliğine yönelik araştırmalar yapılmıştır (Aydın, 2009; Yücel, 2010). Çetin (2010) tezinde, e-demokrasi için ucuz maliyetli teknolojik altyapı kurma ve herkesin erişimini sağlama noktasında Türkiye'nin durumunu incelemiştir. Sansarcı (2013), Türkiye'deki elektronik devlet uygulamaları ve e-demokrasi yolunda yapılan çalışmaların dünyadaki yerini incelemiştir. Gündoğdu (2014) tezinde e-demokrasi ve e-katılıma ilişkin

yapılması gerekenlerin temelinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin bir katılım aracı olarak görülüp yaygınlaştırılmasını incelmiştir. Arı (2014), tezinde öğretmenlerin e-demokrasinin okullarda uygulanabilirliğine yönelik algıları; cinsiyet, görev yeri, eğitim düzeyi, facebook ve twitter kullanım durumları, günlük ortalama internet kullanım süreleri, temel bilgisayar kullanım becerileri, temel internet kullanım becerileri, öğretmenlik mesleğine yönelik ilgi düzeyleri, bilgisayar ve internet kullanımına yönelik ilgi düzeyleri, katılımcı demokrasinin Türkiye'deki gerçekleşme düzeyine yönelik algıları ve sanal ortamda paylaşımda bulunma durumlarına göre değerlendirilmiştir. Subay (2016) tezinde, 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri'nde, büyükşehir belediye başkanlığına aday olan siyasiler ile seçmenler arasındaki iletişimin niteliğinin Twitter paylaşımları üzerinden incelenmesini yapmıştır. Yavuzoğlu (2017) tezinde, dünyadaki başarılı e-demokrasi uygulamaları ve Türkiye'nin e-demokrasi deneyimi incelenmiştir. Dağkılıç (2018) tezinde e-demokrasi bağlamında siyasal parti web sitelerinin içerik analizini yapmıştır. Dinçer'in (2020) tezinde, Türkiye genelinde yapılan anket çalışması ile Türkiye'de seçim sürecinin uygulanmasına yönelik tutumlar tespit edilmiş, seçimlerde yaşanan aksaklıkların neler olduğu ortaya koyarak katılımcıların seçim demokrasi bağlamında seçimlerden beklentilerine uygun olarak etkin bir seçim uygulama yöntemi olan e-oylama modelinin temel dinamikleri ve uygulama aşamaları ortaya koymuştur. Türken'in (2020) tezinde, uluslararası 20 örnek ve ulusal 11 örnek üzerinden e-katılım platformlarının kentsel tasarım odağında kullanımı irdelenmiştir. Gönül'ün (2021) tezinde, e-müzakere, e-danışma, e-gündem, e-bütçe, e-oylama ve ön seçim bağlamında Türkiye'deki partilerin dijital parti olmaya uygunluğu incelenmiştir. Bahçekapılı'nın tezinde (2021), Ordu, Samsun ve Trabzon büyükşehir belediyelerindeki e-belediye uygulamalarını e-demokrasi bağlamında incelenmiş, belediyelerin web sayfalarını, etkileşim ve e-katılım işlevinden daha çok bilgilendirme amaçlı kullanıldığı ve bu doğrultuda e-demokrasinin henüz başlangıç seviyelerinde seyrettiği sonucuna ulaşılmıştır. Taş'ın (2022) tezinde e-oylama sistemlerinde güvenlik ve veri manipülasyonu önleyici blok-chain kullanımı incelenmiştir. Durukal'ın (2021) tezinde

Aydın, Denizli, Muğla illerinde elektronik oylama kullanımının vatandaş eksenli olarak analizi yapılmıştır.

Tezler analitik olarak değerlendirildiğinde 4'ünün uygulamalı birer araştırma (Arı, 2014, Dinçer, 2020; Taş, 2022; Durukal, 2021) olduğu, diğerlerinin kuramsal veya dijital dokümanlara yönelik olduğu görülmektedir. 16 lisansüstü tezden 4'ü doktora düzeyindedir (Durukal, 2021; Gönül, 2021; Taş, 2022). Elektronik oylamaya yönelik bu 16 tez, e-oylamaya hazırlık indeksinin dört alanına (politik, hukukî, teknolojik, toplumsal (Krimmer ve Schuster, 2008) göre sınıflandırıldığında 10'unun teknoloji boyutuna, 2'sinin politika boyutuna, 4'ünün toplum boyutuna odaklandığı görülmektedir.

## 1.2. Seçimlerde Kamu Güvenini Etkileyen Alt Bileşenler

Seçimlerde, kamu güveni birden fazla alt bileşenden oluşan çok önemli bir konudur. Seçmenler, seçimlerin adil ve güvenilir olduğuna inanırlarsa daha fazla katılım gösterirler tam tersi durumda güvenleri sarsıldığında katılım oranı düşebilir (Devine, 2024). Katılım oranındaki düşüş, seçim sonuçlarının toplumun geniş kesimlerini yansıtmadığına dair bir algı yaratabilir ve bu da demokratik temsili olumsuz etkileyebilir. İnsanların oy kullanmaya teşvik edilmesinde güven belirleyici bir faktördür. Buradan hareketle karşımıza kamu güveninin alt bileşenleri olarak seçim güvenliği, şeffaflık, seçmen grupları ve bu grupların temsili ile seçmen katılımı kavramları çıkmaktadır.

Seçimlerde kamu güveni sadece seçimlerin doğru şekilde yapılması değil, aynı zamanda seçim sonuçlarının toplumda kabul görmesidir. Bu bağlamda seçimlerin adil ve özgür bir şekilde yapılmasını sağlayacak şekilde düzenlenmiş yasalar ile sürecin hukuki yaptırımlarla güvence altına alınması gerekir. Ancak seçim süreci kadar seçmenlerin seçimle ilgili prosedürler, oy kullanma hakları ve oy kullanma süreciyle ilgili yeterli bilgiye sahip olması gerekir. Bu bilgiler, seçmenlerin seçimlere güvenini artırır ve seçmenler usulüne uygun doğru oy kullanabilir. Geçersiz oylar, genel seçmen kitlesinde

seçmen kaynaklı veya sayım kaynaklı hata şüphesine neden olarak seçim sürecine ilişkin kamu güvenini zedeleyebilir. Eğer seçmenler, seçimlerin adil olduğuna inanmazlarsa, seçilmiş liderlerin otoritesi sorgulanabilir, toplumsal huzursuzluklar ve siyasi istikrarsızlığa kadar giden sonuçlar ortaya çıkabilir (Devine, 2024). Seçimlere duyulan güven siyasi istikrarı pekiştirir ve bir ülkenin uluslararası alandaki itibarını olumlu etkiler. Buradan hareketle kamu güveninin alt bileşenleri olarak karşımıza yasal güvence, geçersiz oylar ve siyasi istikrar kavramları çıkmaktadır.

Geleneksel oy kullanımı ile e-oylamanın şeffaflık, gizlilik ve manipülasyonlardan etkilenme şekilleri ve duyarlılıkları farklı olmakla birlikte kamu güveninin alt bileşenleri bağlamında asgari ortak noktaları bulunmaktadır. Çünkü hem geleneksel oy kullanımında hem de e-oylamada amaç halkın özgür iradesinin etkin bir şekilde yansıtılmasıdır. İlk iki paragrafta da bahsi geçtiği üzere seçim sürecinin güvenliği, şeffaflığı ve yasal çerçevesi, seçmen grupları, seçmen gruplarının temsili, seçmen katılımı ve siyasi istikrar kavramları kamu güveninin alt bileşenleri olarak kabul edilerek kuramsal çerçevede alanyazın doğrultusunda detaylandırılmıştır. Ayrıca bu kavramların Türkiye'deki görünümleri Yüksek Seçim Kurulu seçim arşivi dokümanlarının analizi ile bu bölümde anlatılmıştır. Seçimlerde kamu güveni etkileyen alt bileşenler için alt başlıklar şöyledir:

- Seçim Sürecinin Şeffaflığı, Güvenliği ve Yasal Çerçeve
- Seçmen Farkındalığı ve Türkiye'deki Seçmen Sayıları ile Geçersiz Oy Oranları
- Seçmen Gruplarının Temsili ve Türkiye'de Seçmen Grupları
- Seçmen Katılımı ve Türkiye'de Seçmen Katılım Oranları
- Siyasal İstikrar ve Türkiye'nin Siyasal İstikrar Göstergeleri

### 1.2.1. Seçim Sürecinin Şeffaflığı, Güvenliği ve Yasal Çerçeve

Seçim güvenliği, seçmenler tarafından oy kullanımının gerçekleşmeye başlamasından, oy sayımının güvenli bir şekilde yapılıp ortaya çıkan sonucun yetkili makamlara ulaştırılmasına kadar geçen süreyi ifade eder. Seçim güvenliğinin sağlanamaması, oluşan seçim sonuçlarının sorgulanmasına, kabul edilmemesine ve demokrasiye olan güvenin zarar görmesine neden olabilir. Bu nedenle seçim güvenliği, seçim sürecini oluşturan sandıklar, pusulalar, siber güvenlik gibi çok boyutlu bir çerçevede ele alınması gerekmektedir (Krimmer ve Volkamer, 2021). Seçim sürecinin güvenliği seçimlerin uygulanış biçimine göre farklılıklar gösterebilir. Geleneksel oy kullanımında fiziksel güvenlik ön planda iken, elektronik oylamada bilgisayar, telefon gibi cihazların siber güvenliğinin sağlanabilmesi önemli hale gelmektedir.

Seçimlerin demokratik standartlarda yapılabilmesi için seçim süreçlerinin güvenliği, seçim sonuçlarının meşruiyeti bakımından hayati önem taşımaktadır. Ülkemizde seçimler geleneksel oy kullanma yöntemleri ile gerçekleştirilmektedir. Demokrasi yolculuğumuzda ilk seçim uygulamaları Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe girmesinin ardından 1877'de başlamıştır. Cumhuriyet döneminde çok partili hayata geçmeden önce oy kullanma denemeleri ve nihayetinde çok partili hayata geçiş ile düzenli ve düzensiz aralıklarla seçimler gerçekleştirilmiştir. Kazanılan tecrübe ile mevcut geleneksel oy kullanımı ülkemizde başarılı bir şekilde sağlanmaktadır. İleride geçilmesi muhtemel elektronik oylama sisteminin uygulanması halinde yeni zorluklarla karşılaşılması muhtemeldir. Bu geçişin başarılı bir şekilde yapılabilmesi için, toplumsal, hukuki, politik, teknolojik ve ekonomik düzeyde çok boyutlu bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. Gerek geleneksel gerekse de elektronik oylama yöntemi fark etmeksizin seçim süreçlerinin güvenliğinin güçlendirilmesi, demokratik sürçlerin korunmasını, seçimlerin meşruiyetini, siyasi istikrarın sürdürülmesini ve toplumsal barış ortamının oluşmasını sağlayacaktır.

Seçimlerin şeffaflığı demokratik seçimlerin temelini oluşturup, zamanla karar verme süreçlerinin güvenilir ve açık bir ortamda sağlanmasına olanak tanımaktadır. Seçimlerin şeffaf olarak yapılabilmesi seçime katılanların demokratik sisteme olan inancını artırmakla birlikte seçimin meşruiyetini de garanti altına almaktadır. Seçimlerin yönetim sürecinin denetimi ile seçimi gerçekleştiren tarafsız ve bağımsız organların rolü, demokratik meşruiyetin sağlanmasında kritik bir öneme sahiptir (Işık, 2015). Seçimlerin şeffaf olarak gerçekleştirilmesi ile oluşan seçim sonuçları gerek ulusal gerekse de uluslararası düzeyde demokratik standartlar gereğince temel bir ilke olarak kabul edilmektedir. Geleneksel seçim sürecinin şeffaflığı ve güvenliği Türkiye'de, Anayasa ve ilgili yasal düzenlemeler ile güvence altına alınmıştır (Seçim Mevzuatı t.y.; Seçim Mevzuatı ve İlgili Diğer Mevzuat, t.y.). Geleneksel oylama sistemine yönelik Yüksek Seçim Kurulunun yasal ve anayasal dayanakları olmasına rağmen Türkiye'de hukuki olarak e-oylamaya ilişkin herhangi bir yasa çalışması yoktur (Aktaş ve Arap, 2023). Geleneksel oy kullanma sürecine ilişkin propaganda dönemi, seçim günü oy kullanımı ve oy sayımı olmak üzere tüm süreçlere ilişkin yasal dayanak bulunmaktadır. Yasal dayanak seçimlerin, eşit ve adil bir ortamda gerçekleştirildiğine dair kamuoyunda güven inşa eder.

2024 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerin ardından Yüksek Seçim Kurulu tarafından elektronik oy kullanımı ile ilgili çalışmaların yürütüldüğüne dair açıklama yapılmıştır (YSK Başkanı: Elektronik Oylama için Hazırız, 2024). Mevcut geleneksel oy kullanımı ile ilgili şeffaflıklar henüz ortadan kalkmamışken tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Gerek bu çalışmanın konusu olan elektronik oylama veya geleneksel oylama için seçim süreçlerinin şeffaflığının artırılmasında ulusal ve uluslararası bağımsız kuruluşlar tarafından izlenmesi ve denetlenmesi önem taşımaktadır. Seçim süreçleri ile ilgili bilgilerin seçmenlere erişilebilir kaynaklardan ulaştırılması, elektronik oylamada blockchain gibi şeffaflık teknolojiler hakkında bilgiler sunulması uygulanması özellikle elektronik oylama hakkında oluşabilecek manipülasyonun önüne geçilmesine katkı sunar (Vivek ve Anusuya, 2024). Agbesi (2022) e-oylama sisteminin getirilmesinden elde edilebilecek faydanın, algılanan riskten çok daha ağır bastığını ileri sürer.

### 1.2.2. Seçmen Farkındalığı ve Türkiye'deki Seçmen Sayıları ile Geçersiz Oy Oranları

Bilinçli bir şekilde oy kullanımı seçmen kitlesindeki bireylerin kendisi ile ilgili bir hususdur. Seçimlerde geçerli ve geçersiz oyların kamu güveni bağlamında karşılığı vardır. Geçersiz oy oranları artıkça kamu, oyların sayımında hata şüphesine kapılabilir ve bu seçim sürecinin adilliğini ve kapsayıcılığını sorgulatabilir. Sandık başına gidip oy kullanma seçmenlerin alışık olduğu bir yöntem olmasına rağmen Türkiye'de geçersiz oy sayıları azımsanamayacak düzeydedir.

Türkiye'de yapılan bir araştırmada, okuryazarlık oranları ile seçimlere katılım veya geçersiz oy oranları arasında genel geçer bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Özdemir, 2021). Buna karşın e-oylama sisteminde farklı değişkenler de karşımıza çıkmaktadır. Schneider, Athias ve Bugarin 'in (2020) araştırması Brezilya'da oylamaya katılım yaklaşık %80 olmasına rağmen, elektronik oylama öncesinde oyların yalnızca %58'i geçerli olduğunu bildirmektedir. E-oylama sistemi geçersiz oylar için iyi bir çözümdür. Ayrıca alanyazındaki çalışmalar internet ve bilgisayar kullanımı gibi dijital becerilerin e-oylamanın benimsenmesi hususunda önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır (Alomari, Woods ve Sandhu, 2012; Oostveen ve Besselaar, 2005; Welch, Hinnant, ve Moon, 2005). E-oylama sistemi dijital okuryazarlık becerileri gerektirdiğinden teknolojiyle yeterince tanışık olmayan seçmenler için zorluk oluşturabilir.

Bu bölümde 1950 yılından bugüne yapılan 44 seçimden 41'ine ilişkin geçerli ve geçersiz oy bilgilerine Yüksek Seçim Kurulu seçim arşivinden ulaşılmıştır.

Seçmen sayısı, oy kullanan seçmen sayısı, geçerli ve geçersiz oylara ilişkin bilgiler Yüksek Seçim Kurulu Cumhurbaşkanı Seçimi Arşivi, Milletvekili Genel Seçim Arşivi, Mahalli İdareler Genel Seçimleri Arşivi ve Halkoylaması Arşivindeki

dokümanların analizi ile elde edilmiş yazar tarafından hazırlanan Tablo 5, 6, 7 ve 8'de sunulmuştur (Cumhurbaşkanı Seçimi Arşivi, t.y.; Halkoylaması Arşivi, t.y.; Mahalli İdareler Genel Seçim Arşivi, t.y.; Milletvekili Genel Seçim Arşivi, t.y.).

**Tablo 5.** Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Seçmen Sayıları ve Geçersiz Oy Sayıları

| Tarih | Seçmen sayısı | Oy kullanan seçmen sayısı | Geçerli oy sayısı | Geçersiz oy sayısı |
|---|---|---|---|---|
| 28.05.2023 | 64.197.454 | 54.023.601 | 53.339.313 | 684.288 |
| 14.05.2023 | 64.145.504 | 55.833.153 | 54.796.049 | 1.037.104 |
| 24.06.2018 | 59.367.469 | 51.197.959 | 50.068.627 | 1.129.332 |
| 10.08.2014 | 55.692.841 | 41.283.627 | 40.545.911 | 737.716 |

(Cumhurbaşkanı Seçimi Arşivi, t.y.).

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde 2023 yılı birinci turdaki geçersiz oy sayısının ikinci tura göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

**Tablo 6.** Halkoylaması Seçmen Sayıları ve Oy Kullanma Bilgileri (1950-2024)

| Tarih | Seçmen sayısı | Oy kullanan seçmen sayısı | Geçerli oy sayısı | Geçersiz oy sayısı |
|---|---|---|---|---|
| 16 Nisan 2017 | 58.291.898 | 49.798.855 | 48.936.604 | 862.251 |
| 12 Eylül 2010 | 52.051.828 | 38.369.099 | 37.644.037 | 725.062 |
| 21 Ekim 2007 | 42,690,252 | 28,819,319 | 28,167,661 | 651.658 |
| 25 Eylül 1988 | 26.739.227 | 23.750.873 | 22.956.878 | 793.995 |
| 6 Eylül 1987 | 26.095.630 | 24.436.821 | 23.347.856 | 1.088.965 |
| 7 Kasım 1982 | 20.690.914 | 18.885.488 | 18.841.990 | 43.498 |
| 9 Temmuz 1961 | 12.747.901 | 10.321.111 | 10.282.036 | 39.075 |

(Halkoylaması Arşivi, t.y.).

Milletvekili genel seçimlerinde üçünün (1957, 1954, 1950) geçerli oy bilgisine ulaşılamamıştır.

**Tablo 7.** Milletvekili Genel Seçimleri Seçmen Sayıları ve Geçersiz Oy Sayıları (1950-2024)

| Tarih | Dönemi | Seçmen sayısı | Oy kullanan seçmen sayısı | Geçerli oy sayısı | Geçersiz oy sayısı |
|---|---|---|---|---|---|
| 14.05.2023 | 28. Dönem | 64.145.504 | 55.835.895 | 54.442.588 | 1.393.307 |
| 24.06.2018 | 27. Dönem | 59.367.469 | 51.189.444 | 50.137.175 | 1.052.269 |
| 1.10.2015 | 26. Dönem | 56.949.009 | 48.537.695 | 47.840.231 | 697.464 |
| 7.06. 2015 | 25. Dönem | 56.608.817 | 47.507.467 | 46.163.243 | 1.344.224 |
| 12.06.2011 | 24. Dönem | 52.806.322 | 43.914.948 | 42.941.763 | 973.185 |
| 22.07.2007 | 23. Dönem | 42.799.303 | 36.056.293 | 35.049.691 | 100.6602 |
| 3.10.2002 | 22. Dönem | 41.407.027 | 32.768.161 | 31.528.783 | 1.239.378 |
| 19.04.1999 | 21. Dönem | 37.495.217 | 32.656.070 | 31.119.242 | 1.536.828 |
| 24.11.1995 | 20. Dönem | 34.155.981 | 29.101.469 | 28.040.392 | 1.061.077 |
| 20.09.1991 | 19. Dönem | 29.979.123 | 25.157.089 | 24.371.474 | 785.615 |
| 29.10.1987 | 18. Dönem | 26.376.926 | 24.603.541 | 23.923.687 | 679.854 |
| 6.10.1983 | 17. Dönem | 19.767.366 | 18.238.362 | 17.351.510 | 886.852 |
| 05.06.1977 | 16. Dönem | 21.207.303 | 15.358.210 | 14.827.172 | 531.038 |
| 14.10.1973 | 15. Dönem | 16.798.164 | 11.223.843 | 10.723.658 | 500.185 |
| 12.10.1969 | 14.Dönem | 14.788.552 | 9.516.035 | 9.086.296 | 429.739 |
| 10.10.1965 | 13.Dönem | 13.679.753 | 9.748.678 | 9.307.563 | 441.115 |
| 15.10.1961 | 12.Dönem | 12.925.395 | 10.522.716 | 10.138.035 | 384.681 |
| 27.10.1957 | 11.Dönem | 12.078.623 | 9.250.949 | - | - |
| 02.05.1954 | 10.Dönem | 10.262.063 | 9.095.617 | - | - |
| 14.05.1950 | 9.Dönem | 8.905.743 | 7.953.085 | - | - |

(Milletvekili Genel Seçim Arşivi, t.y.).

Milletvekili Genel Seçimlerinde 2018 yılında ve 2023 yılında yapılan son iki seçimde geçersiz oy sayısının bir milyonun üzerinde olduğu görülmektedir.

**Tablo 8.** Mahalli İdareler Genel Seçimleri Seçmen Sayıları ve Geçersiz Oy Sayıları (1961-2024)

| Tarih | Seçmen sayısı | Oy kullanan seçmen sayısı | Geçerli oy sayısı | Geçersiz oy sayısı |
|---|---|---|---|---|
| 31 Mart 2024 | 61.430.934 | 45.075.471 | 43.036.938 | 1.696.406 |
| 31 Mart 2019 | 53.169.212 | 44.860.777 | 43.164.371 | 1.840.140 |
| 30 Mart 2014 | 48.724.241 | 43.459.938 | 41.619.798 | 1.209.206 |
| 29 Mart 2009 | 39.717.580 | 33.430.742 | 32.221.536 | 992.832 |
| 28 Mart 2004 | 34.213.138 | 25.066.859 | 24.074.027 | 1.228.816 |
| 18 Nisan 1999 | 28.889.819 | 24.601.491 | 23.372.675 | 1.245.164 |
| 27 Mart 1994 | 23.366.089 | 21.142.499 | 19.897.335 | 689.907 |
| 26 Mart 1989 | 18.091.625 | 14.129.365 | 13.439.458 | 424.734 |
| 25 Mart 1984 | 11.981.906 | 10.449.762 | 10.025.028 | 543.758 |
| 11 Aralık 1977 | 12.067.618 | 6.415.011 | 5.871.253 | 444.363 |
| 9 Aralık 1973 | 8.607.082 | 4.779.317 | 4.334.954 | 345.000 |
| 2 Haziran 1968 | 6.155.701 | 3.584.903 | 3.239.903 | 875.203 |
| 17 Kasım 1963 | 5.861.239 | 3.937.626 | 3.062.423 | 1.696.406 |

(Mahalli İdareler Genel Seçim Arşivi, t.y.).

Mahalli İdareler Genel Seçimlerinde son iki seçimde geçersiz oy oranının bir buçuk milyonun üzerinde olduğu görülmektedir. Genel seçmen sayısına bakıldığında azımsanamayacak bir orandır.

Sonuç olarak bilgilerine ulaşılan 41 seçimde toplamda 34.271.886 oy geçersiz sayılmıştır. Bu toplamın ortalaması alındığında her bir seçimde ortalama 856.797 seçmenin oyunun geçersiz olduğu görülmektedir. Bazı yıllarda seçimlerde kazanan adaylar arası farklara bakıldığında bu geçersiz oyların yer yer seçim sonucunu değiştirme potansiyeli olduğu görülmektedir.

### 1.2.3. Seçmen Gruplarının Temsili ve Türkiye'de Seçmen Grupları

Temsili demokrasi siteminde halk doğrudan karar almaz, karar alması için temsilciler seçer. Temsili demokraside temsilcilerin belirlenmesi oy kullanarak gerçekleşir. Azınlıkların, kadınların, engellilerin, gençlerin, yaşlıların ve dezavantajlı grupların eşit bir şekilde temsili önemli bir husustur. Adil bir temsil seçim sonuçlarının meşruiyetine katkı sağlar.

Türkiye'de seçmen gruplarının temsili üzerine yürütülen araştırmaların kadınların temsili üzerine yoğunlaşmaktadır. Birçok ülkede kadınlar, Türkiye'den daha geç dönemlerde seçme ve seçilme hakkını elde etmesine rağmen kadınların yerel ve ulusal meclislerde temsil oranı Türkiye'den daha yüksektir (Yaylı ve Eroğlu, 2015). Şahin (2022), 1935 yılındaki seçimde %4,5 olan kadın temsil oranının diğer seçim dönemlerinde giderek azaldığı, çok partili hayata geçiş döneminin ilk seçimi olan 1946'da %1,9'a gerilediği; 1950, 1954, 1961, 1977 yıllarında %0,6'lara kadar düştüğü, 1990'lı yıllarda başlayan artışın günümüzde %10'un üzerine çıksa bile yetersiz temsilin devam ettiğini ortaya koymaktadır. 2011 %14,36, Haziran 2015 %17,82 ve Kasım 2015 %14,73, 2018 %17,33 kadın temsili sayı ve oranlarıyla "erkek egemen parlamentonun günümüzde de varlığını devam ettirdiğini göstermektedir (Şahin, 2022). Türkiye'deki kadın siyasetçilerle yapılan görüşmeler üzerine yürütülen bir araştırma kadınların siyasi süreçlerde erkeklere oranla çok daha fazla sorunlarla yüzleşmek zorunda kaldıklarını ortaya koymaktadır (Keser, Çelik ve Ercan, 2021). Türkiye'de seçmen rolünde kadınları görürken seçilen rolünde kadınların temsilinde yetersizlik olduğu açıktır. Buradan hareketle en temeldeki kadın ve erkek temsili arasında bile eşitsizlik varken diğer grupların temsilinde bir denge olmayacağı çıkarımı yapılabilir.

Yüksek Seçim Kurulunun veri tabanı ve seçim istatistikleri incelendiğinde engellilik, yaşlılık, seçime ilk katılanlar şeklinde seçmen grupları oluşturduğu görülmektedir. Seçim istatistikleri incelenerek ulaşılabilen en eski tarihe kadar

dokümanlar incelenmiş ve bu grupların Türkiye'deki görünümü yazar tarafından tablolaştırılarak sunulmuştur.

Engellilik seçimlere katılımda üstünde durulan önemli bir konudur. E-oylama, engelli bireyler gibi fiziksel sandık merkezlerine gitmekte zorlanan kişiler için bir çözüm yolu olarak görülür. Alanyazına bakıldığında, engelli bireylerin oy kullanma merkezlerine giderken zorluklar yaşaması, engelli kişiler ile engelli olmayan kişiler arasındaki seçmen katılımında farklılıklara yol açmaktadır ve durum literatürde "engellilik farkı" olarak anılmaktadır (Teglbjærg vd., 2021). 2006-2016 yıllarında Avrupa Birliği ülkelerindeki seçimlerde engellilik farkı araştırılmış ve farkın %3,45'ten %8,38'e yükseldiği görülmüştür (Teglbjærg vd., 2021). Buradan hareketle engellilerin yaşadıkları zorlukların da seçim katılımını doğrudan etkilediği görülmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu veri tabanı incelendiğinde engelli seçmen sayısına ilişkin verilerin 2010 yılından sonra yapılan 13 seçimde yer verildiği görülmektedir (Cumhurbaşkanı Seçimi Arşivi, t.y.; Halkoylaması Arşivi, t.y.; Mahalli İdareler Genel Seçim Arşivi, t.y.; Milletvekili Genel Seçim Arşivi, t.y.).

**Tablo 9.** Engelli Seçmen Sayısı (2010-2023)

| Seçim Türü | Tarih | Engelli Seçmen sayısı |
|---|---|---|
| Cumhurbaşkanı S. İkinci Tur | 28 Mayıs 2023 | 989.912 |
| Cumhurbaşkanı S. Birinci Tur | 14 Mayıs 2023 | 989.912 |
| Cumhurbaşkanı S. Birinci Tur | 24 Haziran 2018 | 663.571 |
| Cumhurbaşkanı S. Birinci Tur | 10 Ağustos 2014 | 596.027 |
| 28. Dönem Milletvekili Seçimleri | 14.05.2023 | 989.912 |
| 27. Dönem Milletvekili Seçimleri | 24.06.2018 | 663.571 |
| 26. Dönem Milletvekili Seçimleri | 1.10.2015 | 622.554 |
| 25. Dönem Milletvekili Seçimleri | 7.06. 2015 | 606.634 |
| 24. Dönem Milletvekili Seçimleri | 12.06.2011 | 223.414 |
| Belediye Başkanlığı | 31 Mart 2019 | 759.645 |
| Belediye Başkanlığı | 30 Mart 2014 | 551.114 |
| Anayasa değişikliği halkoylaması | 16 Nisan 2017 | 610.628 |
| Anayasa değişikliği halkoylaması | 12 Eylül 2010 | 195.738 |

2023'te yapılan son seçimlerde bir milyona yakın engelli seçmen olduğu görülmektedir. Yüksek seçim kurulu veri tabanı incelendiğinde 75 yaş ve üzeri seçmen sayısına ilişkin verilerin 2010 yılından sonra yapılan 12 seçimde verildiği görülmektedir.

Bu bölümde Türkiye'deki seçmen gruplarına yönelik bilgiler sunulmaktadır. Bu bölümdeki bilgilere Yüksek Seçim Kurulu seçim arşivinden ulaşılmıştır (Cumhurbaşkanı Seçimi Arşivi, t.y.; Halkoylaması Arşivi, t.y.; Mahalli İdareler Genel Seçim Arşivi, t.y.; Milletvekili Genel Seçim Arşivi, t.y.). Seçmen sayısı, seçmen sayılarına ilişkin bilgiler Yüksek Seçim Kurulu seçimi arşivindeki dokümanların analizi ile elde edilmiş yazar tarafından hazırlanan Tablo 9, 10 ve 11'de sunulmuştur.

**Tablo 10.** 75 Yaş ve Üzeri Seçmen Sayısı (2010-2024)

| Seçim Türü | Tarih | 75 yaş ve üzeri seçmen |
|---|---|---|
| Cumhurbaşkanı S. İkinci Tur | 28 Mayıs 2023 | 3.182.036 |
| Cumhurbaşkanı S. Birinci Tur | 14 Mayıs 2023 | 3.182.036 |
| Cumhurbaşkanı S. Birinci Tur | 24 Haziran 2018 | 2.747.199 |
| Cumhurbaşkanı S. Birinci Tur | 10 Ağustos 2014 | 2.432.964 |
| 28. Dönem Milletvekili Seçimleri | 14.05.2023 | 3.182.036 |
| 27. Dönem Milletvekili Seçimleri | 24.06.2018 | 2.747.199 |
| 26. Dönem Milletvekili Seçimleri | 1.10.2015 | 2.497.875 |
| 25. Dönem Milletvekili Seçimleri | 7.06. 2015 | 2.594.760 |
| 24. Dönem Milletvekili Seçimleri | 12.06.2011 | 1.996.529 |
| Belediye Başkanlığı | 31 Mart 2019 | 2.913.532 |
| Belediye Başkanlığı | 30 Mart 2014 | 3.422.256 |
| Anayasa değişikliği halkoylaması | 16 Nisan 2017 | 2.728.625 |

(Cumhurbaşkanı Seçimi Arşivi, t.y.; Halkoylaması Arşivi, t.y.; Mahalli İdareler Genel Seçim Arşivi, t.y.; Milletvekili Genel Seçim Arşivi, t.y.)

2023'te yapılan son seçimlerde üç milyonun üzerinde 75 yaş üstü seçmen olduğu görülmektedir.

Yüksek Seçim Kurulu veri tabanı incelendiğinde ilk kez oy kullanan seçmen sayısına ilişkin verilerin 2010 yılından sonra yapılan 13 seçimde verildiği görülmektedir.

**Tablo 11**. İlk Kez Oy Kullanan Seçmen Sayıları (2010-2024)

| Seçim Türü | Tarih | İlk Kez Oy Kullanan Seçmen Sayısı |
|---|---|---|
| Cumhurbaşkanı S. İkinci Tur | 28 Mayıs 2023 | 49.964 |
| Cumhurbaşkanı S. Birinci Tur | 14 Mayıs 2023 | 5.183.615 |
| Cumhurbaşkanı S. Birinci Tur | 24 Haziran 2018 | 1.570.940 |
| Cumhurbaşkanı S. Birinci Tur | 10.08.2014 | 460.738 |
| 28. Dönem Milletvekili Seçimleri | 14.05.2023 | 5.183.615 |
| 27. Dönem Milletvekili Seçimleri | 24.06.2018 | 1.570.940 |
| 26. Dönem Milletvekili Seçimleri | 1.10.2015 | 544.860 |
| 25. Dönem Milletvekili Seçimleri | 7.06. 2015 | 1.046.959 |
| 24. Dönem Milletvekili Seçimleri | 12.06.2011 | 907.946 |
| Belediye Başkanlığı | 31 Mart 2019 | 998.156 |
| Belediye Başkanlığı | 30 Mart 2014 | 1.704.438 |
| Anayasa değişikliği halkoylaması | 16 Nisan 2017 | 1.874.344 |
| Anayasa değişikliği halkoylaması | 12 Eylül 2010 | 1.781.878 |

(Cumhurbaşkanı Seçimi Arşivi, t.y.; Halkoylaması Arşivi, t.y.; Mahalli İdareler Genel Seçim Arşivi, t.y.; Milletvekili Genel Seçim Arşivi, t.y.)

2023'te yapılan son seçimlerde beş milyonun üzerinde gencin seçimlere ilk defa katıldığı görülmektedir. Hatta 2023 Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci turla ikinci tur arasındaki 14 günlük kısa bir aralıkta 49.964 gencin seçmen listesine eklendiği

görülmektedir. Oldukça yüksek olan bu sayı Türkiye'nin genç nüfusuna ve seçimlerde gençlerin payının önemine işaret etmektedir.

### 1.2.4. Seçmen Katılımı ve Türkiye'de Seçmen Katılım Oranları

Demokratik seçimler başlayana kadar, tarih boyunca topluluk yöneticilerinin belirlenmesi farklı şekillerde olmuştur. Soydan devir alma, soyuna devretme, zorla ele geçirme, egemen konumda bir azınlığın seçimi ya da egemen azınlığın ataması ile yöneticilerin belirlenmesi bunlardan bazılarıdır (Sezen, 1994). Demokrasi ile birlikte seçim, seçmen, katılım, oy verme gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Ancak büyük nüfuslu toplumlarda yönetim ve idare süreçlerini doğrudan demokrasi ile yürütmek mümkün değildir. Haliyle halkın her konuda doğrudan karar almadığı, bunun yerine seçtikleri temsilcilerin kendilerini temsil ettiği bir sistem olan temsili demokrasiyle (Nacak, 2014) yönetim gerçekleştirilir. Temsili demokraside temsilcilerin belirlenmesi oy kullanarak gerçekleşir ve seçmen katılımı bu hususta oldukça önemli bir konudur.

Seçmen katılımı, oy kullanma hakkına sahip bireylerin seçimlere katılım oranını ifade eder. Bu, aynı zamanda bir toplumun siyasi sürece olan ilgisini gösterir. Temsili demokrasilerde, oy kullanma hakkı, halkın devlet yönetimine katılımını simgeler (Türk, 1969). Yapılan uluslararası araştırmalar, seçmen katılımının birçok farklı faktörden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Yerel yönetim seçimlerinde seçmenler kendi bölgelerindeki en etkili temsilciyi seçme imkânından dolayı oylarını değerli kabul etmekle birlikte (Kouba, Novák, ve Strnad, 2020) yerel yönetim seçimlerini daha az önemli kabul etmekte ve ulusal seçimlere göre daha az katılım göstermektedir (Reif ve Schmitt, 1980). Buna karşın yerel yönetim seçimleri bağlamında daha az nüfuslu belediyelerdeki seçmenler, daha yüksek nüfuslulara oranla seçimlere daha yoğun katılmaktadır (Górecki ve Gendźwiłł, 2020). Yine katılım ekonomiden de etkilenmekte, sosyoekonomik düzeyi yüksek bölgelerdeki seçmenlerin seçimlere katılımının daha yüksek olduğu görülmektedir (Basile, 2023). Manoel, Costa, ve Cabral'ın (2021) araştırması metropol alanlarından uzak

yerlerde ikamet etmenin ve düşük eğitim seviyesinin seçim katılım oranlarını olumsuz etkilediğini tespit etmiştir. Bu araştırmadan farklı olarak Çelik Russel (2016) ise eğitim seviyesi arttıkça ve siyasal güven azaldıkça seçime katılmanın daha az olası olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buradan hareketle seçmenlerin, seçimlerin adil ve güvenilir olduğuna dair güvenleri sarsıldığında katılım oranı düştüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Ellenbroek (2024), seçimlerde aday merkezli oylamanın oy vermeyi daha ödüllendirici hale getirdiğini ve seçmen katılımını artırdığını göstermektedir. ABD'de yapılan bir araştırma kadınların erkeklerden daha yüksek oranda seçimlere katılım sağladığını ortaya koymaktadır (Stauffer ve Fraga, 2021). Yine ABD'de bir başka araştırma siyahiler ve Latinlerin seçimlere katılımının azlığına işaret etmektedir (Coll, 2023). Bu araştırmaların sonuçları seçim katılımının cinsiyet, etnik köken ve ırk gibi faktörlerden de etkilendiğini ortaya kaymaktadır.

Alanyazın siyasi katılımın e-oylamadan etkilendiğini ortaya koymaktadır. Brezilya'da elektronik oylama, seçimlerinde siyasi katılımı artırmıştır (Schneider, Athias ve Bugarin, 2020). Avrupa'da seçim katılım oranlarının düşmesi ve vatandaşların seçimlere olan ilgisinin azalması Avrupa Konseyinde kaygıya neden olmuştur (Introduction to E-voting Project, 2010). Bu bağlamda oylama sürecini kolaylaştırarak katılımı artırabileceği düşüncesiyle e-oylamanın kullanımı Avrupa Konseyi tarafından Avrupa ülkelerinde teşvik ve destek görmektedir (Introduction to E-voting Project, 2010). Seçim katılımının düşüklüğü e-oylamayı teşvik nedeni haline gelmektedir. Tablo 12'de Avrupa ülkelerinden bazılarında en son yapılan seçimde seçim katılım oranları verilmiştir.

Tablo 12'ye bakıldığında, bazı ülkelerde seçimlere katılım oranlarının zaman zaman %50'nin altına indiği gözlemlenmektedir. Seçimlere katılımın düşük olmasının Avrupa Konseyi'nde endişe yarattığı, Tablo 12'deki veriler incelendiğinde açıkça anlaşılmaktadır. Seçmen katılım oranlarının bu kadar düşük olması demokratik temsili olumsuz etkileyebilecek boyuttadır.

**Tablo 12.** Avrupa Ülkelerinden Bazılarının Son Yaptıkları Seçimlerdeki Seçimlere Katılım Oranları

| Ülke | Yıl | Katılım oranı% | Ülke | Yıl Oranı | Katılım |
|---|---|---|---|---|---|
| Almanya | 2021-01-01 | 76.58 | Bulgaristan | 2023-04-02 | 39.11 |
| İngiltere | 2019-12-12 | 67.55 | Ukrayna | 2019-01-01 | 49.20 |
| Fransa | 2017-06-11 | 48.70 | İrlanda | 2020-01-01 | 62.77 |
| İspanya | 2023-07-23 | 66.59 | Hırvatistan | 2020-01-01 | 46.90 |
| İtalya | 2022-01-01 | 63.79 | Çekya | 2021-01-01 | 65.39 |
| Romanya | 2020-12-06 | 31.95 | Macaristan | 2022-01-01 | 69.59 |
| Polonya | 2019-01-01 | 61.74 | Norveç | 2021-01-01 | 77.16 |
| İsviçre | 2019-01-01 | 45.12 | Avusturya | 2019-01-01 | 75.59 |
| Estonya | 2023-03-05 | 63.53 | Danimarka | 2022-01-01 | 84.16 |
| Finlandiya | 2023-01-01 | 68.50 | Litvanya | 2020-01-01 | 47.80 |
| Hollanda | 2021-01-01 | 78.71 | İzlanda | 2021-01-01 | 80.09 |
| Arnavutluk | 2021-04-25 | 46.32 | Kosova | 2021-01-01 | 48.84 |
| Yunanistan | 2023-05-21 | 61.10 | Portekiz | 2022-01-01 | 51.46 |
| Sırbistan | 2022-01-01 | 58.53 | | | |

(Voter Turnout Database, t.y.).

Avrupa bölgesinde e-oylamayı gerekli kılan nedenin seçimlere katılım oranlarının düşüklüğü olduğu görülmektedir. Türkiye'de seçimlere katılım oranlarının durumu bu bölümde anlatılacaktır. Yüksek Seçim Kurulu'na göre 1950'den günümüze 4 farklı türde 44 defa seçim yapılmıştır. 1950'den günümüze 20 defa milletvekili genel seçimi, 13 defa mahalli idareler genel seçimi, 7 defa halkoylaması yapılmıştır. Türkiye'deki seçimlere katılım oranlarını belirlemek için Yüksek Seçim Kurulunun veri tabanı taranarak seçim verilerine ilişkin dokümanlara kronolojik olarak erişilebilen en eski tarihe kadar ulaşılmıştır. Her bir seçime ait seçim istatistiği dokümanı ayrı ayrı incelenmiştir.

Katılım oranları Yüksek Seçim Kurulu Cumhurbaşkanı Seçimi Arşivi, Milletvekili Genel Seçim Arşivi, Mahalli İdareler Genel Seçimleri Arşivi ve Halkoylaması Arşivindeki dokümanların analizi ile elde edilmiş yazar tarafından hazırlanan Tablo 13, 14, 15 ve 16'da sunulmuştur.

**Tablo 13.** Milletvekili Genel Seçimlerine Katılım Oranları (1950-2023)

| Tarih | Dönemi | Katılım oranı % |
|---|---|---|
| 14.05.2023 | 28. Dönem | 87.05 |
| 24.06.2018 | 27. Dönem | 86.22 |
| 1.10.2015 | 26. Dönem | 85.23 |
| 7.06. 2015 | 25. Dönem | 83.92 |
| 12.06.2011 | 24. Dönem | 83.16 |
| 22.07.2007 | 23. Dönem | 84.25 |
| 3.10.2002 | 22. Dönem | 79.14 |
| 19.04.1999 | 21. Dönem | 87.1 |
| 24.11.1995 | 20. Dönem | 85.2 |
| 20.09.1991 | 19. Dönem | 83.9 |
| 29.10.1987 | 18. Dönem | 93.3 |
| 6.10.1983 | 17. Dönem | 92.3 |
| 05.06.1977 | 16. Dönem | 72.4 |
| 14.10.1973 | 15. Dönem | 66.8 |
| 12.10.1969 | 14.Dönem | 64.3 |
| 10.10.1965 | 13.Dönem | 71.3 |
| 15.10.1961 | 12.Dönem | 81.4 |
| 27.10.1957 | 11.Dönem | 76.6 |
| 02.05.1954 | 10.Dönem | 88.6 |
| 14.05.1950 | 9.Dönem | 89.3 |

(Milletvekili Genel Seçim Arşivi, t.y.)

Milletvekili genel seçimlerinde en düşük katılım %64.3 en yüksek katılım %93.3'tür. Milletvekili seçiminde 2007 yılı sonrasında katılım oranı %80'in altına düşmemiştir

**Tablo 14.** Cumhurbaşkanı Seçimlerine Katılım Oranları (2014-2023)

| Tarih | Tur | Katılım oranı % |
|---|---|---|
| 28 Mayıs 2023 | Cumhurbaşkanı Seçimi İkinci Tur | 84.15 |
| 14 Mayıs 2023 | Cumhurbaşkanı Seçimi Birinci Tur | 87.04 |
| 24 Haziran 2018 | Cumhurbaşkanı Seçimi Birinci Tur | 86.2 |
| 10 Ağustos 2014 | Cumhurbaşkanı Seçimi Birinci Tur | 74.1 |

(Cumhurbaşkanı Seçimi Arşivi, t.y )

Tablo 14 incelendiğinde cumhurbaşkanı seçimlerinde en düşük katılım %74.1 en yüksek katılım %87.4'tür. Cumhurbaşkanı seçiminde son üç seçimde katılım oranı %80'nin üzerindedir.

**Tablo 15.** Mahalli İdareler Genel Seçimlerine Katılım Oranları (Belediye Başbakanlığı 1963-2019)

| **Tarih** | **Katılım oranı %** |
|---|---|
| 31 Mart 2024 | 78.11 |
| 31 Mart 2019 | 84.4 |
| 30 Mart 2014 | 89.2 |
| 29 Mart 2009 | 84.2 |
| 28 Mart 2004 | 73.3 |
| 18 Nisan 1999 | 85.2 |
| 27 Mart 1994 | 90.5 |
| 26 Mart 1989 | 78.09 |
| 25 Mart 1984 | 87.21 |
| 11 Aralık 1977 | 53.15 |
| 9 Aralık 1973 | 55.52 |
| 2 Haziran 1968 | 58.23 |
| 17 Kasım 1963 | 67.18 |

(Mahalli İdareler Genel Seçim Arşivi, t.y.)

Belediye seçimlerinde en düşük katılım %53.15 en yüksek katılım %90.5'tir. Belediye seçimlerinde 2009 yılı sonrası seçimlerde bu oran %80'in altına düşmemiştir.

**Tablo 16.** Halkoylamalarına Katılım Oranları (1961- 2017)

| **Tarih** | **Katılım oranı %** |
|---|---|
| 16 Nisan 2017 | 85,4 |
| 12 Eylül 2010 | 73,7 |
| 21 Ekim 2007 | 67.51 |
| 25 Eylül 1988 | 88.82 |
| 6 Eylül 1987 | 93,64 |
| 7 Kasım 1982 | 91,27 |
| 9 Temmuz 1961 | 80,96 |

(Halkoylaması Arşivi, t.y.)

Halkoylamalarına en düşük katılım %67,3 en yüksek katılım %93,64'tür. Diğer seçim türleri aksine güncel zamanlardaki değil 2000 yılı öncesi halk oylamalarına katılım oranı %80'in altına düşmemiştir.

Türkiye'deki seçim katılım oranları değerlendirildiğinde seçimlere katılım oranlarının artan bir seyirde olduğu görülmektedir. Batılı devletlerde ise bu seyir tam tersi istikamette ilerlemektedir (Kiriş, 2016). Türkiye'deki seçim katılımı son yıllarda %80'leri aşarak diğer birçok ülkeyi geçmiştir. Bu durum Türk vatandaşları arasındaki siyasi katılım duygusundaki istekliliği yansıtmaktadır. Türkiye'deki seçimlere katılım oranları, Avrupa'ya kıyasla oldukça yüksektir. Ancak katılım oranlarının yüksek olması her zaman oturmuş siyasal kültüre işaret etmeyebilir (Şinik, 2009), siyasi kutuplaşma ve seçim sürecine güven hakkındaki endişeler bu durumu etkileyebilir. Ancak bu tip endişelerin bilimsel nitelik kazanabilmesi için kanıta dayanması gerekir. Batılı devletlerde oy kullanma oranlarının düşüklüğünü inceleyen pek çok araştırma bulunmaktadır. Türkiye'de de oy kullanma oranlarının yüksekliğinin altındaki nedenleri araştıran bilimsel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

### 1.2.5. Siyasal İstikrar ve Türkiye'nin Siyasal İstikrar Göstergeleri

Siyasal istikrar, tanımlaması oldukça zorlu bir kavramdır. Ertekin (2006), siyasal istikrarsızlığın ilk bakışta koalisyon hükümetlerinin ağırlıklı oluşunu çağrıştırdığını ancak bunun siyasal istikrar kaynaklarından sadece biri olduğunu diğerlerinin meşru olmayan, halkın beklenti ve taleplerine cevap veremeyen, yüklenmiş olduğu görevlerde etkin ve verimli şekilde sürdüremeyen yürütmenin literatürde istikrarsızlık göstergesi olduğunu ortaya koyar. Kılınç (2010) çalışmasında çeşitli ülkelerde siyasal istikrar kaynaklarından bahsederken toplumda ideal demokratik kültür anlayışının yerleşmesi, siyasal farklılıkları çözmede güç kullanımına müracaat etmeme, sosyal ve ekonomik şartlarının uygunluğu, güçlü yürütme, çoğunluğa sahip hükümetle yasama, otoriter rejimlerin toplumu şiddet kullanarak sindirmemesi, demokrasiyi ülke gelişmesini ve kalkınmasını ciddi kesintilere uğratmaksızın kullanabilme gibi hususlara değinmektedir. Bu hususlara bakıldığında siyasal istikrarın aslında pek çok alt birimden oluşan bir sistem gibi işlediğini söylemek mümkündür. Margolis (2010) siyasal istikrarsızlığı bir hastalığa benzeterek alt bileşenlerine vurgu yapmaktadır. "Nasıl ki doktorlar bir hastalığı semptomlarından sadece biri ile anlayamıyorsa, akademisyenler de istikrarı onun tezahürlerinden sadece biri ile anlayamaz." demektedir (Margolis, 2010). Bu bağlamda, Margolis (2010) siyasal istikrar kavramını ele alan beş farklı görüşü (Hurwitz, Kimber, Scobell, Zartman, Ake) inceleyerek, alt bileşenleri sınıflandırmıştır. Morgolis'in sınıflandırması Tablo 17"de yer almaktadır.

**Tablo 17.** Siyasal İstikrarın Alt Bileşenleri (Margolis, 2010)

| Başlık | İstikrar…. tanım |
|---|---|
| Şiddetin yokluğu | ...bir yönetim içinde şiddetin yokluğu.<br>(Darbeler, toplu tutuklamalar, analistler ve gazetecilere uygulanan kısıtlamalar) |

| | |
|---|---|
| Yapısal değişikliğin olmaması | ….bir yönetimin 'temel' özelliklerini tehdit eden değişikliğin olmaması.<br>(Bir sistem, kendisini tanımlayan öğeleri koruduğu ve yapısı sağlam kaldığı sürece kararlıdır.) |
| Kontrolün yokluğu | … rehavet, bir devletin kendi politikasını kontrol edememesidir.<br>(Hukuk, toplumsal normlardaki bozulmalar. Kanunsuz, kuralsız bir toplum, istikrarsız bir toplumdur.) |
| Devlet işlevselliği | ...bir devletin siyasi sorumluluklarını yerine getirme derecesi.<br>(Devletin vatandaşlarına güvenlik, fırsat ve kamu hizmetleri sağlayabilmesi) |
| Göstergeler ve bağıntılar | … belirsiz, ancak olasılıksal olarak yapısal bağıntılara bağlı olan ögeler.<br>(Rejim değişiklikleri, devrimci iç savaş, etnik savaş, soykırım, suikastlar, darbeler, hükümet krizleri, hükümet karşıtı gösteriler, isyanlar, grevler, tasfiyeler, gerilla faaliyetleri ve devrimler) |
| Politik davranış kalıbı | ...bir yönetimin politik davranışındaki düzenlilik derecesi.<br>(Toplum üyeleri kendilerini siyasi rol beklentilerinin dayattığı sınırlar içindeki davranış kalıplarıyla sınırladıkları ölçüde siyasi istikrarın var olduğu görüşü) |

Bu tabloda yer alan yapısal değişimin olmaması hususu çeşitli açılardan eleştiriler almaktadır. Margolis (2010)'e göre önemli olan yapısal değişimin yokluğu değil, bir yönetimin, değişimi yönetme yeteneği önemli ve gereklidir. Değişimi yönetme yolu olarak Margolis (2010) kendi ifadesi ile kusurlu ancak işlevsel dört kavram sunmaktadır.

- Zorlama: İktidardakiler, bir boşlukla karşı karşıya kaldıklarında güçle tepki verebilir ve inşa edilmiş kayıt dışılığın öngörülemeyen yolunu tercih edebilir.
- Reform: İktidardakiler, güç kullanmak yerine, bir boşlukla karşılaştıklarında reform yapmayı, resmi olanı gelişen gayri resmiye daha yakından uyacak şekilde yeniden şekillendirmeyi seçebilirler. Burada güç değişimi belirlemez, ona uyum sağlar.

- Rıza: Resmi olandaki bir değişiklik bir boşluk yarattığında, gayri resmi etkileşim tarafından belirlenen kalıplar yeni rolleri ve yapıları ayarlayabilir ve kabul edebilir. Burada bir boşluğun çözümü gönüllüdür, zorlama yoktur.
- Otorite değişikliği: Bir boşluğa yanıt olarak, insanlar resmi olmayan rollere ve yapılara tutunabilir ve bunun yerine resmi olanın arkasındaki gücü değiştirmeyi seçebilirler. Bu zorlamanın tersidir. Resmi olanı uygulayan otorite yerine, otoriteye tabi olanlar resmi olmayanı zorlarlar.

Margolis (2010) siyasi istikrar için kararlılık bahsi geçen unsurların yanı sıra (otorite, dayanıklılık, meşruiyet, değiştirme ve fırsat) ve dış politikaya da değinilmesi gerektiğini vurgular. Çevik (2004), siyasal istikrarsızlık durumunda kamu politikasının halkın ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığına dikkat çeker.

Elektronik oylamadan istenen verimi alabilmek için bir ülkede siyasal istikrarın sağlanmış olması beklenir. Bu bağlamda mevcut araştırmada Türkiye'de siyasal istikrar konusunu ele alan çalışmalara ulaşılmıştır. Günümüzde halen siyasi istikrar büyük oranda Hurwitz'in (1973) siyasal istikrar tanımlamasına yer alan askeri darbeler vb. gibi şiddetin yokluğu ve devletin işlevselliği ilkelerine (yani uzlaşamayan zayıf koalisyonlar vb. olmaksızın yürütme gücünü iktidarını etkin bir şekilde sürdürebilmesi) dayanmaktadır. Bu bağlamda Kılınç (2010) araştırmasında, henüz Türkiye cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçemeden önce, Türkiye için başkanlık sisteminin siyasal istikrar bağlamında olumlu yönlerine vurgu yapmıştır. Uluşahin'e (2003) göre parlamenter sisteme yöneltilen en önemli eleştirilerden birisi istikrarsız hükümetlerdir. Araştırmalarda, istikrarsız ve yavaş işleyen parlamenter sistem yerine başkanlık sisteminin siyasal istikrara yardımcı olabileceği üzerinde durulmaktadır (Duman, 2013; Gönenç, 2005). Arslan da (2003) benzer bir şekilde Türkiye'deki siyasetin istikrarsızlık nedeni olarak, parlamenter sistem görülmekte olduğunu ve siyasi istikrarsızlığa çözüm olur düşüncesi ile güçlü yürütme konusuna vurgu yapıldığını ileri sürmüştür. Bu görüşlerin aksine Tuncer (2006) siyasal istikrar kavramının hükümet sisteminden ziyade, sivil toplum kültürünün zayıflığı, siyasal

bilinç eksikliği, eğitim seviyesindeki yetersizlik ve yargı bağımsızlığındaki zafiyetlerin sonucu olduğu ve bunlar değişmediği takdirde, hükümet sistemi ne olursa olsun siyasal ve sosyal istikrarın sağlanamayacağını öne sürmüştür. Benzer bir şekilde Erim (2015) Türkiye'de başkanlık sistemi üzerine tartışmalarının hükümet istikrarsızlıklarına dayandığı, yaşanan siyasi istikrar sorununun parlamenter sistemden değil, demokrasinin kötü işleyişinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Akçakaya ve Özdemir (2018) siyasal istikrar veya istikrarsızlığın politik, ekonomik veya sosyal birçok nedeni olabileceği gibi, kullanılan hükümet sisteminin de siyasal istikrar üzerinde etkili olabileceğini söylemektedir. Bütün bu tartışmalar sonrasında 2017 referandumu ile kabulünden sonra 9 Temmuz 2018'de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmiştir.

Alanyazında pek çok araştırma başkanlık sitemi ile siyasal istikrar arasında pozitif yöndeki ilişkiyi vurgulamaktadır. Kaymal'ın (2017) araştırması bunlardan biridir. Çetinkaya ve Akdağ (2020), siyasal istikrarın yürütme ve bunun ekonomiye yansımalarına odaklanarak Türkiye'de siyasal istikrarın mevcut olduğu üç dönemin Adnan Menderes dönemi, Turgut Özal dönemi ve Recep Tayyip Erdoğan dönemi olduğunu öne sürmektedir. Bu araştırmayla örtüşecek şekilde, Ertekin (2006), Türkiye'de 1980 sonrası dönemde askeri müdahale sonucu kurulan hükümet ve 1991 yılından sonra kurulan kısa ömürlü koalisyon hükümetlerinin genel olarak istikrarsız olarak kabul edilebileceğini belirtir. Çevik (2004), Türkiye'de yürütmenin askeri müdahalelerle üç kere (1960, 1971 ve 1980) doğrudan kesintiye uğraması, kısa dönemli koalisyon hükümetleri, parçalanmış siyasal parti yapısı, bakanların bakanlıktaki kısa süreleri gibi nedenlerden dolayı Türk siyasal sisteminin istikrarlı bir yapıda olmadığını söyler. Çevik (2004) de Çetinkaya ve Akdağ gibi (2020) 1980'li yıllardaki Özal hükümetleri ve 2002 Kasım seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin tek başına iktidara gelmesini siyasal istikrarsızlık dönemlerinin istisnası olarak tutar. Türkiye'de, Cumhuriyet dönemi boyunca 66 hükümet kurulmuş ve ortalama hükümet ömrü 4 yıl olması gerekirken yaklaşık "1,4" yıl sürmüştür, bu sonuç parlamenter sistemin siyasal istikrar açısından çok da başarılı olmadığına işaret etmektedir (Akçakaya ve Özdemir, 2018). Aydemir (2006), Türkiye'deki siyasal istikrarsızlık

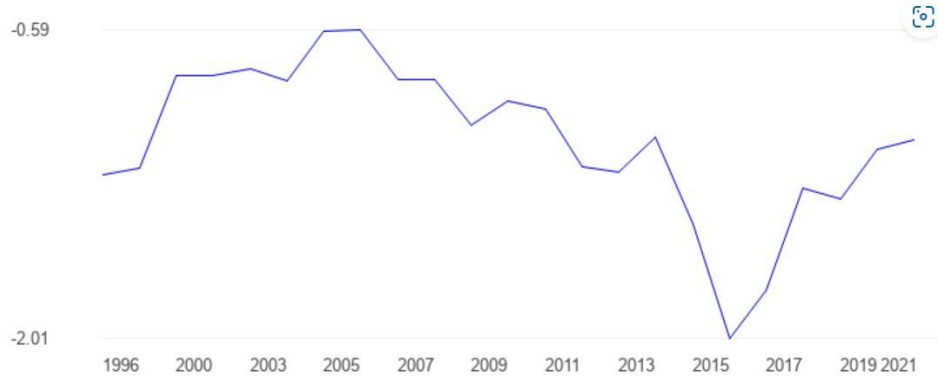
durumunu bir oranda seçim ve seçimlerdeki baraj sistemine bağlamış, Türkiye'de 1960-1971 döneminde siyasal çatışma ve uzlaşmazlıktan, 1971-1980 döneminde istikrarsız koalisyonlarla idare ve darbelerden, 1980 sonrası koalisyonların seçmende güven bunalımı oluşturduğundan bahsetmektedir.

Araştırmalarda da görülebileceği gibi Türkiye'de siyasal istikrar alt bileşenlerinden en çok Hurwitz'in (1973) kuramındaki devletin siyasi sorumluluklarını yerine getirme derecesi olan devletin işlevselliği noktasında tıkandığı görülmektedir. Araştırmalar yürütmenin uzun süreli olmaması durumunun Türkiye'de en büyük siyasal istikrarsızlık nedeni olarak göstermektedir.

Türkiye'deki kısa süreli yürütme deneyimleri kamuda siyasal istikrarın tek elden güçlü bir yürütme ile sağlanabileceği algısı oluşturmuş gibi görünmektedir. Tan (2008) Türkiye'de ordunun siyasete müdahalesinin önüne geçilemediğinden siyasal istikrarın bir türlü sağlanamadığını ifade eder. Yine Hurwitz'in (1973) siyasal istikrar kuramında belirttiği gibi yer yer askeri darbeler, darbe girişimleri, terör olayları, sınır bölgelerindeki askeri hareketlilik gibi şiddetin varlığı Türkiye'de siyasi istikrarı tehdit eden unsurlar olarak görünmektedir. Bütün bu araştırmaların sonucunda Türkiye'de siyasi istikrar konusunda kesintisiz sürekli bir süreç olmadığı çıkarımı yapılabilir.

Alanyazına bakıldığında siyasal istikrar kavramın ilk başta daha nitel ve betimsel olarak ele alındığı daha sonra bu kavramın ölçülebilir ve sayısal olması gerektiği varsayımının ortaya çıktığı görülmektedir. Ulusal ve uluslararası pek çok araştırma ekonomi ile siyasi istikrar arasındaki pozitif korelasyona dikkat çekmektedir. İstikrar hem siyaset hem de finans piyasalarını etkileyen bir faktördür. Radu (2015) siyasi istikrarın bir ülkenin ekonomik büyümesinde önemli bir role sahip olduğu ve istikrarlı bir siyasi ortamın sürdürülebilir kalkınma için tutarlı ve sürekli bir yol oluşturmaya yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır. Çetinkaya ve Akdağ (2020), günümüzde ekonomi-siyaset ilişkisinin iç içe geçtiğini, politik ekonomi diye yeni bir kavram ortaya çıktığını ifade etmektedir. Akıncı (2015) Türkiye'de de siyasal istikrar ile ekonomik kalkınma ve

demokrasi arasında ciddi bir bağ olduğunu dile getirilmektedir. Fırat (2009), siyaset ve ekonomi ilişkisi bağlamında Nisan 1994, Şubat 2001, Kasım 2000 ekonomik krizlerini incelemiş ve ekonomik istikrarsızlığın uzun ve çok sancılı bir süreç olduğunu, bu dönemlerde uygulanan istikrar politikalarının yeni krizleri ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Ertekin (2006), Türkiye'de siyasal istikrarsızlığın siyasi iktidarların popülist seçim politikalarından kaynaklı olarak vergi politikaları üzerinde pek etkili olmadığını ifade etmektedir. Siyasal istikrar ve ekonomi arasındaki ilişki siyasal endeksi denilen nümerik bir kavramın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Siyasal istikrar endeksleri, siyasi kaynaklı şiddet, terörizm, hükümetin anayasaya aykırı veya şiddet içeren yollarla istikrarsızlaştırılacağı veya devrileceği ihtimaline ilişkin algıları ölçmektedir (Turkey: Political Stability, 2023). Siyasal istikrar arttıkça, politik ve finansal riskler azalmaktadır. Global Ekonomy, "Economist Intelligence Unit, World Economsic Forum ve Political Risk Services"in siyasal endeksinin" ortalamasını alarak Türkiye'nin 1996-2021 yılları arası siyasal endeks puanlarını aşağıdaki grafikle sunmaktadır.




**Şekil 2.** Türkiye'nin Siyasal İstikrar Verileri (Turkey: Political Stability, 2023)

Bu dönemde Türkiye için ortalama değer -1,1 puandır. Türkiye'nin en düşük puan 2016'da -2,01'dir. En yüksek puan 2006'da -0,59'dır. En son değer 2021 -1.1 puandır. 2021'de 194 ülke bazında dünya ortalaması -0,07 puandır. Türkiye -1,1 puanla dünyadaki

194 ülke arasında 169. sırada yer almaktadır (Political Stability - Country Rankings, 2023).

Siyasi istikrar karmaşık ve çok yönlü bir kavramdır. Alanyazın siyasi istikrarın anlaşılmasını sağlamak için bazı göstergeleri kullanılır. Aşağıda sıralananlar alanyazında en sık değinilen siyasal istikrar göstergeleridir.

- Hükümette Tutarlılık: Hükümet, tutarlı bir politika çerçevesi sağlayarak, sık sık değişiklik yapmadan makul bir süre boyunca iktidarda kalır.
- Hukukun Üstünlüğü: Etkin bir hukuk sistemi mevcuttur ve hukukun üstünlüğüne saygı duyulmaktadır. Bu vatandaşlar ve işletmeler için bir güvenlik duygusu sağlar.
- Politika Sürekliliği: Politikalar ve yasalar ani ve köklü değişikliklere tabi değildir; bu da işletmelerin ve vatandaşların geleceği daha güvenle planlamalarına olanak tanır.
- Sosyal Uyum: Sosyal çatışmaların, huzursuzlukların veya sivil karışıklıkların göreceli olarak yokluğu vardır. İstikrarlı bir siyasi ortam genellikle sosyal uyumla ilişkilidir.
- Ekonomik Kalkınma: Siyasi istikrar genellikle ekonomik büyüme ve kalkınma için olumlu bir faktör olarak görülüyor. Yatırımcıların kaynakları politik olarak istikrarlı bir ortama ayırma olasılıkları daha yüksektir.
- Uluslararası İlişkiler: Siyasi istikrar, bir ülkenin uluslararası toplumda güvenilirliğine ve itibarına katkıda bulunur. Diğer ülkelerle diplomatik ve ekonomik ilişkileri geliştirebilir.

Bu göstergeler bağlamında, siyasi istikrarın ülkedeki siyasi sistemin aşırılıklardan uzak sürekli normal bir seyirde olması anlaşılmaktadır. Siyasi açıdan istikrarlı bir ortam seçimlerde güven algısını destekler ve kamu güveni için alt yapı oluşturur. Geleneksel

oylama için de e-oylama için de kamu güveni siyasi istikrarın sağlandığı bir ortamda mümkündür.

# BÖLÜM 2

# 2. YÖNTEM

Bu bölüm, araştırmanın amaçları doğrultusunda bir araç tasarlamak için kullanılan metodolojiyi ana hatlarıyla açıklamaktadır. Sırasıyla işe koşulan çalışma tasarımı, çalışma grupları, veri toplama ve veri analizi süreçleri anlatılmaktadır.

## 2.1. Araştırmanın Modeli

Çalışmada Likerd tipi ölçek geliştirme yöntemi kullanılmıştır. Ölçek geliştirme, ekip çalışması gerektiren uğraştırıcı bir süreçtir (Beydoğan ve Beydoğan, 2024). Kişilerin eğilim ve görüşlerini ölçmek için bugüne kadar çok farklı türde ölçekler kullanılmıştır. Rensis Likert'in tarafından geliştirilen dereceleme toplamlarıyla ölçekleme modeli ise en yaygın kullanılan ölçek geliştirme türüdür ve sosyal bilimler, siyaset bilimi, psikoloji, pazarlama ve eğitim gibi pek çok alanda sıklıkla başvurulan tekniktir (Turan, Şimşek ve Aslan, 2015). Likerd tipi ölçeklerde, 3 seçenekli, 5 seçenekli, 6 seçenekli, 7 seçenekli ölçüm sistemleri bulunurken en yaygın tercih edileni "Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Kısmen Katılıyorum, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde cevaplanabilen 5 seçenekli ölçüm sistemidir (Yılmaz ve Pekgör, 2023). Bu araştırmada da ölçek geliştirirken 5 seçenekli ölçüm sistemi tercih edilmiştir.

Ölçek gelişime sosyal bilimler alanındaki araştırmacılar için oldukça önemli bir süreç olup, araştırmacı tarafından izlenmesi gereken bir dizi süreçten oluşur (Yılmaz ve Pekgör, 2023). Likert tipi ölçek geliştirirken izlenen aşamalar Erkuş'a (2007) göre şöyledir:

- Çalışmanın Başlığının Belirlenmesi: Türk Seçmeni için E-Oylamaya Yönelik Algılanan Güven Ölçeği Geliştirme
- Ölçülmek İstenen Değişkenin Kavramsal Tanımı
- Madde Üretilmesi
- Deneme Uygulaması
- Madde Analizi
- Güvenilirlik Çalışması
- Geçerlilik Çalışması
- Puanların yorumlanması
- Çalışmanın Raporlaştırılması

Yılmaz ve Pekgör (2023) ise likert tipi ölçek geliştirme aşamalarını özetleyerek aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

- Madde Havuzunun Oluşturulması
- Pilot Uygulamanın Yapılması
- Kapsam Geçerliliği
- Yapı Geçerliliği
- Güvenilirlik

Mevcut araştırmada, bahsi geçen bütün ölçek geliştirme aşamaları takip edilmiştir. Mevcut araştırmadaki ölçek geliştirme süreci, alanyazın taraması sonucunda elde edilen yapılandırılmış görüşme formu, ölçek tipinin belirlenmesi, pilot uygulamanın yapılması, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları, açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi çalışmalarını içermektedir.

## 2.2. Madde Havuzunun Oluşturulması

Araştırmaya ilk olarak literatür taraması ve madde havuzunun oluşturulması ile başlanmıştır. “Sosyal bilimlerde gerçek bütüncül ve zengin bir çerçevede anlaşılmak isteniyorsa konunun hem nitel hem de nicel boyutu incelenmelidir” (Yıldırım ve Şimsek, 1999, s.351). Madde havuzu oluşturulurken ölçülmek istenenle ilgili bir kuram ana nokta olarak belirlenecekse alanyazın taraması tercih edilen yöntemdir (Erkuş, 2012). Mevcut araştırmadaki kuram Prosser ve Krimmer (2004) geliştirdiği “The E-Voting Readiness Index” modeline dayanmaktadır. E-oylamaya hazır oluşta gerekli temel kavramlarının diğer bir kısmı da Risnanto, Rahim ve Herman (2020) tarafından kullanılan “E-Voting Readiness Mapping” modeliyle desteklenmiştir. E-oylamanın etkin bir şekilde yapılabilmesi için temel adımları içeren “E-Voting Handbook” (2010) kitabındaki ilkeler madde havuzu oluşumunda kritik öneme sahiptir.

E-Oylamaya Yönelik Algılanan Güven Ölçeği maddeleri oluşturulurken bütün bu alanyazın dikkate alınmıştır. Güvenilirliği yüksek araştırmalar göz önünde bulundurduktan sonra, bu araştırmada geliştirilen ölçeğin temel kavramlarını oluşturacak maddelerin altyapıları oluşturulmuştur. 5’li likert tipinde 46 madde hazırlanmıştır.

1. Elektronik oylama cumhurbaşkanlığı seçiminde kullanılmalıdır.
2. Elektronik oylama belediye başkanlarının seçiminde (yerel yönetimler) kullanılmalıdır.
3. Elektronik oylama milletvekili seçimlerinde kullanılmalıdır.
4. Elektronik oylama referandumlarda kullanılmalıdır.
5. Elektronik oylama etki alanı daha dar konularda halktan kanaat almak (sokak hayvanlarının durumu vb.) için kullanılmalıdır.
6. Elektronik oy kullanma istasyonlarında bulunan elektronik oylama makineleri-kiosk makineleri (ATM'ler gibi) ile yapılmalıdır.

7. Elektronik oylama internete bağlı bilgisayar veya akıllı telefonlardaki uygulama (app) ile yapılmalıdır.
8. E-oylamada, geleneksel seçimlere göre sonuçların daha hızlı açıklanacağını düşünüyorum.
9. E-oylamada, bulunduğum yerden oy kullanabileceğimden zamandan tasarruf ederim.
10. E-oylama sisteminde başarılı bir şekilde oy kullanabileceğimi düşünüyorum.
11. E-oylamaya geçişin seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum.
12. E-oylamanın, yurt dışında yaşayanların seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum.
13. Seçimin başladığı andan itibaren ve tüm oylama süresi boyunca e-oylama sisteminin erişilebilir olacağına inanıyorum.
14. E-oylamanın, yaşlıların seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum.
15. Bir e-oylamanın yetkisiz siber saldırılar veya sistem tarafından değiştirilemeyeceğine inanıyorum.
16. Akıllı telefonlardaki e-oylama uygulaması veya kiosk makineleri arıza yapabileceğinden e-oylama uygulamasının seçmen tarafından doğrulanabilir kâğıt çıktılarla ve fiziki seçmen sandıkları ile tamamlanması gerektiğini düşünüyorum.
17. E-oylamaya akıllı telefonlardaki uygulama ile katılacak olanların internet erişimi olmayanları seçim dışına iteceğini düşünüyorum.
18. E-oylamanın önemli bir maliyet olan kâğıt oy pusulalarının basılması ihtiyacını da ortadan kaldıracağını düşünüyorum.
19. E-oylamaya geçişin dezavantajlı grupları (yaşlı, engelli) seçim dışına iteceğini düşünüyorum.
20. E-oylama sistemini (akıllı telefon uygulaması ve kiosk makinesi) kolayca öğrenebileceğime inanıyorum.
21. Şeffaf bir e-oylama yapılması hususunda devletime güvenirim.

22. Mevcut geleneksel sandık ile oy kullanmanın maliyetinin e-oylamadan daha fazla olduğunu düşünüyorum.
23. Ülkemin siyasi kurumlarının (siyasi partiler) e-oylamaya yönelik yaklaşımları hususunda istekli olduğuna inanıyorum.
24. Şeffaf bir e-oylama yapılması hususunda yüksek seçim kuruluna güvenirim.
25. E-oylamada kimlik verilerimin yetkisiz ifşa ve değişikliğe karşı güvende olacağına inanıyorum.
26. Ülkemin e-oylama sisteminin kullanımı hususunda vatandaşlara yeterli hizmeti sunacağını düşünüyorum.
27. E-oylama sisteminin geçersiz oyları doğru bir şekilde tespit edebileceğine inanıyorum.
28. E-oylama işlemi sırasında hiçbir siber saldırganın e-oylama teknolojisine ve seçmene müdahale etmeyeceğine inanıyorum.
29. Şeffaf bir e-oylama yapılması hususunda e-oylama teknolojisine güvenirim.
30. E-oylamada kullanılmış bir e-oyun sistem tarafından doğru bir şekilde kaydedileceğine inanıyorum.
31. Ülkemin e-oylama uygulanmasında kullanacağı teknolojik altyapı hazırlığının yeterli olduğunu düşünüyorum.
32. E-oylamaya geçişin seçim maliyetlerini düşüreceğine inanıyorum.
33. E-oylama sistemine yalnızca oy kullanmaya uygun seçmenlerin erişebileceğine inanıyorum.
34. Ülkemin e-oylama uygulamasını anayasası veya yasalarıyla destekleyecek düzenlemeler yapacağına inanıyorum.
35. E-oylama teknolojisi, yazılımları ve oy kullanma makinelerinin (kiosk makineleri) seçim maliyetlerini yükselteceğine inanıyorum.
36. Bir seçmen olarak hiçbir e-oylamamın kişiler ve kurumlarca izlenemeyeceğine ve görüşümün ifşa edilmeyeceğine inanıyorum.
37. E-oylama sisteminin kötü amaçlı yazılım ve diğer saldırı biçimlerine karşı güvende olacağına inanıyorum.

38. Ülkemin e-oylama teknolojisi için vatandaşlara ücretsiz hizmet sunacağını düşünüyorum.
39. E-oy verme işleminde sorun yaşarsam, uygulamanın yardım bölümünü kolayca kullanabileceğime inanıyorum.
40. E-oylama sisteminin herhangi bir seçmenin birden fazla oy kullanmasına izin vermeyeceğine inanıyorum.
41. Elektronik oylamada, bulunduğum yerden oy kullanabileceğimden maliyetten tasarruf edeceğimi düşünüyorum.
42. Elektronik oylama sayesinde, yaşanabilecek deprem, sel vb. afetlerde farklı bölgelere gitmek zorunda kalan vatandaşların ikamet sorunu yaşamadan bulundukları yerde oylarını kullanabileceğini düşünüyorum.
43. E-oylamanın, hareket kısıtlılığı olan engellilerin seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum.
44. Türkiye'deki insanların çoğunun akıllı telefonlardaki e-oylama uygulamasındaki veya e-oylama makinesindeki (kiosk) işlemleri doğrulamak için donanımlı olmadığını düşünüyorum.
45. Ülkemin e-oylama uygulamasını yürütecek insan kaynakları hazırlığının yeterli olduğunu düşünüyorum.
46. Ülkemin e-oylama sistemini yerel bölgelere (köy, mahalle) ulaştıracağını düşünüyorum.

"E-Oylamaya Yönelik Algılanan Güven Ölçeği"nin geliştirilmesi amacıyla veri toplamak üzere iki bölümlü bir form hazırlanmıştır. İlk bölüm demografik veri ve ikinci bölüm likert tipi ölçek maddelerini içermektedir.

## 2.3. Verilerin Toplanması

Veri toplamak üzere iki bölümlü bir form hazırlanmıştır. İlk bölüm demografik veri ve katılımcı bilgisi toplamaya yönelik soruları içermektedir. İkinci bölüm, "E-Oylamaya

Yönelik Algılanan Güven Ölçeği"nin geliştirilmesi amacıyla alanyazın taramasıyla elde edilen ve uzmanlardan gelen geri bildirimler ile kapsam geçerliğinin sağlandığı 46 maddelik likert tipi ölçek maddelerini içermektedir. Araştırmanın verileri pilot uygulama, asıl uygulama ve test-tekrar test analizi uygulaması olmak üzere üç aşamada toplanmıştır.

- Pilot uygulamanın verileri 16.12.2022 ve 30.12.2022 tarihleri arasında toplanmıştır.
- Ölçek geliştirme uygulaması 23.03.2023 ve 28.05.2023 tarihleri arasında toplanmıştır.
- Test tekrar test analizi uygulamasının verileri 26.06.2024 ve 12.08.2024 tarihleri arasında toplanmıştır.

Veriler toplanırken Türkiye'de yoğun bir seçim gündemi bulunmaktadır. Bu bağlamda seçimler ve oylama ile ilgili bu araştırma, katılımcılar açısından güncel bir konu durumunda iken veri toplama aşaması gerçekleşmiştir. Veri toplama süreci açısından bu durum avantaj yaratmıştır. İlgili tarihlerde Türkiye'de 3 önemli seçim yapılmıştır. Tarihleri aşağıda belirtilmiştir.

- Cumhurbaşkanı Seçimi: 14 Mayıs 2023 (birinci tur) ve 28 Mayıs 2023 (ikinci tur)
- 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi: 14 Mayıs 2023
- Mahalli İdareler Genel Seçimleri: 31 Mart 2024

Araştırmanın veri toplama sürecine ilişkin iş-zaman görseli aşağıda sunulmuştur.




**Şekil 3.** Veri Toplama ve Verilerin Analizi İş Zaman Çizelgesi

### 2.3.2. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırma, insan katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ve nicel yaklaşımlara dayalı bir ölçek geliştirme çalışması olduğundan etik kurul izni alınması gereken çalışmalar sınıfındadır. Bu bağlamda araştırma için Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığının 08.02.2023 tarihli toplantısı ve E-29563864-050.03.04.-406570 sayılı yazısının 01/03 numaralı kararıyla etik onayı alınmıştır, tezin ekler bölümünde sunulmuştur.

## 2.4. Çalışma Grupları

Araştırmada pilot uygulama grubu, ölçek geliştirme grubu, test tekrar test analizi grubu olmak üzere üç ayrı çalışma grubu ile çalışılmıştır. Sırası ile çalışma grupları aşağıda anlatılmıştır.

### 2.4.1. Pilot Uygulama Grubu (Birinci Çalışma Grubu)

Veri toplama aracı pilot çalışma amacıyla 118 kişiye uygulanmıştır. Katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 18'de sunulmaktadır. Birinci çalışma grubunda uygun örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Uygun örnekleme, yakalanan kişiye formun uygulanması yani araştırmaya tanıdık çevresinden örneklem alma imkânı verir (Balcı, 2013). Mevcut araştırmada pilot uygulama Trakya Üniversitesi, lisans öğrencileri ile yapılmıştır.

**Tablo 18.** Birinci Çalışma Grubuna Yönelik Bilgiler

| | | n | % |
|---|---|---|---|
| Bölge | Kırsal Alan | 9 | 7,62 |
| | Kentsel Alan | 109 | 92,37 |
| Öğrenim durumunuz | Lise | 62 | 52,54 |
| | Lisans | 54 | 45,76 |

| | | | |
|---|---|---|---|
| nedir? (En son mezun olduğunuz okul düzeyini seçiniz) | Yüksek Lisans | 2 | 1,69 |
| Cinsiyetiniz | Kadın | 72 | 61,01 |
| | Erkek | 46 | 38,98 |
| Düzenli bir işiniz var mı? | İşsizim | 4 | 3 |
| | Yarı zamanlı işlerde çalışıyorum | 3 | 3 |
| | Düzenli bir işim var | 4 | 3 |
| | Öğrenciyim | 105 | 89 |
| | Saat esaslı işlerde çalışıyorum | 2 | 2 |
| Gelir Durumu | Alt sosyo-ekonomik düzey | 18 | 15,25 |
| | Orta sosyo-ekonomik düzey | 98 | 83,05 |
| | Üst sosyo-ekonomik düzey | 2 | 1,69 |
| | 17 | 1 | 0,84 |
| Yaş | 18 | 29 | 24,57 |
| | 19 | 38 | 32,20 |
| | 20 | 20 | 16,94 |
| | 21 | 13 | 11,01 |
| | 22 | 7 | 5,93 |
| | 23 | 2 | 1,69 |
| | 24 | 2 | 1,69 |
| | 25 | 2 | 1,69 |
| | 26 | 2 | 1,69 |
| | 28 | 1 | 0,84 |
| | 37 | 1 | 0,84 |
| Mevcut iktidara yakınlık düzeyinizi belirtiniz | Çok yakınım | 0 | 0 |
| | Yakınım | 4 | 3,38 |
| | Nötrüm | 29 | 24,57 |
| | Yakın değilim | 14 | 11,86 |
| | Hiç yakın değilim | 56 | 47,45 |
| | Cevapsız | 15 | 12,71 |
| Mevcut muhalefete yakınlık düzeyinizi belirtiniz | Çok yakınım | 9 | 7,62 |
| | Yakınım | 20 | 16,94 |
| | Nötrüm | 42 | 35,59 |
| | Yakın değilim | 11 | 9,32 |
| | Hiç yakın değilim | 16 | 13,55 |
| | Cevapsız | 20 | 16,94 |

Pilot uygulama sayesinde asıl uygulama öncesi, ölçeğin uzunluğu, cevaplama süresi, yönergesi, okur tarafından güç anlaşılan veya anlaşılmayan bölümlerinin olup olmadığı test edilmiştir. Pilot uygulamaya yönelik uzman görüşü alınarak revizyonlar yapılmıştır.

**Revizyonlar:**

Pilot uygulama sonrası, uygulamaya ve verilen cevaplara ilişkin Prof. Dr. Burak GÜMÜŞ, Prof. Dr. Nalan DEMİRAL ve Prof. Dr. İbrahim KAMİL olmak üzere 3 uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Formdaki her bir soru ve verilen cevaplar uzamanlar tarafından detaylıca incelenmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda formda, beş revizyon yapılmıştır. Bu revizyonlardan ilki muhalefet ve iktidara yakınlık ile ilgili aşağıda belirtilen 2 sorunun çıkarılmasıdır.

1. Mevcut iktidara yakınlık düzeyinizi belirtiniz (Çok yakınım / Yakınım / Nötrüm / Yakın değilim / Hiç yakın değilim)

2. Mevcut muhalefete yakınlık düzeyinizi belirtiniz (Çok yakınım / Yakınım / Nötrüm / Yakın değilim / Hiç yakın değilim)

Pilot uygulamada katılımcıların bir bölümü bu 2 soruyu cevaplamaktan kaçınmıştır. Uzmanlar, katılımcıların bu bilgiyi gizli tutmak isteyebileceği doğrudan sormak yerine dolaylı sormak gerektiği görüşünde birleşmiştir. Buradan hareketle aynı husus, dolaylı olarak ülkede uygulamakta olan ana politikaların başarı düzeyleri şeklinde aşağıdaki 5 soruyla sorulmuştur.

1. Uygulanmakta olan sağlık politikalarının başarılı olduğunu düşünüyorum. (Çok yakınım / Yakınım / Nötrüm / Yakın değilim / Hiç yakın değilim.)

2. Uygulanmakta olan ekonomi politikalarının başarılı olduğunu düşünüyorum. (Çok yakınım / Yakınım / Nötrüm / Yakın değilim / Hiç yakın değilim.)

3. Uygulanmakta olan eğitim politikalarının başarılı olduğunu düşünüyorum. (Çok yakınım / Yakınım / Nötrüm / Yakın değilim / Hiç yakın değilim.)

4. Uygulanmakta olan adalet politikalarının başarılı olduğunu düşünüyorum. (Çok yakınım / Yakınım / Nötrüm / Yakın değilim / Hiç yakın değilim.)

5. Uygulanmakta olan dış politikanın başarılı olduğunu düşünüyorum. (Çok yakınım / Yakınım / Nötrüm / Yakın değilim / Hiç yakın değilim.)

Bu sorularla katılımcıların mevcut yönetime ve muhalefete yakınlığına ilişkin okuyucuda kanaat oluşturmak hedeflenmiştir.

Uzman görüşü doğrultusunda, revizyonlardan ikincisi ikamet sorusudur. Soru çoktan seçmeli formdan açık uçlu forma dönüştürülmüştür. Kırsal alan ve kentsel alan seçeneği kaldırılmış katılımcılardan ikamet ettiği şehri kendi yazması istenmiştir. Burada amaçlanan ölçek geliştirme uygulamasında bütün seçim çevrelerinden bir katılımcıya ulaşmaktır.

Uzman görüşü doğrultusunda, üçüncü revizyon gelir durumuna ilişkin soruda olmuştur. Sorunun cevaplama seçenekleri nitel ifadeler, nicel sayılara dönüştürülmüştür. “Alt sosyo-ekonomik düzey / Orta sosyo-ekonomik düzey / Üst sosyo-ekonomik düzey” seçenekleri kaldırılarak “<5.500 TL / 5.500-15.500 TL / 15.500-25.500 TL / 25.500-35.500 TL / >35.500 TL gelir aralıkları olarak belirlenmiştir. Veri toplama zaman aralığında 15.500 TL asgari ücreti temsil etmektedir.

Uzman görüşü doğrultusunda, dördüncü revizyon “Düzenli bir işiniz var mı?” sorusunun çoktan seçmeli yanıtlarında yapılmıştır. “İşsizim / Yarı zamanlı işlerde

çalışıyorum / Düzenli bir işim var / Öğrenciyim / Saat esaslı işlerde çalışıyorum" seçenekleri kaldırılarak "var / yok" şeklinde iki seçenekle sorunun cevabı sınırlandırılmıştır.

Uzman görüşü doğrultusunda dördüncü revizyon yaş aralığı sorusunda yapılmıştır. Soru açık uçlu formdan çıkarılarak Yüksek Seçim Kurulu'nun belirlediği yaş aralıklarını temsil eden seçeneklerin sunulduğu çoktan seçmeli bir forma dönüştürülmüştür. Soruya "18-24 / 25-29 / 30-34 / 35-39 / 40-44 / 45-49 / 50-54 / 55-59 / 60-64 / 65-69 / 70-74 / 75-79" yaş aralıkları cevap seçenekleri olarak eklenmiştir. Mevcut araştırmada, örnekleme yapılırken 14 Mayıs 2023'te yapılan Cumhurbaşkanlığı Seçimi, Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim istatistiği raporundaki yaş grubu dağılımı kullanılmıştır. Yüksek Seçim Kurulu 18-75+ yaş grubu seçmenleri 12 alt gruba ayırmıştır. Böylece asıl uygulamada Türkiye'deki her bir yaş grubunu temsil eden katılımcıya ulaşmak hedeflenmiştir.

### 2.4.2. Ölçek Geliştirme Grubu (İkinci Çalışma Grubu)

Mevcut araştırmada, ikinci çalışma grubu için 400 katılımcıya ulaşılmıştır. Bu katılımcılardan 1'i seçim çevresi, öğrenim durumu, iş durumu, yaş grubu şeklinde formda sorulan demografik bilgiyi cevaplamamıştır. Bu sebeple tablolarda katılımcı sayısı seçim çevresi, cinsiyet, gelir durumunda 400 kişi, seçim çevresi, öğrenim durumu, iş durumu, yaş grubunda 399 kişidir. Ölçek geliştirme sürecinde katılımcılar belirlenirken tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Tabakalı örneklemede, örneklem homojen alt tabakalara bölündüğünden örneklem büyüklüğü azalırken, örneklemin evreni temsil gücü artar (Yıldız, 2017). Bu bağlamda tabakalı örnekleme, örneklem büyüklüğü bakımından diğer örnekleme türlerinden ayrılır.

Tabakalı örnekleme, bağımlı değişkene etkisi olabilecek alt bileşenlerin olması durumunda, bu alt bileşenlerden katılımcıların seçkisiz olarak alındığı örneklemedir (Yıldız, 2017). Tabakalama yapılırken evren, cinsiyet, yaş vb. gibi araştırmanın amacına

uygun olarak iki ya da daha fazla alt tabakaya ayrılır (Balcı, 2013). Mevcut araştırmada, Türkiye'de seçimler pek çok değişkenden etkilenebileceğinden Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim istatistikleri raporlarında, özellikle üzerinde durduğu seçim çevreleri, seçmenlerin cinsiyeti ve seçmenlerin yaş dağılımı evrenin alt tabakaları olarak belirlenmiştir. Tabakalı örnekleme yönteminde evrendeki alt grupların örneklemde temsil edilmeleri garanti altına alınır (Balcı, 2013). Mevcut araştırmada gerçek seçim uygulamalarında vurgulanan seçim çevresi, cinsiyet ve yaş dağılımı tabakalarının araştırmanın örneklemi içindeki temsili garanti altına alınmıştır. Tabakalı örneklemede amaç, evrenin her bir alt tabaksının eşit temsili ve homojen bir örneklem elde ederek tabakalar arasında karşılaştırma yapmaktır (Yıldız, 2017). Ölçek geliştirme sürecinde, katılımcıların ikamet yeri, cinsiyet, yaş gruplarındaki dağılımı istatistik olarak işlenmiştir.

Tabakalı örneklemede iki türlü örnekleme yapılabilir. Alt grupların evrendeki oranlarına uygun örneklem seçilirse orantılı, yalnızca alt grup sayısı dikkate alınarak örnekleme yapılırsa orantısız tabakalı örnekleme yapılmış olur (Koç Başaran, 2017). Orantısız tabakalı örnekleme yönteminde alt grupların evrendeki oranları kapsam dışı bırakılabilir (Koç Başaran, 2017). Bu araştırmada orantısız tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Mevcut araştırmada seçim çevresi, seçmenlerin cinsiyeti ve seçmenlerin yaş dağılımı tabakalarında, örneklem seçilirken 14 Mayıs 2023'te yapılan cumhurbaşkanlığı seçimindeki seçmen sayıları dikkate alınmıştır. Örneklem seçilirken YSK'nın seçim istatistiği raporundaki yaş grubu dağılımı, seçim çevresi ve cinsiyet dağılımlarına göre tabakalama yapılmıştır.

Seçim çevresi, seçmenlerin cinsiyeti ve seçmenlerin yaş dağılımı tabakalarında, 14 Mayıs 2023'te yapılan cumhurbaşkanlığı seçimindeki seçmen sayıları ve mevcut araştırmadaki örneklemdeki katılımcı sayıları karşılaştırmalı olarak Tablo 19, 20, ve 21'de sunulmuştur (On Dört Mayıs 2023 Cumhurbaşkanı ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri Seçim İstatistikleri Bülteni, 2023).

**Tablo 19.** Seçim Çevresine Göre Tabakalanmış Örneklem

| Evren (2023 Cumhurbaşkanı Seçimleri Seçmen Sayıları 14 Mayıs 2023) | | | Örneklem | | |
|---|---|---|---|---|---|
| Karadeniz | Amasya | 256.644 | 4 | Amasya | Karadeniz |
| 5.616.432 | Artvin | 132.280 | 2 | Artvin | 37 |
| %8.75 | Düzce | 294.391 | 11 | Düzce | %9.3 |
| | Bartın | 156.043 | 2 | Bartın | |
| | Bayburt | 57.134 | 2 | Bayburt | |
| | Bolu | 235.979 | 1 | Bolu | |
| | Giresun | 349.276 | 1 | Giresun | |
| | Gümüşhane | 96.519 | 1 | Gümüşhane | |
| | Kastamonu | 295.443 | 1 | Kastamonu | |
| | Karabük | 181.914 | 1 | Karabük | |
| | Ordu | 590.574 | 1 | Ordu | |
| | Rize | 265.192 | 1 | Rize | |
| | Samsun | 1.024.017 | 2 | Samsun | |
| | Sinop | 171.746 | 3 | Sinop | |
| | Tokat | 439.663 | 2 | Tokat | |
| | Trabzon | 611.966 | 1 | Trabzon | |
| | Zonguldak | 457.651 | 1 | Zonguldak | |
| Marmara | Balıkesir | 989.570 | 3 | Balıkesir | Marmara |
| 19.290.051 | Bilecik | 167.050 | 1 | Bilecik | 195 |
| %30.07 | Bursa | 2.366.370 | 5 | Bursa | %48.9 |
| | Çanakkale | 436.013 | 2 | Çanakkale | |
| | Edirne | 319.783 | 36 | Edirne | |
| | İstanbul | 11.358.083 | 54 | İstanbul | |
| | Kırklareli | 291.596 | 1 | Kırklareli | |
| | Kocaeli | 1.515.277 | 11 | Kocaeli | |
| | Sakarya | 783.923 | 50 | Sakarya | |
| | Tekirdağ | 857.570 | 7 | Tekirdağ | |
| | Yalova | 204.816 | 25 | Yalova | |
| İç Anadolu | Aksaray | 296.279 | 3 | Aksaray | İç Anadolu |
| 10.272.711 | Ankara | 4.282.718 | 15 | Ankara | 46 |
| %16.01 | Çankırı | 141.860 | 1 | Çankırı | %11.5 |
| | Çorum | 398.565 | 1 | Çorum | |
| | Eskişehir | 688.989 | 4 | Eskişehir | |
| | Karaman | 187.900 | 1 | Karaman | |
| | Kayseri | 1.026.271 | 5 | Kayseri | |
| | Kırıkkale | 203.007 | 1 | Kırıkkale | |
| | Kırşehir | 173.939 | 1 | Kırşehir | |
| | Konya | 1.629.257 | 2 | Konya | |
| | Nevşehir | 225.360 | 6 | Nevşehir | |
| | Niğde | 258.102 | 1 | Niğde | |
| | Sivas | 460.513 | 2 | Sivas | |
| | Yozgat | 299.951 | 3 | Yozgat | |
| Doğu Anadolu | Ağrı | 306.684 | 1 | Ağrı | Doğu Anadolu |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 4.274.198 | Ardahan | 68.061 | 1 | Ardahan | 29 |
| %6.66 | Bingöl | 193.535 | 2 | Bingöl | %7.3 |
| | Bitlis | 220.659 | 1 | Bitlis | |
| | Elazığ | 430.745 | 2 | Elazığ | |
| | Erzincan | 169.638 | 1 | Erzincan | |
| | Erzurum | 509.702 | 6 | Erzurum | |
| | Hakkari | 186.234 | 5 | Hakkari | |
| | Iğdır | 133.812 | 1 | Iğdır | |
| | Kars | 185.088 | 1 | Kars | |
| | Malatya | 531.110 | 1 | Malatya | |
| | Muş | 242.569 | 2 | Muş | |
| | Şırnak | 324.179 | 1 | Şırnak | |
| | Tunceli | 65.571 | 2 | Tunceli | |
| | Van | 706.611 | 2 | Van | |
| Güneydoğu Anadolu | Adıyaman | 399.303 | 2 | Adıyaman | Güneydoğu Anadolu |
| 5.363.193 | Batman | 399.560 | 1 | Batman | 20 |
| %8.36 | Diyarbakır | 1.144.533 | 2 | Diyarbakır | %5 |
| | Gaziantep | 1.359.367 | 2 | Gaziantep | |
| | Kilis | 96.956 | 2 | Kilis | |
| | Mardin | 541.762 | 3 | Mardin | |
| | Siirt | 201.853 | 3 | Siirt | |
| | Şanlıurfa | 1.219.859 | 5 | Şanlıurfa | |
| Ege | Afyonkarahisar | 536.163 | 3 | Afyonkarahisar | Ege |
| 8.272.936 | Aydın | 876.784 | 2 | Aydın | 34 |
| %12.89 | Denizli | 794.714 | 2 | Denizli | %8.5 |
| | İzmir | 3.442.424 | 14 | İzmir | |
| | Kütahya | 430.283 | 2 | Kütahya | |
| | Manisa | 1.106.359 | 5 | Manisa | |
| | Muğla | 805.757 | 5 | Muğla | |
| | Uşak | 280.452 | 1 | Uşak | |
| Akdeniz | Adana | 1.613.334 | 5 | Adana | Akdeniz |
| 7.632.224 | Antalya | 1.905.525 | 6 | Antalya | 27 |
| %11.89 | Burdur | 204.237 | 1 | Burdur | %6.8 |
| | Hatay | 1.062.519 | 5 | Hatay | |
| | Isparta | 328.186 | 2 | Isparta | |
| | İçel | 1.378.750 | 4 | İçel | |
| | Kahramanmaraş | 753.538 | 2 | Kahramanmaraş | |
| | Osmaniye | 386.135 | 2 | Osmaniye | |
| Yurtdışı | | 3.423.759 | 11 | | Yurtdışı |
| %5.33 | | | | | %2.8 |
| | Toplam | 64.145.504 | 399 | Toplam | |

Mevcut araştırmada, Türkiye'deki 8 seçim bölgesi ve bu bölgelerdeki her bir ili temsil eden seçim çevresinden katılımcıya ulaşılmıştır. 400 katılımcıdan biri seçim çevresi sorusunu yanıtlamadığı için burada 399 katılımcıya ait bilgi sunulmuştur. Seçim

çevrelerindeki katılımcı sayılarının dağılımı Tablo 1'de yer almaktadır. Mevcut araştırmada katılımcıların %9.3'ü Karadeniz Bölgesinden, %48.9'u Marmara Bölgesinden, %11.5'i İç Anadolu Bölgesinden, %7.3'ü Doğu Anadolu Bölgesinden, %5'i Güneydoğu Anadolu Bölgesinden, %8.5'i Ege Bölgesinden, %6.8'i Akdeniz Bölgesinden ve %2.8'i yurtdışındandır. Seçim bölgeleri bağlamında, evrendeki her bir bölge ve bölgedeki her bir ilin temsili garanti altına alınmıştır.

Seçmenlerin cinsiyeti 14 Mayıs 2023'te yapılan cumhurbaşkanlığı seçimindeki seçmen sayıları ve mevcut araştırmadaki örneklemdeki katılımcı sayıları karşılaştırmalı olarak Tablo 20'de sunulmuştur.

**Tablo 20.** Cinsiyete Göre Tabakalanmış Örneklem

| Evren (2023 Cumhurbaşkanı Seçimleri Seçmen Sayıları 14 Mayıs 2023) | | | Örneklem | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | n | % | % | n | |
| Kadın | 32.341.620 | 50.4 | 40,3 | 161 | Kadın |
| Erkek | 31.849.665 | 49.6 | 59.8 | 239 | Erkek |

Mevcut araştırmada, evrendeki seçmenlerin cinsiyet dağılımı örneklemde temsil edilmektedir. Katılımcıların %40,3'ü kadın, %59,8'i erkektir.

Seçmenlerin yaş dağılımı tabakasında, 14 Mayıs 2023'te yapılan cumhurbaşkanlığı seçimindeki seçmen sayıları ve mevcut araştırmadaki örneklemdeki katılımcı sayıları karşılaştırmalı olarak Tablo 21'de sunulmuştur.

**Tablo 21.** Yaş Dağılımına Göre Tabakalanmış Örneklem

| Evren (2023 Cumhurbaşkanı Seçimleri Seçmen Sayıları 14 Mayıs 2023) | | | Örneklem | | |
|---|---|---|---|---|---|
| Yaş | n | % | % | n | Yaş |
| 18-24 | 8.607.500 | 14.17 | 9,5 | 38 | 18-24 |
| 25-29 | 6.239.517 | 10.27 | 7,8 | 31 | 25-29 |
| 30-34 | 6.024.479 | 9.92 | 11,5 | 46 | 30-34 |
| 35-39 | 6.093.690 | 10.03 | 21,0 | 84 | 35-39 |
| 40-44 | 6.375.381 | 10.49 | 14,2 | 57 | 40-44 |
| 45-49 | 5.601.175 | 9.22 | 13,3 | 53 | 45-49 |
| 50-54 | 5.009.005 | 8.24 | 7,8 | 31 | 50-54 |
| 55-59 | 4.490.935 | 7.39 | 4,8 | 19 | 55-59 |
| 60-64 | 3.860.285 | 6.35 | 3,5 | 14 | 60-64 |
| 65-69 | 3.135.175 | 5.16 | 4,0 | 16 | 65-69 |
| 70-74 | 2.276.726 | 3.74 | 1,5 | 6 | 70-74 |
| 75+ | 3.007.877 | 4.95 | 1 | 4 | 75+ |
| Toplam: 60.721.745 | | | Toplam: 399 | | |

Mevcut araştırmada örnekleme yapılırken her bir yaş grubunu temsil eden katılımcının örneklemde yer alması garanti altına alınmıştır. 400 katılımcıdan 1'i yaş grubu sorusunu cevaplamamıştır o yüzden bu tabloda 399 katılımcıya ait bilgi verilmiştir.

Ayrıca araştırmada, katılımcıların öğrenim durumu, geliri, düzenli iş durumu ve uygulanmakta olan politikalara yönelik görüşlerini içeren demografik bilgileri de toplanmıştır. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 22'de yer almaktadır.

**Tablo 22.** İkinci Çalışma Grubundaki Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

| | | n | % |
|---|---|---|---|
| Öğrenim durumunuz nedir? (En son mezun olduğunuz okul düzeyini seçiniz) | İlkokul | 2 | 0,5 |
| | Ortaokul | 1 | 0,3 |
| | Lise | 60 | 15,0 |
| | Lisans | 211 | 52,8 |
| | Yüksek Lisans | 80 | 20,0 |
| | Doktora | 46 | 11,5 |
| Düzenli bir işiniz var mı? | Var | 273 | 68,4 |
| | Yok | 126 | 31,6 |
| Gelir Durumu | <5.500 | 17 | 4,3 |
| | 5.500-15.500 | 94 | 23,5 |
| | 15.500-25.500 | 129 | 32,3 |
| | 25.500-35.500 | 77 | 19,3 |
| | >35.500 | 83 | 20,8 |

Mevcut araştırmadaki katılımcıların 2'si ilkokul, 1'i ortaokul, 60'ı lise, 211'i lisans, 80'i yüksek lisans, 46'sı doktora mezunundan oluşmaktadır. Katılımcıların 240'ı aylık 25.000TL ve altı gelire sahipken, 159'u 25.500TL ve üstü gelir elde etmektedir. (Not: 2022 yılında asgari ücret 5.500 TL'dir.) Katılımcıların 273'ünün düzenli bir işi varken 126'sının düzenli bir işi yoktur. 400 katılımcıdan biri öğrenim durumu, iş durumu sorusunu cevaplamadığından tabloda bu bölümlerde 399 katılımcıya ait bilgiler bulunmaktadır.

Ayrıca ölçek geliştireme sürecinde katılımcıların uygulanmakta olan politikalara yönelik görüşlerine ilişkin bilgiler de toplanmıştır. Tablo 5'te katılımcıların görüşleri sunulmuştur. 400 Katılımcıdan 4'ü bu sorulara cevap vermemiş 396 katılımcı bu soruya cevap vermiştir.

**Tablo 23.** Ülkede Uygulamakta Olan Ana Politikaların Başarı Düzeylerine Yönelik Katılımcı Görüşleri

| | Çok yakınım | Yakınım | Nötrüm | Yakın değilim | Hiç yakın değilim |
|---|---|---|---|---|---|
| Uygulanmakta olan sağlık politikalarının başarılı olduğunu düşünüyorum. | 29 | 83 | 97 | 102 | 85 |
| Uygulanmakta olan ekonomi politikalarının başarılı olduğunu düşünüyorum. | 13 | 23 | 56 | 86 | 218 |
| Uygulanmakta olan eğitim politikalarının başarılı olduğunu düşünüyorum. | 12 | 19 | 52 | 77 | 236 |
| Uygulanmakta olan adalet politikalarının başarılı olduğunu düşünüyorum. | 11 | 19 | 51 | 71 | 244 |
| Uygulanmakta olan dış politikanın başarılı olduğunu düşünüyorum. | 37 | 49 | 79 | 84 | 147 |

Tablo 23'teki bilgilerle katılımcıların mevcut yönetime ve muhalefete yakınlığına ilişkin okuyucuda kanaat oluşturmak hedeflenmiştir. Böylece okuyucuya, katılımcılara ilişkin çok boyutlu bilgi sunulmuştur.

## 2.4.3. Test-Tekrar Test Analizi Grubu (Üçüncü Çalışma Grubu)

Ölçek geliştirme sürecinde güvenilirlik çalışması yapmak amacıyla test tekrar test uygulaması yapılmıştır. Aynı form otuz gün arayla bir takma ad belirtmeleri istenerek katılımcılara doldurtulmuştur. Test-tekrar test analizi grubuna ilişkin bilgiler Tablo 24'te sunulmuştur.

**Tablo 24.** Üçüncü Çalışma Grubuna Yönelik Bilgiler

| | | n |
|---|---|---|
| Bölge | Karadeniz | 0 |
| | Marmara | 17 |
| | İç Anadolu | 0 |
| | Doğu Anadolu | 0 |
| | Güneydoğu Anadolu | 0 |
| | Ege | 0 |
| | Akdeniz | 0 |
| | Yurtdışı | 1 |
| Öğrenim durumunuz nedir? (En son mezun olduğunuz okul düzeyini seçiniz) | İlkokul | 0 |
| | Ortaokul | 0 |
| | Lise | 6 |
| | Lisans | 5 |
| | Yüksek Lisans | 6 |
| | Doktora | 1 |
| Cinsiyetiniz | Kadın | 6 |
| | Erkek | 12 |
| Düzenli bir işiniz var mı? | Var | 15 |
| | Yok | 3 |
| Gelir Durumu | <5.500 | 0 |
| | 5.500-15.500 | 0 |
| | 15.500-25.500 | 2 |
| | 25.500-35.500 | 3 |
| | >35.500 | 13 |
| Yaş Grupları | 18-24 | 1 |
| | 25-29 | 1 |
| | 30-34 | 1 |
| | 35-39 | 8 |
| | 40-44 | 3 |
| | 45-49 | 1 |
| | 50-54 | 0 |
| | 55-59 | 0 |
| | 60-64 | 0 |
| | 65-69 | 2 |
| | 70-74 | 0 |
| | 75-79 | 1 |

Test- tekrar test analizi için gönüllü 33 katılımcıya, form, 30 gün arayla bir takma ad belirterek doldurtulmuştur. (Not: 2024 yılında asgari ücret 17.000TL'dir.) Testi tekrar

yapmayanlar, takma adını karıştıranlar sorunları nedeniyle sadece 18 katılımcıdan tam veri elde edilebilmiştir. 18 katılımcı en az 30 gün arayla formu iki defa doldurmuştur.

## 2.5. Geçerlik ve Güvenirlik Süreci ve İşlemler

"E-Oylamaya Yönelik Algılanan Güven Ölçeği"nin geliştirilmesi amacıyla veri toplamak üzere iki bölümlü bir form hazırlanmıştır. İlk bölüm demografik veri ve katılımcı bilgisi toplamaya yönelik anket sorularını içermektedir. Katılımcıların ikamet yeri, yaş, öğrenim durumu, cinsiyet, gelir, düzenli iş durumu ve uygulanmakta olan politikalara yönelik görüşleri alınmıştır. İkinci bölüm likert tipi ölçek maddelerini içermektedir. Nitel bulgular ve alanyazın taraması sonucunda elde edilen yapılandırılmış görüşme formu, kapsam geçerliği için 5 uzmana gönderilmiştir. Siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanında 2 profesör; Prof. Dr. Burak GÜMÜŞ ve Prof. Dr. Nalan DEMİRAL 1 doçent; Doç. Dr. Salih BATAL, uluslararası ilişkiler alanında 1 profesör; Prof. Dr. İbrahim KAMİL, 1 öğretim görevlisi doktor; Öğr. Gör. Dr. Mehmet Mert KALECİ, olmak üzere 5 uzman anket maddelerini incelemiştir. Uzmanlardan gelen geri bildirimler ile kapsam geçerliğinin sağlandığı 46 maddelik madde havuzu oluşturulmuştur. Elde edilen veri toplama aracı pilot çalışma amacıyla 118 kişiye uygulanmıştır. Uygulama sonrası formun demografik veri ve katılımcı bilgisi toplamaya yönelik bölümünde revizyonlar yapılmıştır. Bu revizyonlar pilot uygulama başlığında detaylıca anlatılmıştır. Yaş sınıflamasında YSK'nın raporlarında yer alan sınıflama kullanılmıştır. Geri bildirimler alınarak gerekli düzenlemeler yapılarak 5'li likertle ölçülecek olan 46 maddelik ölçek elde edilmiştir.

Ölçekte yer alan boyutlar ve madde numaraları:

- Politik Boyut (7 Madde): 11, 12, 14, 17 (Ters kodlu), 19 (Ters kodlu), 23, 43
- Hukuki Boyut (1 Madde): 34
- Teknolojik Boyut (16 Madde): 6, 7, 8, 13, 15, 16 (Ters kodlu), 25-28, 30, 31, 37, 40, 45, 46

- Toplumsal Boyut (15 Madde): 1, 2, 3, 4, 5, 10, 20, 21, 24, 29, 33 (Ters kodlu), 36, 39, 42, 44 (Ters kodlu)
- Ekonomik Boyut (7 Madde): 9,18, 22, 32, 35 (Ters kodlu), 38, 41

Boyut açıklamaları:

- Politik Boyut: Seçimlere katılım, siyasi kurumların e-oylamaya yönelik yaklaşımı, e-devlet altyapısına yönelik maddeler
- Hukuki Boyut: Anayasa, yasa ve insan haklarına yönelik maddeler
- Teknolojik Boyut: E-oylama teknolojisi, e-oylama uygulamaları, makineleri ve altyapısına yönelik maddeler
- Toplumsal Boyut: Şeffaf e-oylamada devlete ve Yüksek Seçim Kuruluna güven, e-oylamaya katılabilme hususunda kişinin kendi performansına güven, yerel ve genel seçimlerde e-oylamanın kullanımına yönelik maddeler
- Ekonomik Boyut: Para ve zaman tasarrufuna veya israfına yönelik maddeler

## 2.6. Verilerin Analizi

Sürekli değişkenler için ortalama ve standart sapma, kategorik değişkenler için sıklık ve yüzde elde edilmiştir. Ölçeğin güvenirliği için Cronbach Alfa değeri (,75 ve üzeri güvenilir olarak değerlendirilir), yapı geçerliği için madde analizi (madde silindiğinde ortalama ve standart sapma, Cronbach alfa), madde ayırt edicilik indeksi (alt-üst %27 fark testi) ve açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ayırt edici geçerlik için demografik özelliklere göre ölçek boyut ve alt boyutlarının değişimi, parametrik (Bağımsız örneklem t testi) ve parametrik olmayan (Kruskal Wallis H testi) testler ile test edilmiştir. Yapı geçerliğinin onaylanmasından sonra elde edilen modeli doğrulamak için en çok olabilirlik kestirim yöntemli doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi için

standartlaştırılmış ve standartlaştırılmamış regresyon kat sayıları, kritik değer ve p değeri elde edilmiştir. Test-tekrar test için sınıf içi korelasyon değeri (ICC) elde edilmiştir. Veriler SPSS ve AMOS 25 ile analiz edilmiş olup anlamlılık düzeyi .05 alınmıştır.

# BÖLÜM 3

# 3. BULGULAR

Bu çalışmada e-oylamaya yönelik seçmenin algıladığı güveni ölçen bir ölçek geliştirilmiştir. Bu bölümde ölçek geliştirme çalışması sonucunda elde edilen bulgular ve yorumları bulunmaktadır.

## 3.1. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizleri ile Açıklayıcı Faktör Analizine Yönelik Bulgular

Bu bölümde ölçeğin yapı geçerliliği, madde analizi, madde ayırt edicilik indeksi, açıklayıcı faktör analizi, ayırt edici geçerlilik analizi işlemlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Yapı geçerliliği, bir ölçüm aracının gerçekten ölçmek istediği kavramı ne kadar doğru şekilde ölçtüğünü belirler. Madde analiziyle her bir ölçek maddesinin, tüm ölçeğin genel güvenilirliğine ve geçerliliğine ne kadar katkı sağladığı değerlendirilir. Madde ayırt edicilik indeksi, bir maddelerin düşük ve yüksek puan almış bireyler arasındaki farkları ne kadar iyi ayırt edebildiğini gösterir. Açıklayıcı faktör analizi, verideki gizli faktörleri ortaya çıkarmak amacıyla yapılan bir tekniktir ve her bir faktörün hangi maddelerle ilişkili olduğunu belirler. Ayırt edici geçerlilik, bir ölçeğin farklı kavramları birbirinden ayırt edip etmediğini test eder. Bu analiz, ölçeğin, benzer ama farklı kavramlarla karışmadığını ve her bir boyutun kendine özgü olduğunu doğrulamaya yönelik yapılır. Bu analizler, bir ölçeğin hem geçerli hem de güvenilir olmasını sağlamak için gereklidir. Bu sayede, geliştirilen ölçek yalnızca doğru veriler elde etmekle kalmaz, aynı zamanda sağlam bir bilimsel temele dayanarak güvenilir sonuçlar üretir.

### 3.1.1. Teknolojik Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde ölçeğin teknolojik boyutuna ilişkin yapı geçerliliği, madde analizi, madde ayırt edicilik indeksi, açıklayıcı faktör analizi, ayırt edici geçerlilik analizi sonuçları anlatılmıştır.

**Tablo 25.** Teknolojik Boyuta İlişkin Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

| | Madde Analizi | | | Madde Ayırt Edicilik İndeksi | | Faktör Yükü |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması | Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı | Madde Silindiğinde Cronbach Alfa | t | p | |
| T1 | 45,296 | 151,958 | ,927 | -8,204 | **<,001** | ,472 |
| T2 | 45,400 | 146,989 | ,924 | -12,361 | **<,001** | ,585 |
| T3 | 44,331 | 155,078 | ,924 | -10,968 | **<,001** | ,526 |
| T4 | 45,333 | 144,089 | ,919 | -19,307 | **<,001** | ,747 |
| T5 | 46,085 | 146,827 | ,922 | -12,347 | **<,001** | ,641 |
| T6 | 46,640 | 166,637 | ,936 | -,340 | ,734 | |
| T7 | 45,888 | 143,800 | ,919 | -16,741 | **<,001** | ,747 |
| T8 | 45,504 | 141,695 | ,917 | -21,160 | **<,001** | ,817 |
| T9 | 45,261 | 142,370 | ,918 | -21,497 | **<,001** | ,769 |
| T10 | 46,261 | 142,381 | ,916 | -19,521 | **<,001** | ,839 |
| T11 | 45,512 | 143,400 | ,917 | -18,846 | **<,001** | ,820 |
| T12 | 45,909 | 143,158 | ,918 | -17,893 | **<,001** | ,789 |
| T13 | 46,008 | 141,511 | ,916 | -21,529 | **<,001** | ,851 |
| T14 | 45,253 | 143,714 | ,918 | -18,205 | **<,001** | ,769 |
| T15 | 45,661 | 146,262 | ,920 | -13,409 | **<,001** | ,718 |
| T16 | 45,496 | 144,288 | ,918 | -18,861 | **<,001** | ,790 |

16 maddelik teknolojik boyuta ilişkin elde edilen Cronbach alfa değeri ,925 olup 6. madde (Akıllı telefonlardaki e-oylama uygulaması veya kiosk makineleri arıza yapabileceğinden e-oylama uygulamasının seçmen tarafından doğrulanabilir kağıt

çıktılarla ve fiziki seçmen sandıkları ile tamamlanması gerektiğini düşünüyorum.) çıkartıldığında ,936 elde edilecektir. 6. madde incelendiğinde diğer maddelerle benzer ifadelerin yer alması, 6. maddenin alt-üst grupları ayırt etmemesi nedeniyle çıkartılmasına karar verilmiştir. Sonuç olarak teknolojik boyutta 15 madde elde edilmiş, güvenirlik katsayısı ,936 elde edilmiştir. Faktör yükleri incelendiğinde teknolojik boyutu ölçmeye yönelik en etkili madde on üçüncü madde (E-oylama sisteminin kötü amaçlı yazılım ve diğer saldırı biçimlerine karşı güvende olacağına inanıyorum.), en etkisiz madde birinci madde (Elektronik oy kullanma istasyonlarında bulunan elektronik oylama makineleri-kiosk makineleri (ATM'ler gibi) ile yapılmalıdır.) elde edilmiştir.

**Tablo 16.** Teknolojik Boyuta İlişkin Ayırt Edici Geçerlik Analizi Sonuçları

| | | n | % | H/t | p |
|---|---|---|---|---|---|
| Bölge | Karadeniz | 37 | 9,3 | 4,158* | ,761 |
| | Marmara | 195 | 48,9 | | |
| | İç Anadolu | 46 | 11,5 | | |
| | Doğu Anadolu | 29 | 7,3 | | |
| | Güneydoğu Anadolu | 20 | 5,0 | | |
| | Ege | 34 | 8,5 | | |
| | Akdeniz | 27 | 6,8 | | |
| | Yurtdışı | 11 | 2,8 | | |
| Öğrenim durumunuz nedir? (En son mezun olduğunuz okul düzeyini seçiniz) | İlkokul | 2 | 0,5 | 1,917* | ,860 |
| | Ortaokul | 1 | 0,3 | | |
| | Lise | 60 | 15,0 | | |
| | Lisans | 211 | 52,8 | | |
| | Yüksek Lisans | 80 | 20,0 | | |
| | Doktora | 46 | 11,5 | | |
| Cinsiyetiniz | Kadın | 161 | 40,3 | -2,883** | **,004** |
| | Erkek | 239 | 59,8 | | |
| | Var | 273 | 68,4 | ,959** | ,338 |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| Düzenli bir işiniz var mı? | Yok | 126 | 31,6 | | |
| Gelir Durumu | <5.500 | 17 | 4,3 | 4,051* | ,399 |
| | 5.500-15.500 | 94 | 23,5 | | |
| | 15.500-25.500 | 129 | 32,3 | | |
| | 25.500-35.500 | 77 | 19,3 | | |
| | >35.500 | 83 | 20,8 | | |
| Yaş Grupları | 18-24 | 38 | 9,5 | 9,502* | ,576 |
| | 25-29 | 31 | 7,8 | | |
| | 30-34 | 46 | 11,5 | | |
| | 35-39 | 84 | 21,0 | | |
| | 40-44 | 57 | 14,2 | | |
| | 45-49 | 53 | 13,3 | | |
| | 50-54 | 31 | 7,8 | | |
| | 55-59 | 19 | 4,8 | | |
| | 60-64 | 14 | 3,5 | | |
| | 65-69 | 16 | 4,0 | | |
| | 70-74 | 6 | 1,5 | | |
| | 75-79 | 4 | 1,0 | | |

* H: Kruskal Wallis H testi, **t: Bağımsız Örneklem t testi

Demografik özelliklere göre teknolojik boyuta ilişkin puanların değişimi değerlendirildiğinde; teknolojik boyut puanının sadece kadınlara göre anlamlı değişim gösterdiği elde edilmiştir (t=-2,883; p=,004). Kadınların teknolojik boyuttan elde ettiği puan ortalaması erkeklerden daha düşük elde edilmiştir.

### 3.1.2. Toplumsal Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde ölçeğin toplumsal boyutuna ilişkin yapı geçerliliği, madde analizi, madde ayırt edicilik indeksi, açıklayıcı faktör analizi, ayırt edici geçerlilik analizi sonuçları anlatılmıştır.

**Tablo 27**. Toplumsal Boyuta İlişkin Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

| | Madde Analizi | | | Madde Ayırt Edicilik İndeksi | | Faktör Yükü |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması | Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı | Madde Silindiğinde Cronbach Alfa | t | p | |
| TO1 | 44,478 | 99,427 | ,866 | 25,313 | **<,001** | ,862 |
| TO2 | 44,275 | 99,934 | ,866 | 23,372 | **<,001** | ,869 |
| TO3 | 44,353 | 98,526 | ,863 | 26,771 | **<,001** | ,902 |
| TO4 | 44,257 | 99,624 | ,865 | 23,998 | **<,001** | ,873 |
| TO5 | 43,434 | 113,278 | ,884 | 7,794 | **<,001** | ,498 |
| TO6 | 43,608 | 106,968 | ,876 | 15,387 | **<,001** | ,683 |
| TO7 | 43,335 | 115,177 | ,884 | 8,100 | **<,001** | ,492 |
| TO8 | 44,958 | 104,639 | ,874 | 18,981 | **<,001** | ,709 |
| TO9 | 45,049 | 105,672 | ,874 | 18,741 | **<,001** | ,700 |
| TO10 | 44,582 | 104,843 | ,872 | 20,177 | **<,001** | ,767 |
| TO11 | 45,322 | 129,615 | ,908 | -3,488 | **<,001** | |
| TO12 | 44,891 | 106,764 | ,875 | 15,198 | **<,001** | ,709 |
| TO13 | 43,974 | 109,864 | ,878 | 13,346 | **<,001** | ,640 |
| TO14 | 43,338 | 115,594 | ,884 | 10,211 | **<,001** | ,510 |
| TO15 | 45,345 | 124,555 | ,900 | -,504 | ,615 | |

15 maddelik toplumsal boyuta ilişkin elde edilen Cronbach alfa değeri ,886 olup 11. madde (E-oylama sistemine yalnızca oy kullanmaya uygun seçmenlerin erişebileceğine inanıyorum) çıkartıldığında ,908 elde edilecektir. 15. Madde (Türkiye'deki

insanların çoğunun akıllı telefonlardaki e-oylama uygulamasındaki veya e-oylama makinesindeki (kiosk) işlemleri doğrulamak için donanımlı olmadığını düşünüyorum) çıkartıldığında ,923 olmaktadır. 11 ve 15. madde incelendiğinde diğer maddelerle benzer ifadelerin yer alması, 15. maddenin alt-üst grupları ayırt etmemesi nedeniyle çıkartılmasına karar verilmiştir. Sonuç olarak toplumsal boyutta 13 madde elde edilmiş, güvenirlik katsayısı ,923 elde edilmiştir. Faktör yükleri incelendiğinde toplumsal boyutu ölçmeye yönelik en etkili madde üçüncü madde (Elektronik oylama milletvekili seçimlerinde kullanılmalıdır), en etkisiz madde yedinci madde (E-oylama sistemini (akıllı telefon uygulaması ve kiosk makinesi) kolayca öğrenebileceğime inanıyorum.) elde edilmiştir.

**Tablo 28.** Toplumsal Boyuta İlişkin Ayırt Edici Geçerlik Analizi Sonuçları

| | | n | % | H/t | p |
|---|---|---|---|---|---|
| Bölge | Karadeniz | 37 | 9,3 | 3,301* | ,856 |
| | Marmara | 195 | 48,9 | | |
| | İç Anadolu | 46 | 11,5 | | |
| | Doğu Anadolu | 29 | 7,3 | | |
| | Güneydoğu Anadolu | 20 | 5,0 | | |
| | Ege | 34 | 8,5 | | |
| | Akdeniz | 27 | 6,8 | | |
| | Yurtdışı | 11 | 2,8 | | |
| Öğrenim durumunuz nedir? (En son mezun olduğunuz okul düzeyini seçiniz) | İlkokul | 2 | 0,5 | 2,199* | ,821 |
| | Ortaokul | 1 | 0,3 | | |
| | Lise | 60 | 15,0 | | |
| | Lisans | 211 | 52,8 | | |
| | Yüksek Lisans | 80 | 20,0 | | |
| | Doktora | 46 | 11,5 | | |
| Cinsiyetiniz | Kadın | 161 | 40,3 | -2,256** | **,025** |
| | Erkek | 239 | 59,8 | | |
| Düzenli bir işiniz var mı? | Var | 273 | 68,4 | ,639** | ,523 |
| | Yok | 126 | 31,6 | | |
| Gelir Durumu | <5.500 | 17 | 4,3 | 3,882* | ,422 |
| | 5.500-15.500 | 94 | 23,5 | | |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | 15.500-25.500 | 129 | 32,3 | | |
| | 25.500-35.500 | 77 | 19,3 | | |
| | >35.500 | 83 | 20,8 | | |
| Yaş Grupları | 18-24 | 38 | 9,5 | 8,699* | ,650 |
| | 25-29 | 31 | 7,8 | | |
| | 30-34 | 46 | 11,5 | | |
| | 35-39 | 84 | 21,0 | | |
| | 40-44 | 57 | 14,2 | | |
| | 45-49 | 53 | 13,3 | | |
| | 50-54 | 31 | 7,8 | | |
| | 55-59 | 19 | 4,8 | | |
| | 60-64 | 14 | 3,5 | | |
| | 65-69 | 16 | 4,0 | | |
| | 70-74 | 6 | 1,5 | | |
| | 75-79 | 4 | 1,0 | | |

* H: Kruskal Wallis H testi, **t: Bağımsız Örneklem t testi

Demografik özelliklere göre toplumsal boyuta ilişkin puanların değişimi değerlendirildiğinde; toplumsal boyut puanının sadece kadınlara göre anlamlı değişim gösterdiği elde edilmiştir (t=-2,256; p=,025). Kadınların toplumsal boyuttan elde ettiği puan ortalaması erkeklerden daha düşük elde edilmiştir.

### 3.1.3. Politik Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde ölçeğin politik boyutuna ilişkin yapı geçerliliği, madde analizi, madde ayırt edicilik indeksi, açıklayıcı faktör analizi, ayırt edici geçerlilik analizi sonuçları anlatılmıştır.

**Tablo 29.** Politik Boyuta İlişkin Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

| | Madde Analizi | | | Madde Ayırt Edicilik İndeksi | | Faktör Yükü |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması | Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı | Madde Silindiğinde Cronbach Alfa | t | p | |
| P1 | 17,7385 | 9,925 | ,388 | 12,424 | **<,001** | ,820 |
| P2 | 17,3144 | 11,543 | ,459 | 9,999 | **<,001** | ,798 |
| P3 | 18,4255 | 9,800 | ,414 | 9,745 | **<,001** | ,659 |
| P4 | 19,3862 | 14,856 | ,621 | ,555 | ,579 | |
| P5 | 19,2398 | 14,139 | ,625 | -,339 | ,735 | |
| P6 | 18,5488 | 11,928 | ,493 | 10,439 | **<,001** | ,577 |
| P7 | 17,4526 | 11,743 | ,481 | 10,519 | **<,001** | ,736 |

7 maddelik politik boyuta ilişkin elde edilen Cronbach alfa değeri ,548 olup 5. madde (E-oylamaya geçişin dezavantajlı grupları (yaşlı, engelli) seçim dışına iteceğini düşünüyorum.) çıkartıldığında ,625, 4. madde (E-oylamaya akıllı telefonlardaki uygulama ile katılacak olanların internet erişimi olmayanları seçim dışına iteceğini düşünüyorum.) çıkartıldığında ,737 elde edilecektir. 5 ve 4. maddenin alt-üst grupları ayırt etmemesi nedeniyle çıkartılmasına karar verilmiştir. Sonuç olarak politik boyutta 5 madde elde edilmiş, güvenirlik katsayısı ,737 elde edilmiştir. Faktör yükleri incelendiğinde politik boyutu ölçmeye yönelik en etkili madde birinci madde (e-oylamaya geçişin seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum.), en etkisiz madde altıncı madde (Ülkemin siyasi kurumlarının (siyasi partiler) e-oylamaya yönelik yaklaşımları hususunda istekli olduğuna inanıyorum.) elde edilmiştir.

**Tablo 30.** Politik Boyuta İlişkin Ayırt Edici Geçerlik Analizi Sonuçları

| | | n | % | H/t | p |
|---|---|---|---|---|---|
| Bölge | Karadeniz | 37 | 9,3 | 3,193* | ,867 |
| | Marmara | 195 | 48,9 | | |
| | İç Anadolu | 46 | 11,5 | | |
| | Doğu Anadolu | 29 | 7,3 | | |
| | Güneydoğu Anadolu | 20 | 5,0 | | |
| | Ege | 34 | 8,5 | | |
| | Akdeniz | 27 | 6,8 | | |
| | Yurtdışı | 11 | 2,8 | | |
| Öğrenim durumunuz nedir? (En son mezun olduğunuz okul düzeyini seçiniz) | İlkokul | 2 | 0,5 | 1,679* | ,891 |
| | Ortaokul | 1 | 0,3 | | |
| | Lise | 60 | 15,0 | | |
| | Lisans | 211 | 52,8 | | |
| | Yüksek Lisans | 80 | 20,0 | | |
| | Doktora | 46 | 11,5 | | |
| Cinsiyetiniz | Kadın | 161 | 40,3 | -2,582** | **,010** |
| | Erkek | 239 | 59,8 | | |
| Düzenli bir işiniz var mı? | Var | 273 | 68,4 | ,820** | ,412 |
| | Yok | 126 | 31,6 | | |
| Gelir Durumu | <5.500 | 17 | 4,3 | 4,569* | ,334 |
| | 5.500-15.500 | 94 | 23,5 | | |
| | 15.500-25.500 | 129 | 32,3 | | |
| | 25.500-35.500 | 77 | 19,3 | | |
| | >35.500 | 83 | 20,8 | | |
| Yaş Grupları | 18-24 | 38 | 9,5 | 9,065* | ,616 |
| | 25-29 | 31 | 7,8 | | |
| | 30-34 | 46 | 11,5 | | |
| | 35-39 | 84 | 21,0 | | |
| | 40-44 | 57 | 14,2 | | |
| | 45-49 | 53 | 13,3 | | |
| | 50-54 | 31 | 7,8 | | |
| | 55-59 | 19 | 4,8 | | |
| | 60-64 | 14 | 3,5 | | |
| | 65-69 | 16 | 4,0 | | |
| | 70-74 | 6 | 1,5 | | |
| | 75-79 | 4 | 1,0 | | |

* H: Kruskal Wallis H testi, **t: Bağımsız Örneklem t testi

Demografik özelliklere göre politik boyuta ilişkin puanların değişimi değerlendirildiğinde; politik boyut puanının sadece kadınlara göre anlamlı değişim gösterdiği elde edilmiştir (t=-2,582; p=,010). Kadınların politik boyuttan elde ettiği puan ortalaması erkeklerden daha düşük elde edilmiştir.

### 3.1.4. Ekonomik Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde ölçeğin ekonomik boyutuna ilişkin yapı geçerliliği, madde analizi, madde ayırt edicilik indeksi, açıklayıcı faktör analizi, ayırt edici geçerlilik analizi sonuçları anlatılmıştır.

**Tablo 31.** Ekonomik Boyuta İlişkin Yapı Geçerliği ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

| | Madde Analizi | | | Madde Ayırt Edicilik İndeksi | | Faktör Yükü |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması | Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı | Madde Silindiğinde Cronbach Alfa | t | p | |
| E1 | 22,343 | 14,767 | ,664 | -9,108 | **<,001** | ,764 |
| E2 | 22,380 | 14,447 | ,645 | -10,634 | **<,001** | ,855 |
| E3 | 22,283 | 15,737 | ,696 | -7,192 | **<,001** | ,637 |
| E4 | 22,503 | 14,095 | ,642 | -11,923 | **<,001** | ,856 |
| E5 | 24,383 | 20,297 | ,863 | -,233 | ,816 | |
| E6 | 22,910 | 14,864 | ,690 | -16,229 | **<,001** | ,678 |
| E7 | 22,515 | 14,250 | ,640 | -10,951 | **<,001** | ,848 |

7 maddelik ekonomik boyuta ilişkin elde edilen Cronbach alfa değeri ,732 olup 5. madde (E-oylama teknolojisi, yazılımları ve oy kullanma makinelerinin (kiosk makineleri) seçim maliyetlerini yükselteceğine inanıyorum.) çıkartıldığında ,863 elde edilecektir. 5. maddenin alt-üst grupları ayırt etmemesi nedeniyle çıkartılmasına karar verilmiştir. Sonuç olarak ekonomik boyutta 6 madde elde edilmiş, güvenirlik katsayısı

,863 elde edilmiştir. Faktör yükleri incelendiğinde ekonomik boyutu ölçmeye yönelik en etkili madde dördüncü madde (E-oylamaya geçişin seçim maliyetlerini düşüreceğine inanıyorum.), en etkisiz madde üçüncü madde (Mevcut geleneksel sandık ile oy kullanmanın maliyetinin e-oylamadan daha fazla olduğunu düşünüyorum.) elde edilmiştir.

**Tablo 32.** Ekonomik Boyuta İlişkin Ayırt Edici Geçerlik Analizi Sonuçları

| | | n | % | H/t | p |
|---|---|---|---|---|---|
| Bölge | Karadeniz | 37 | 9,3 | 3,268* | ,859 |
| | Marmara | 195 | 48,9 | | |
| | İç Anadolu | 46 | 11,5 | | |
| | Doğu Anadolu | 29 | 7,3 | | |
| | Güneydoğu Anadolu | 20 | 5,0 | | |
| | Ege | 34 | 8,5 | | |
| | Akdeniz | 27 | 6,8 | | |
| | Yurtdışı | 11 | 2,8 | | |
| Öğrenim durumunuz nedir? (En son mezun olduğunuz okul düzeyini seçiniz) | İlkokul | 2 | 0,5 | 2,904* | ,715 |
| | Ortaokul | 1 | 0,3 | | |
| | Lise | 60 | 15,0 | | |
| | Lisans | 211 | 52,8 | | |
| | Yüksek Lisans | 80 | 20,0 | | |
| | Doktora | 46 | 11,5 | | |
| Cinsiyetiniz | Kadın | 161 | 40,3 | -2,812** | **,005** |
| | Erkek | 239 | 59,8 | | |
| Düzenli bir işiniz var mı? | Var | 273 | 68,4 | 1,041** | ,298 |
| | Yok | 126 | 31,6 | | |
| Gelir Durumu | <5.500 | 17 | 4,3 | 3,504** | ,477 |
| | 5.500-15.500 | 94 | 23,5 | | |
| | 15.500-25.500 | 129 | 32,3 | | |
| | 25.500-35.500 | 77 | 19,3 | | |
| | >35.500 | 83 | 20,8 | | |
| Yaş Grupları | 18-24 | 38 | 9,5 | 9,587* | ,568 |
| | 25-29 | 31 | 7,8 | | |
| | 30-34 | 46 | 11,5 | | |
| | 35-39 | 84 | 21,0 | | |
| | 40-44 | 57 | 14,2 | | |
| | 45-49 | 53 | 13,3 | | |
| | 50-54 | 31 | 7,8 | | |
| | 55-59 | 19 | 4,8 | | |
| | 60-64 | 14 | 3,5 | | |
| | 65-69 | 16 | 4,0 | | |
| | 70-74 | 6 | 1,5 | | |
| | 75-79 | 4 | 1,0 | | |

* H: Kruskal Wallis H testi, **t: Bağımsız Örneklem t testi

Demografik özelliklere göre ekonomik boyuta ilişkin puanların değişimi değerlendirildiğinde; ekonomik boyut puanının sadece kadınlara göre anlamlı değişim gösterdiği elde edilmiştir (t=-2,812; p=,005). Kadınların ekonomik boyuttan elde ettiği puan ortalaması erkeklerden daha düşük elde edilmiştir.

### 3.1.5. Hukuki Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde ölçeğin hukuki boyutuna ilişkin yapı geçerliliği, madde analizi, madde ayırt edicilik indeksi, açıklayıcı faktör analizi, ayırt edici geçerlilik analizi sonuçları anlatılmıştır. Boyut tek maddeden oluştuğu için güvenirlik ve yapı geçerliği sonuçları elde edilmemiş olup sadece ayırt edici geçerlik sonuçları raporlanmıştır.

**Tablo 33.** Hukuki Boyuta İlişkin Ayırt Edici Geçerlik Analizi Sonuçları

| | | n | % | H/t | p |
|---|---|---|---|---|---|
| Bölge | Karadeniz | 37 | 9,3 | 6,548* | ,477 |
| | Marmara | 195 | 48,9 | | |
| | İç Anadolu | 46 | 11,5 | | |
| | Doğu Anadolu | 29 | 7,3 | | |
| | Güneydoğu Anadolu | 20 | 5,0 | | |
| | Ege | 34 | 8,5 | | |
| | Akdeniz | 27 | 6,8 | | |
| | Yurtdışı | 11 | 2,8 | | |
| Öğrenim durumunuz nedir? (En son mezun olduğunuz okul düzeyini seçiniz) | İlkokul | 2 | 0,5 | 4,121* | ,532 |
| | Ortaokul | 1 | 0,3 | | |
| | Lise | 60 | 15,0 | | |
| | Lisans | 211 | 52,8 | | |
| | Yüksek Lisans | 80 | 20,0 | | |
| | Doktora | 46 | 11,5 | | |
| Cinsiyetiniz | Kadın | 161 | 40,3 | -2,153** | **,032** |
| | Erkek | 239 | 59,8 | | |
| Düzenli bir işiniz var mı? | Var | 273 | 68,4 | 1,701** | ,090 |
| | Yok | 126 | 31,6 | | |
| Gelir Durumu | <5.500 | 17 | 4,3 | 5,506* | ,239 |
| | 5.500-15.500 | 94 | 23,5 | | |
| | 15.500-25.500 | 129 | 32,3 | | |
| | 25.500-35.500 | 77 | 19,3 | | |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | >35.500 | 83 | 20,8 | | |
| Yaş Grupları | 18-24 | 38 | 9,5 | 9,548* | ,571 |
| | 25-29 | 31 | 7,8 | | |
| | 30-34 | 46 | 11,5 | | |
| | 35-39 | 84 | 21,0 | | |
| | 40-44 | 57 | 14,2 | | |
| | 45-49 | 53 | 13,3 | | |
| | 50-54 | 31 | 7,8 | | |
| | 55-59 | 19 | 4,8 | | |
| | 60-64 | 14 | 3,5 | | |
| | 65-69 | 16 | 4,0 | | |
| | 70-74 | 6 | 1,5 | | |
| | 75-79 | 4 | 1,0 | | |

* H: Kruskal Wallis H testi, **t: Bağımsız Örneklem t testi

Demografik özelliklere göre hukuki boyuta ilişkin puanların değişimi değerlendirildiğinde; hukuki boyut puanının sadece kadınlara göre anlamlı değişim gösterdiği elde edilmiştir (t=-2,153; p=,032). Kadınların hukuki boyuttan elde ettiği puan ortalaması erkeklerden daha düşük elde edilmiştir.

Analizlerde Elenen Maddeler

- E5. E-oylama teknolojisi, yazılımları ve oy kullanma makinelerinin (kiosk makineleri) seçim maliyetlerini yükselteceğine inanıyorum.
- T6. Akıllı telefonlardaki e-oylama uygulaması veya kiosk makineleri arıza yapabileceğinden e-oylama uygulamasının seçmen tarafından doğrulanabilir kâğıt çıktılarla ve fiziki seçmen sandıkları ile tamamlanması gerektiğini düşünüyorum.
- P4. E-oylamaya akıllı telefonlardaki uygulama ile katılacak olanların internet erişimi olmayanları seçim dışına iteceğini düşünüyorum.
- P5. E-oylamaya geçişin dezavantajlı grupları (yaşlı, engelli) seçim dışına iteceğini düşünüyorum.
- TO11. E-oylama sistemine yalnızca oy kullanmaya uygun seçmenlerin erişebileceğine inanıyorum.

- TO15. Türkiye'deki insanların çoğunun akıllı telefonlardaki e-oylama uygulamasındaki veya e-oylama makinesindeki (kiosk) işlemleri doğrulamak için donanımlı olmadığını düşünüyorum.

### 3.1.6. Genel Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde ölçeğin geneline ilişkin yapı geçerliliği, madde analizi, madde ayırt edicilik indeksi, açıklayıcı faktör analizi sonuçları anlatılmıştır.

**Tablo 34.** Genel Boyuta İlişkin Ayırt Edici Geçerlik Analizi Sonuçları

| | | n | % | H/t | p |
|---|---|---|---|---|---|
| Bölge | Karadeniz | 37 | 9,3 | 3,569* | ,828 |
| | Marmara | 195 | 48,9 | | |
| | İç Anadolu | 46 | 11,5 | | |
| | Doğu Anadolu | 29 | 7,3 | | |
| | Güneydoğu Anadolu | 20 | 5,0 | | |
| | Ege | 34 | 8,5 | | |
| | Akdeniz | 27 | 6,8 | | |
| | Yurtdışı | 11 | 2,8 | | |
| Öğrenim durumunuz nedir? (En son mezun olduğunuz okul düzeyini seçiniz) | İlkokul | 2 | 0,5 | 2,168* | ,825 |
| | Ortaokul | 1 | 0,3 | | |
| | Lise | 60 | 15,0 | | |
| | Lisans | 211 | 52,8 | | |
| | Yüksek Lisans | 80 | 20,0 | | |
| | Doktora | 46 | 11,5 | | |
| Cinsiyetiniz | Kadın | 161 | 40,3 | -2,777** | **,006** |
| | Erkek | 239 | 59,8 | | |
| Düzenli bir işiniz var mı? | Var | 273 | 68,4 | ,959** | ,338 |
| | Yok | 126 | 31,6 | | |
| Gelir Durumu | <5.500 | 17 | 4,3 | 4,270* | ,371 |
| | 5.500-15.500 | 94 | 23,5 | | |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | 15.500-25.500 | 129 | 32,3 | | |
| | 25.500-35.500 | 77 | 19,3 | | |
| | >35.500 | 83 | 20,8 | | |
| Yaş Grupları | 18-24 | 38 | 9,5 | 9,386* | ,586 |
| | 25-29 | 31 | 7,8 | | |
| | 30-34 | 46 | 11,5 | | |
| | 35-39 | 84 | 21,0 | | |
| | 40-44 | 57 | 14,2 | | |
| | 45-49 | 53 | 13,3 | | |
| | 50-54 | 31 | 7,8 | | |
| | 55-59 | 19 | 4,8 | | |
| | 60-64 | 14 | 3,5 | | |
| | 65-69 | 16 | 4,0 | | |
| | 70-74 | 6 | 1,5 | | |
| | 75-79 | 4 | 1,0 | | |

* H: Kruskal Wallis H testi, **t: Bağımsız Örneklem t testi

Demografik özelliklere göre genel puanların değişimi değerlendirildiğinde; genel puanının sadece kadınlara göre anlamlı değişim gösterdiği elde edilmiştir (t=-2,777; p=,006). Kadınların genel puan ortalaması erkeklerden daha düşük elde edilmiştir.

## 3.2. Doğrulayıcı Faktör Analizine Yönelik Bulgular

Bu bölümde ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları boyutlara göre başlıklandırılarak sunulmuştur.

### 3.2.1. Teknolojik Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde ölçeğin teknolojik boyutuna ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları bulunmaktadır.

**Tablo 35.** Teknolojik Boyuta İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi

| Madde No | Standartlaştırılmamış Katsayı | Standartlaştırılmış Katsayı | CR | p |
|---|---|---|---|---|
| T1 | 1,000 | ,421 | | |
| T2 | 1,219 | ,467 | 6,541 | **<,001** |
| T3 | ,835 | ,449 | 6,429 | **<,001** |
| T4 | 1,656 | ,673 | 7,724 | **<,001** |
| T5 | 1,306 | ,557 | 7,159 | **<,001** |
| T7 | 1,705 | ,730 | 7,939 | **<,001** |
| T8 | 1,827 | ,793 | 8,140 | **<,001** |
| T9 | 1,695 | ,724 | 7,920 | **<,001** |
| T10 | 1,597 | ,682 | 7,762 | **<,001** |
| T11 | 1,748 | ,769 | 8,070 | **<,001** |
| T12 | 1,569 | ,671 | 7,717 | **<,001** |
| T13 | 1,724 | ,735 | 7,956 | **<,001** |
| T14 | 1,844 | ,720 | 7,905 | **<,001** |
| T15 | 1,452 | ,645 | 7,605 | **<,001** |
| T16 | 1,677 | ,694 | 7,809 | **<,001** |
| Cronbach Alfa=,918; ICC=,945 | | | | |

Doğrulayıcı faktör analizi ve test-yeniden test sonuçlarına göre teknolojik boyutta yer alan 15 maddenin tamamı anlamlı elde edilmiş (p<,001), güvenirlik değeri ,918 ve 18 katılımcıdan oluşan tekrar test için güvenirlik değeri ,945 elde edilmiştir.

## 3.2.2. Toplumsal Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde ölçeğin toplumsal boyutuna ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları bulunmaktadır.

**Tablo 36.** Toplumsal Boyuta İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi

| Madde No | Standartlaştırılmamış Katsayı | Standartlaştırılmış Katsayı | CR | p |
|---|---|---|---|---|
| TO1 | 1,000 | ,639 | | |
| TO2 | 1,033 | ,669 | 11,528 | **<,001** |
| TO3 | 1,020 | ,660 | 11,416 | **<,001** |
| TO4 | 1,038 | ,643 | 11,116 | **<,001** |
| TO5 | ,263 | ,232 | 4,353 | **<,001** |
| TO6 | ,673 | ,460 | 8,408 | **<,001** |
| TO7 | ,442 | ,372 | 6,916 | **<,001** |
| TO8 | 1,077 | ,688 | 11,879 | **<,001** |
| TO9 | 1,104 | ,728 | 12,422 | **<,001** |
| TO10 | 1,157 | ,769 | 12,970 | **<,001** |
| TO12 | 1,037 | ,730 | 12,452 | **<,001** |
| TO13 | ,893 | ,628 | 11,031 | **<,001** |
| TO14 | ,514 | ,422 | 7,764 | **<,001** |
| Cronbach Alfa=,890; ICC=,952 | | | | |

Doğrulayıcı faktör analizi ve test-yeniden test sonuçlarına göre toplumsal boyutta yer alan 13 maddenin tamamı anlamlı elde edilmiş (p<,001), güvenirlik değeri ,890 ve 18 katılımcıdan oluşan tekrar test için güvenirlik değeri ,952 elde edilmiştir.

### 3.2.3. Politik Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde ölçeğin politik boyutuna ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları bulunmaktadır.

**Tablo 37.** Politik Boyuta İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi

| Madde No | Standartlaştırılmamış Katsayı | Standartlaştırılmış Katsayı | CR | p |
|---|---|---|---|---|
| P1 | 1,000 | ,481 | | |
| P2 | ,619 | ,368 | 6,173 | **<,001** |
| P3 | 1,045 | ,454 | 7,174 | **<,001** |
| P6 | ,991 | ,550 | 8,102 | **<,001** |
| P7 | ,798 | ,425 | 6,861 | **<,001** |
| Cronbach Alfa=,706; ICC=,803 | | | | |

Doğrulayıcı faktör analizi ve test-yeniden test sonuçlarına göre politik boyutta yer alan 5 maddenin tamamı anlamlı elde edilmiş (p<,001), güvenirlik değeri ,706 ve 18 katılımcıdan oluşan tekrar test için güvenirlik değeri ,803 elde edilmiştir.

## 3.2.4. Ekonomik Boyuta İlişkin Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde ölçeğin ekonomik boyutuna ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları bulunmaktadır.

**Tablo 38.** Ekonomik Boyuta İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi

| Madde No | Standartlaştırılmamış Katsayı | Standartlaştırılmış Katsayı | CR | p |
|---|---|---|---|---|
| E1 | 1,000 | ,427 | | |
| E2 | 1,068 | ,452 | 6,641 | **<,001** |
| E3 | ,784 | ,332 | 5,430 | **<,001** |
| E4 | 1,352 | ,536 | 7,286 | **<,001** |
| E6 | 1,727 | ,596 | 7,661 | **<,001** |
| E7 | 1,377 | ,511 | 7,107 | **<,001** |
| Cronbach Alfa=,821; ICC=,888 | | | | |

Doğrulayıcı faktör analizi ve test-yeniden test sonuçlarına göre ekonomik boyutta yer alan 6 maddenin tamamı anlamlı elde edilmiş (p<,001), güvenirlik değeri ,821 ve 18 katılımcıdan oluşan tekrar test için güvenirlik değeri ,888 elde edilmiştir.

Sonuç olarak; toplumsal (13 madde), teknolojik (15 madde), politik (5 madde), ekonomik (6 madde) ve hukuki (1 madde) boyutlardan oluşan 40 maddelik algılanan güven ölçeği ,958 Cronbach alfa ve ,970 ICC değeri ile güvenilir ve geçerli ölçme aracı olarak elde edilmiştir.

## 3.3. E-Oylama ve Türkiye'de Uygulanabilirliği

Geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış E-oylamaya Yönelik Algılan Güven Ölçeğine verilen yanıtların betimsel görünümü aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

**Tablo 39**. E-oylamaya Yönelik Algılanan Güven Ölçeğine Verilen Cevapların Oransal Dağılımı

| | | Kesinlikle katılıyorum | Katılıyorum | Kısmen katılıyorum | Katılmıyorum | Kesinlikle katılmıyorum |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Madde | x̄ | % | % | % | % | % |
| T1. Elektronik oy kullanma istasyonlarında bulunan elektronik oylama makineleri-kiosk makineleri (ATM'ler gibi) ile yapılmalıdır. | 3,01 | 16,3 | 27,5 | 22,6 | 16,7 | 9 |
| T2. Elektronik oylama internete bağlı bilgisayar veya akıllı telefonlardaki uygulama (app) ile yapılmalıdır. | 3,10 | 17,8 | 27,7 | 20,8 | 16,9 | 14,4 |
| T3. E-oylamada, geleneksel seçimlere göre sonuçların daha hızlı açıklanacağını düşünüyorum. | 4,21 | 45,1 | 39,4 | 9,6 | 3,8 | 2 |
| T4. Seçimin başladığı andan itibaren ve tüm oylama süresi boyunca e-oylama sisteminin erişilebilir olacağına inanıyorum. | 3,17 | 16,4 | 25,9 | 28,1 | 18,2 | 11,4 |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| T5. Bir e-oylamanın yetkisiz siber saldırılar veya sistem tarafından değiştirilemeyeceğine inanıyorum. | 2,45 | 8 | 12,5 | 25 | 26,3 | 28,1 |
| T7. E-oylama sisteminin geçersiz oyları doğru bir şekilde tespit edebileceğine inanıyorum. | 3,28 | 17,6 | 30,3 | 26,2 | 14,7 | 11,2 |
| T8. E-oylama işlemi sırasında hiçbir siber saldırganın e-oylama teknolojisine ve seçmene müdahale etmeyeceğine inanıyorum. | 2,36 | 5,8 | 10 | 27,2 | 28,5 | 28,4 |
| T9. Şeffaf bir e-oylama yapılması hususunda e-oylama teknolojisine güvenirim. | 2,86 | 10,3 | 21,7 | 32 | 16,3 | 19,7 |
| T10. E-oylamada kimlik verilerimin yetkisiz ifşa ve değişikliğe karşı güvende olacağına inanıyorum. | 2,72 | 9 | 18 | 30,7 | 21,3 | 21 |
| T11. E-oylamada kullanılmış bir e-oyun sistem tarafından doğru bir şekilde kaydedileceğine inanıyorum. | 3,02 | 9,3 | 27,1 | 33,5 | 17,2 | 13 |
| T12. Ülkemin e-oylama uygulanmasında kullanacağı teknolojik altyapı hazırlığının yeterli olduğunu düşünüyorum. | 2,63 | 7,1 | 17,5 | 28,5 | 25 | 21,8 |
| T13. E-oylama sisteminin kötü amaçlı yazılım ve diğer saldırı biçimlerine karşı güvende olacağına inanıyorum. | 2,57 | 7,6 | 14,3 | 30,3 | 24,2 | 23,7 |
| T14. E-oylama sisteminin herhangi bir seçmenin birden fazla oy kullanmasına izin vermeyeceğine inanıyorum. | 3,26 | 16,7 | 31,9 | 25,9 | 11,8 | 13,7 |
| T15. Ülkemin e-oylama uygulamasını yürütecek insan kaynakları hazırlığının yeterli olduğunu düşünüyorum. | 2,91 | 9,9 | 20,7 | 34,2 | 21,8 | 13,4 |
| T16. Ülkemin e-oylama sistemini yerel bölgelere (köy, mahalle) ulaştıracağını düşünüyorum. | 3,09 | 12,4 | 25,2 | 32,8 | 19,1 | 10,6 |
| Teknolojik boyut | 2,97 | | | | | |
| TO1. Elektronik oylama cumhurbaşkanlığı seçiminde kullanılmalıdır. | 2,75 | 16 | 16,2 | 23,1 | 19,9 | 21,5 |
| TO2. Elektronik oylama belediye başkanlarının seçiminde (yerel yönetimler) kullanılmalıdır. | 3.00 | 18,6 | 20,7 | 25,2 | 16,6 | 16,2 |
| TO3. Elektronik oylama milletvekili seçimlerinde kullanılmalıdır. | 2,93 | 17 | 21,1 | 23,7 | 17,8 | 17,6 |
| TO4. Elektronik oylama referandumlarda kullanılmalıdır. | 2,96 | 19,4 | 20,8 | 22,1 | 15,9 | 17,9 |
| TO5. Elektronik oylama etki alanı daha dar konularda halktan kanaat almak (sokak hayvanlarının durumu vb.) için kullanılmalıdır. | 3,94 | 37,6 | 38 | 14 | 4,7 | 3,8 |
| TO7. E-oylama sisteminde başarılı bir şekilde oy kullanabileceğimi düşünüyorum. | 3,81 | 37,6 | 29,8 | 17 | 8,2 | 7,4 |
| TO8.E-oylama sistemini (akıllı telefon uygulaması ve kiosk makinesi) kolayca öğrenebileceğime inanıyorum. | 4,07 | 37,8 | 39,7 | 16,4 | 3,6 | 2,3 |
| TO9.Şeffaf bir e-oylama yapılması hususunda devletime güvenirim. | 2,54 | 8,9 | 17,9 | 22,3 | 20,4 | 30,6 |
| TO10. Şeffaf bir e-oylama yapılması hususunda yüksek seçim kuruluna güvenirim. | 2,51 | 7,3 | 16,2 | 26,8 | 19,9 | 29,8 |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| TO11.Ülkemin e-oylama sisteminin kullanımı hususunda vatandaşlara yeterli hizmeti sunacağını düşünüyorum. | 3,04 | 11,1 | 27,7 | 30,6 | 15,9 | 14,8 |
| TO15.Bir seçmen olarak hiçbir e-oylamamın kişiler ve kurumlarca izlenemeyeceğine ve görüşümün ifşa edilmeyeceğine inanıyorum. | 2,60 | 6,7 | 16,3 | 31,3 | 22,7 | 23 |
| TO16.E-oy verme işleminde sorun yaşarsam, uygulamanın yardım bölümünü kolayca kullanabileceğime inanıyorum. | 3,40 | 17,8 | 32,5 | 29,7 | 12,2 | 7,9 |
| TO17. Elektronik oylama sayesinde, yaşanabilecek deprem, sel vb. afetlerde farklı bölgelere gitmek zorunda kalan vatandaşların ikamet sorunu yaşamadan bulundukları yerde oylarını kullanabileceğini düşünüyorum. | 4,04 | 34,8 | 43,5 | 16 | 2,6 | 3,1 |
| Toplumsal boyut | 3,21 | | | | | |
| P1. E-oylamaya geçişin seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum. | 3,62 | 26,6 | 31,9 | 23,7 | 13 | 4,8 |
| P2. E-oylamanın, yurt dışında yaşayanların seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum. | 4,04 | 35,1 | 43,8 | 14,3 | 3,8 | 3,1 |
| P3. E-oylamanın, yaşlıların seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum. | 2,96 | 15,1 | 20,7 | 23,6 | 26,9 | 13,7 |
| P6. Ülkemin siyasi kurumlarının (siyasi partiler) e-oylamaya yönelik yaklaşımları hususunda istekli olduğuna inanıyorum. | 2,83 | 6,7 | 15,6 | 40 | 30,4 | 7,3 |
| P7. E-oylamanın, hareket kısıtlılığı olan engellilerin seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum. | 3,92 | 30 | 43,7 | 18,6 | 4,1 | 3,6 |
| Politik boyut | 3,47 | | | | | |
| E1. E-oylamada, bulunduğum yerden oy kullanabileceğimden zamandan tasarruf ederim. | 4,17 | 43,7 | 38,9 | 11,1 | 3,6 | 2,8 |
| E2. E-oylamanın önemli bir maliyet olan kâğıt oy pusulalarının basılması ihtiyacını da ortadan kaldıracağını düşünüyorum. | 4,06 | 38,1 | 38,7 | 17 | 3,6 | 2,5 |
| E3. Mevcut geleneksel sandık ile oy kullanmanın maliyetinin e-oylamadan daha fazla olduğunu düşünüyorum. | 4,00 | 37,4 | 38,9 | 14,6 | 5,2 | 3,9 |
| E4. E-oylamaya geçişin seçim maliyetlerini düşüreceğine inanıyorum. | 3,92 | 30,9 | 41,8 | 19,8 | 4,2 | 3,3 |
| E5. Ülkemin e-oylama teknolojisi için vatandaşlara ücretsiz hizmet sunacağını düşünüyorum. | 3,54 | 20,1 | 39,2 | 23 | 10,6 | 7,1 |
| E6. Elektronik oylamada, bulunduğum yerden oy kullanabileceğimden maliyetten tasarruf edeceğimi düşünüyorum. | 3,93 | 32,2 | 41,3 | 18,5 | 4,2 | 3,8 |
| Ekonomik boyut | 3,93 | | | | | |
| H1. Ülkemin e-oylama uygulamasını anayasası veya yasalarıyla destekleyecek düzenlemeler yapacağına inanıyorum. | 3,17 | 11,9 | 27,7 | 35,4 | 15,7 | 9,3 |
| Hukuki boyut | 3,17 | | | | | |

Ölçekler belirli bir kavramın derinlemesine ölçülmesi amacıyla geliştirilir. Mevcut araştırmada e-oylamaya yönelik algılanan güven kavramını ölçmek hedeflenmiştir. Ölçekler incelenen kavrama yönelik her alt boyutta birbirini tamamlayan bir dizi maddeyi içerir. Her bir boyutta bu maddeler bir yapbozun parçaları gibi birbiri ile ilişkili ve bir arada bir bütünüdür. Bu bağlamda maddeler boyuttan bağımsız olarak ayrı ayrı analiz edilmezler. Buradan hareketle mevcut araştırmadaki ölçeğe ilişkin veriler boyutlar bazında analiz edilmiştir.

Geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış E-oylamaya Yönelik Algılanan Güven Ölçeğine verilen yanıtlar doğrultusunda Türk seçmeninin e-oylamaya yönelik algıladığı güvenin toplumsal boyutta $\bar{x}$=3,21 olduğu, teknolojik boyutta $\bar{x}$=2,97 olduğu, politik boyutta $\bar{x}$=3,47 olduğu, ekonomik boyutta $\bar{x}$=3,93 olduğu, hukuki boyutta $\bar{x}$=3,17 olduğu görülmektedir. Bu bağlamda seçmen, e-oylamanın ekonomik boyutuna (3,93), politik boyutuna (3,47), toplumsal boyutuna (3,21) ve hukuki boyutuna (3,17) yüksek düzeyde güven algılamakta; teknolojik boyutuna (2,97) ise orta düzeyde güven algılamaktadır.

# BÖLÜM 4

# 4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Kamunun seçimlere ve seçim sonuçlarına güveni için seçim sürecinin şeffaf ve güvenilir yürütülmesi kadar seçmenin bu süreci güvenilir olarak algılaması da önemlidir. Türkiye'de seçmenlerin e-oylama sistemine duyduğu güven hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır ve yapılan literatür taramalarında ulusal düzeyde geçerliliği kanıtlanmış bir değerlendirme aracı da yoktur. Ölçek geliştirme çalışmalarında, özellikle likert tipi bir ölçek geliştirmeye neden gereksinim duyulduğu, ilgili alanda bir ölçek geliştirme gereksiniminin olup olmadığı açıklanmalı, ne işe yarayacağı ortaya konulmalıdır (Beydoğan ve Beydoğan, 2024). E-oylamaya duyulan güven, her toplumun kendi kültürel yapısı ve ülke koşullarından etkilenmektedir. Bu nedenle birçok araştırma, Güney Kore, Yeni Zelanda, Arjantin, İngiltere ve Norveç gibi ülke bazlı olarak e-oylama sistemini incelemek üzerine yapılmıştır (Alvarez, Katz ve Pomares, 2011; Choi, 2006; Crothers, 2015; Gjøsteen, 2016; Xenakis ve Macintosh, 2004). E-oylamaya duyulan güveni inceleyen çalışmalarda, ülkeler arasında tutarsız sonuçlar da elde edilmiştir. Örneğin, Alvarez, Hall ve Llewellyn (2008) ABD'de yaptıkları araştırmada seçmenlerin geleneksel oylama sistemine, e-oylamaya göre daha fazla güven duyduğunu belirtirken; Kanada ve Belçika'daki araştırmalar, genel seçmen kitlesinin e-oylamaya daha fazla güven duyduğunu ortaya koymuştur (Delwit, Kulahci ve Pilet, 2005; Goodman, Pammett ve DeBardeleben, 2010). Bu gibi ülke odaklı araştırmalardaki farklılıklar, ülkelerin özel koşullarına uygun çalışmalar yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Alanyazındaki bu tip boşluklar ülkelerin kendi dinamikleri doğrultusunda e-oylamaya yönelik algılanan güveni ölçecek araçlara ihtiyaç olduğuna işaret etmektedir. Mevcut çalışmada, yaygın olarak kullanılan ölçek geliştirme süreci (Erkuş, 2007) takip edilerek, Türkiye'deki seçmenler için "E-Oylamaya Yönelik Algılanan Güven Ölçeği" geliştirilmiştir. Bu

bölümde araştırmanın sonuçlarına ve bu sonuçlara dayalı olarak tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

## 4.1. Sonuçlar ve Tartışma

Mevcut araştırmanın amacı Türkiye'deki seçmenler için e-oylamaya yönelik algılanan güveni ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmek (1), seçmenlerin seçim çevresi, öğrenim durumu, cinsiyet, iş durumu, gelir durumu ve yaş grupları değişkenlerine göre algıladıkları güveni değerlendirmek (2) ve bu doğrultuda e-oylamanın Türkiye'de uygulanabilirliğine ilişkin öngörü (3) sunmaktadır.

Geliştirilen ölçeğin yapı geçerliliği, madde ayırt edicilik indeksi gibi geçerlilik ve güvenilirlik analizinden gelen sonuçlara göre açıklayıcı faktör analiziyle 46 maddenin alt kesme noktasına göre toplumsal boyutta 2'si, politik boyutta 2'si, ekonomik boyutta 1'i ve teknolojik boyutta 1'i ölçekten çıkarılmıştır. Sonuç olarak; toplumsal boyutta 13 madde, teknolojik boyutta 15 madde, politik boyutta 5 madde, ekonomik boyutta 6 madde ve hukuki boyutta 1 madde olmak üzere 40 madenden 5 faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen model, maddeler arası uyum düzeyinin yeterli olduğunu göstermiştir. Ölçek sonuçlarının güvenilirliği Cronbach Alfa test-tekrar test yöntemi ile hesaplanmıştır. 40 maddelik algılanan güven ölçeği ,958 Cronbach alfa ve ,970 ICC değerleri ile yüksek bir güvenilirlik düzeyindedir. Ölçeğin toplumsal, teknolojik, politik, ekonomik ve hukuki olmak üzere 5 boyutu ve 40 maddesi bulunmaktadır. Geçerli ve güvenilirliği ispatlanmış ölçek maddeleri aşağıda sunulmuştur.

Teknolojik Boyut – 15 Madde

1. T1. Elektronik oy kullanma istasyonlarında bulunan elektronik oylama makineleri-kiosk makineleri (ATM'ler gibi) ile yapılmalıdır.

2. T2. Elektronik oylama internete bağlı bilgisayar veya akıllı telefonlardaki uygulama (app) ile yapılmalıdır.
3. T3. E-oylamada, geleneksel seçimlere göre sonuçların daha hızlı açıklanacağını düşünüyorum.
4. T4. Seçimin başladığı andan itibaren ve tüm oylama süresi boyunca e-oylama sisteminin erişilebilir olacağına inanıyorum.
5. T5. Bir e-oylamanın yetkisiz siber saldırılar veya sistem tarafından değiştirilemeyeceğine inanıyorum.
6. T7. E-oylama sisteminin geçersiz oyları doğru bir şekilde tespit edebileceğine inanıyorum.
7. T8. E-oylama işlemi sırasında hiçbir siber saldırganın e-oylama teknolojisine ve seçmene müdahale etmeyeceğine inanıyorum.
8. T9. Şeffaf bir e-oylama yapılması hususunda e-oylama teknolojisine güvenirim.
9. T10. E-oylamada kimlik verilerimin yetkisiz ifşa ve değişikliğe karşı güvende olacağına inanıyorum.
10. T11. E-oylamada kullanılmış bir e-oyun sistem tarafından doğru bir şekilde kaydedileceğine inanıyorum.
11. T12. Ülkemin e-oylama uygulanmasında kullanacağı teknolojik altyapı hazırlığının yeterli olduğunu düşünüyorum.
12. T13. E-oylama sisteminin kötü amaçlı yazılım ve diğer saldırı biçimlerine karşı güvende olacağına inanıyorum.
13. T14. E-oylama sisteminin herhangi bir seçmenin birden fazla oy kullanmasına izin vermeyeceğine inanıyorum.
14. T15. Ülkemin e-oylama uygulamasını yürütecek insan kaynakları hazırlığının yeterli olduğunu düşünüyorum.
15. T16. Ülkemin e-oylama sistemini yerel bölgelere (köy, mahalle) ulaştıracağını düşünüyorum.

Toplumsal Boyut – 13 Madde

1. TO1. Elektronik oylama cumhurbaşkanlığı seçiminde kullanılmalıdır.
2. TO2. Elektronik oylama belediye başkanlarının seçiminde (yerel yönetimler) kullanılmalıdır.
3. TO3. Elektronik oylama milletvekili seçimlerinde kullanılmalıdır.
4. TO4. Elektronik oylama referandumlarda kullanılmalıdır.
5. TO5. Elektronik oylama etki alanı daha dar konularda halktan kanaat almak (sokak hayvanlarının durumu vb.) için kullanılmalıdır.
6. TO7. E-oylama sisteminde başarılı bir şekilde oy kullanabileceğimi düşünüyorum.
7. TO8.E-oylama sistemini (akıllı telefon uygulaması ve kiosk makinesi) kolayca öğrenebileceğime inanıyorum.
8. TO9.Şeffaf bir e-oylama yapılması hususunda devletime güvenirim.
9. TO10. Şeffaf bir e-oylama yapılması hususunda yüksek seçim kuruluna güvenirim.
10. TO11.Ülkemin e-oylama sisteminin kullanımı hususunda vatandaşlara yeterli hizmeti sunacağını düşünüyorum.
11. TO15.Bir seçmen olarak hiçbir e-oylamamın kişiler ve kurumlarca izlenemeyeceğine ve görüşümün ifşa edilmeyeceğine inanıyorum.
12. TO16.E-oy verme işleminde sorun yaşarsam, uygulamanın yardım bölümünü kolayca kullanabileceğime inanıyorum.
13. TO17. Elektronik oylama sayesinde, yaşanabilecek deprem, sel vb. afetlerde farklı bölgelere gitmek zorunda kalan vatandaşların ikamet sorunu yaşamadan bulundukları yerde oylarını kullanabileceğini düşünüyorum.

Politik Boyut – 5 Madde

1. P1. E-oylamaya geçişin seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum.
2. P2. E-oylamanın, yurt dışında yaşayanların seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum.

3. P3. E-oylamanın, yaşlıların seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum.
4. P6. Ülkemin siyasi kurumlarının (siyasi partiler) e-oylamaya yönelik yaklaşımları hususunda istekli olduğuna inanıyorum.
5. P7. E-oylamanın, hareket kısıtlılığı olan engellilerin seçimlere katılım oranını artıracağını düşünüyorum.

Ekonomik Boyut – 6 Madde

1. E1. E-oylamada, bulunduğum yerden oy kullanabileceğimden zamandan tasarruf ederim.
2. E2. E-oylamanın önemli bir maliyet olan kâğıt oy pusulalarının basılması ihtiyacını da ortadan kaldıracağını düşünüyorum.
3. E3. Mevcut geleneksel sandık ile oy kullanmanın maliyetinin e-oylamadan daha fazla olduğunu düşünüyorum.
4. E4. E-oylamaya geçişin seçim maliyetlerini düşüreceğine inanıyorum.
5. E5. Ülkemin e-oylama teknolojisi için vatandaşlara ücretsiz hizmet sunacağını düşünüyorum.
6. E6. Elektronik oylamada, bulunduğum yerden oy kullanabileceğimden maliyetten tasarruf edeceğimi düşünüyorum.

Hukuki Boyut – 1 Madde

1. H1. Ülkemin e-oylama uygulamasını anayasası veya yasalarıyla destekleyecek düzenlemeler yapacağına inanıyorum.

Mevcut araştırmada, seçim çevresi, öğrenim durumu, iş durumu, gelir durumu ve yaş grubu demografik özelliklerine göre gruplar arasındaki farkların anlamlı olup olmadığı test edilmiştir. Seçmenin yaşadığı il, öğrenim düzeyi, geliri, iş durumu e-oylamaya yönelik algıladıkları güvende bir fark oluşmamıştır. Buna karşın analiz sonuçları Türk seçmeninin genel puanının sadece kadınlara göre anlamlı değişim

oluşturduğunu ortaya koymuştur (t=-2,777; p=,006). Algılanan güven ölçeği ölçümleri, katılımcıların ikamet yeri, yaş, öğrenim durumu, geliri, düzenli iş durumu değişkenlerine göre fark göstermezken cinsiyet değişkeninde fark göstermektedir. Kadınların her boyutta genel puan ortalaması erkeklerden daha düşük elde edilmiştir.

Mevcut araştırma sonuçları, alanyazının aksine yaşlı seçmenler ve genç seçmenler arasında e-oylamaya güven hususunda bir fark olmadığını ortaya koymaktadır. Alanyazındaki araştırmalar genç seçmenlerin e-oylamaya yaşlı seçmenlerden daha fazla güven duyduğunu göstermektedir (Alvarez, Katz ve Pomares, 2011; Smith, 2016). Türkiye'de yapılan bir araştırmada e-oylamada belirli yaş gruplarının baskı ve yönlendirmeye uğrama durumu e-oylamanın dezavantajları olarak değerlendirilmiştir (Elçiçeği, 2024). Ancak mevcut araştırma algılanan güvenin yaş grupları arasında anlamlı bir farklılıkta olmadığını ortaya koymaktadır. Yine mevcut araştırma sosyoekonomik alt gruplara mensup seçmenlerin, e-oylamaya güven hususunda diğer seçmenlerden ayrılmadığını göstermektedir. Smith'in (2016) araştırması daha yüksek eğitim seviyeli seçmenin bilgisayar tabanlı süreçlere daha aşina olduğundan elektronik oylamaya da daha aşina olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Mevcut araştırmada eğitim düzeyi, e-oylamaya yönelik güven algısında bir fark oluşturmamıştır.

Geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış "E-oylamaya Yönelik Algılan Güven Ölçeği"ne verilen yanıtlar doğrultusunda Türk seçmeninin e-oylamanın ekonomik boyutuna ($\bar{x}$=3,93), politik boyutuna ($\bar{x}$=3,47), toplumsal boyutuna ($\bar{x}$=3,21) ve hukuki boyutuna ($\bar{x}$=3,17) yüksek düzeyde güven algıladığı ve teknolojik boyutuna ($\bar{x}$=2,97) orta düzeyde güven algıladığı görülmektedir. Buradan hareketle Türk seçmenin e-oylamaya yönelik algıladıkları güven bağlamında, olumsuz bir yaklaşımda olmadığı çıkarımında bulunulabilir. Buna karşın Aktaş ve Arap (2023) alanyazın taraması ve siyasi temsilcilerle yaptığı görüşmelerin sonucunu içeren araştırmada, Türkiye'nin teknoloji açısından e-oylamaya yakın olduğu, politik açıdan siyasilerin e-oylama platformlarına güven duymadığı, sosyal açıdan vatandaşların e-oylama sistemine güven duymadığı sonucuna

ulaşmıştır. Mevcut araştırmada katılımcılar en düşük güveni e-oylamanın teknolojik boyutuna karşı algılamakla birlikte e-oylamanın diğer boyutlarındaki algıladıkları güven düzeyi düşük değildir.

Ekonomik boyutta katılımcılar e-oylamanın para, zaman ve emek tasarrufu sağlayacağına yönelik yüksek düzeyde bir güven algılamışlardır. Hatta katılımcıların en yüksek güven algıladıkları boyut budur. Alanyazındaki araştırmalar, e-oylamanın kâğıt tabanlı oylama sistemine göre her bakımdan ekonomik olduğunu ortaya koymaktadır (Aboelazm, 2023; Dhokane, Sanap, ve Talole, 2017). Türkiye'de yapılan bir araştırma zaman, mekân ve maliyetten tasarrufu e-oylamada avantaj olarak değerlendirmiştir (Elçiçeği, 2024). Buna karşın e-oylamanın emek açısından ekonomik olup olmadığını inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Estonya'da yapılan bir araştırmada, internet oylamasının seçimlerden sorumlu insan gücü ihtiyacını azalttığını ortaya koymakta buna karşın elektronik oylamanın insan gücünün idari yükünü azalttığına dair teorik iddiayı destekleyecek çok az kanıt sunmaktadır (Krivonosova, 2021). E-oylama süreçlerinde, yetişmiş insan gücüne olan ihtiyaç önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de e-oylamaya yönelik herhangi bir yasal düzenleme olmamasına karşın katılımcılar, ülkenin bu mevzuatları oluşturacağına yönelik yüksek düzeyde güven algılamışlardır. Brezilya'da yapılan bir araştırma seçmende elektronik seçimlerin güvenilir olduğuna dair inancın oluşumunda Üst ve Bölgesel Seçim Mahkemeleri'nin önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur (Avgerou, Ganzaroli, Poulymenakou, ve Reinhard, 2009). Yine Brezilya'da yapılan farklı bir araştırma e-oylamayı geçersiz oylarla iyi bir mücadele yöntemi (Schneider, Athias, ve Bugarin, 2020) olarak ele alırken İngiltere'de yapılan bir araştırma ise e-oylama sistemlerinin geçersiz oy kullanma seçeneği sunmamasını, seçmenin özgürlüğünü sınırlayan bir özellik olarak değerlendirmiş ve yasal kısıtlama olarak ifade etmiştir (Xenakis ve Macintosh, 2004). Bu bağlamda kamunun e-oylamaya yönelik güven inşası için yasal düzenlemeler ve detaylı bir mevzuat

oluşturulması ve bunları uygulayan profesyonel mahkemeler olması önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevcut araştırmada, katılımcıların e-oylamanın teknolojik boyutuna ölçeğin diğer boyutlarından daha düşük ve orta düzeyde bir güven algıladıkları görülmüştür. Çin'de yapılan bir araştırma, elektronik oylamanın kolaylaştırdığı oy hilesi fırsatları konusunda toplumları uyarmakta, elektronik oylamada sosyal kabul için güvenli ve anonim bir teknolojinin olmazsa olmaz bir özellik olduğunu ortaya koymaktadır (Paul Cockshott ve Renaud, 2013). İngiltere'de e-oylamanın sosyal kabul alamamasının en önemli nedenlerinden biri seçmenlerin güvenlik ve oy dolandırıcılığı konusundaki çekinceleridir (Xenakis ve Macintosh, 2004). E-oylamanın teknolojik boyutuna yönelik benzer kaygıların mevcut araştırmadaki katılımcılarda da bulunduğu görülmektedir.

Mevcut araştırmada katılımcılar e-oylamanın politik boyutuna yönelik yüksek düzeyde güven algılamışlar ve e-oylamanın yaşlıların, engellilerin ve diğer dezavantajlı grupların seçim katılımını artıracağını düşünmüşlerdir. Alanyazın ışığında, elektronik oylama uygulamasını yürüten ülkelerde bu bilginin doğrulandığı görülmektedir. Schneider, Athias, ve Bugarin'in (2020) araştırması, e-oylamanın düşük gelirli seçmenlerin seçim katılım oranını artırdığını ortaya koymaktadır. Güney Kore'de yapılan bir araştırma elektronik oylamanın seçmen katılımı üzerinde anlamlı, ancak sınırlı ve kısmi bir etkisi olduğunu göstermiştir (Choi, 2006). Bu bağlamda e-oylama, seçimlere katılım hususunda dezavantajlı gruplar için kolaylık oluşturmaktadır.

E-oylamanın dünyadaki durumuna bakıldığında bazı ülkelerde e-oylamaya yönelik kamu güvenini sağlanmıştır ve kullanılmaktadır. Bazı ülkelerde bırakılmış bazılarında kullanımına ilişkin tartışmalar devam etmektedir. E-oylama uygulamaları Batılı ülkeler tarafından tasarlanmıştır ve bu toplulukların sosyal uyumuna uyacak şekilde işe koşulmuştur (Alomari, 2016). Bu bağlamda sosyokültürel olarak diğer ülkelerdeki farklılıkların e-oylamaya güveni nasıl etkileyeceği mevcut araştırmada da olduğu gibi farklılık gösterebilir.

Elektronik oylamaya güven her bir ülkenin kendi dinamikleri doğrultusunda şekillenmektedir. Alvarez, Katz ve Pomares (2011) Amerika ve Avrupa'nın e-oylama deneyimleriyle ilgili araştırma sonuçlarının Latin Amerika'dakilerle açıkça çeliştiği ve Amerika ve Avrupa'dan gelen deneyimlerin Latin Amerika bağlamına uyarlanamayacağını ileri sürmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, e-oylama sisteminin benimsenmesini sosyal ve kültürel açılardan etkileyecek faktörleri ele alan araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Alomari, 2016). Araştırmanın önem bölümünde de ifade edildiği gibi e-oylamaya yönelik kamu güveni her ülkenin kendi dinamikleri doğrultusunda şekillenmektedir. Xenakis ve Macintosh (2004), İngiltere'de elektronik oylamada önemli sorun alanlarını yasal, sosyal, politik ve seçmen eğitimi olmak üzere dört ana başlıkta sıralamıştır. Bu bağlamada geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmedeki potansiyel zorluklar kültürel farklılıklar, güvene ilişkin çeşitli algılar, e-devlet uygulamaları ve uygulamalardaki teknik karmaşıklıklar gibi ülkenin kendi dinamiklerine bağlıdır. Mevcut araştırmadaki ölçek, Türkiye'deki seçmenin kendi özelliklerine uygun olarak tasarlanmış ve geçerliliği güvenilirliği sağlanmıştır.

## 4.2. Öneriler

Araştırma sonuçları, Türk seçmeninin e-oylamaya yönelik genel güven düzeyinin yüksek olduğunu, ancak teknolojik boyut konusunda daha temkinli bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir. Türkiye'de başvurulacak olası bir e-oylama uygulamasına geçilmeden önce aşağıdaki hususlar kamu güvenini inşa etmek için gereklidir.

- Teknolojik boyuta yönelik daha düşük güven algısı, e-oylama teknolojilerine yönelik potansiyel endişeleri yansıtıyor gibi görünmektedir. Bu nedenle, e-oylama

sistemlerinde kullanılan teknolojilerin güvenliğini artırmak, sistemlerin şeffaflığını sağlamak, güçlü şifreleme yöntemleri kullanmak ve verilerin gizliliğine özen göstermek önemlidir. Ayrıca, siber güvenlik önlemleri ve düzenli denetimler, seçmenlerin teknolojik güven algısını güçlendirebilir. Teknolojide yaşanan değişimin toplum tarafından kabul edilmesi, öncelikle toplumu oluşturan bireylerin bu yeniliklere yönelik algıları ile yakından ilgilidir. Elektronik oylamayı hiç deneyimlememiş bir toplum için özellikle "e-oylama" sistemleri, sadece teknik, teknolojik değil aynı zamanda sosyal bir dönüşümü de beraberinde getirmektedir. Weber'in (1954) toplumsal eylem ve rasyonalite kavramları, toplumu oluşturan bireylerin teknolojik değişimleri ve değişimin getirdiği yenilikleri nasıl algıladığını anlamada önemli bir perspektif sunmaktadır. Weber (1954), bireylerin eylemlerini ve davranışlarını şekillendiren unsurlar arasında toplumsal normların, toplumun beklentilerinin ve kültürel çevrenin etkili olduğu vurgulamaktadır. Bu durum e-oylamanın toplum tarafından kabulü için bireylerin yalnızca sistemin işlevselliği değil, toplumsal bağlama da dayandığına işaret etmektedir.

- Hukuki boyuta yönelik güven algısının diğer boyutlara göre görece daha düşük olması, e-oylamanın hukuki altyapısına dair belirsizliklerin ya da endişelerin bir göstergesi olabilir. E-oylama sistemlerinin hukuki yönleri, yasal düzenlemelerle netleştirilmeli, seçmenlerin hakları ve güvenlikleri konusunda güvence sağlanmalıdır.
- Toplumsal boyutta güven algısının da güçlendirilmesi için, özellikle e-oylama sürecinin toplumun geniş kesimleri tarafından erişilebilir ve anlaşılır olmasına özen gösterilmelidir. E-oylama sistemlerinin nasıl çalıştığını, gizlilik ve güvenlik önlemleri hakkında seçmenler eğitilmelidir. E-oylama sistemi ile ilgili algı güven eksikliği veya teknik açıdan hatalara dair kaygılar sistemi kullanacak olan bireylerin e-oylama sistemlerine mesafeli durmalarına neden olabilir. Bu durum yalnızca edinmiş oldukları bireysel deneyimlerden dolayı değil, toplumdaki güven

ortamından da etkilenmesinden kaynaklanmaktadır. E-oylama sisteminin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için teknik açıdan güçlü bir altyapıyla donatılması aynı zamanda toplumsal algının da olumlu yönde şekillendirilmesi ile mümkündür. Ülkemizde bu sistemin daha önce denenmemiş olmasından dolayı, sistemin erişilebilir, şeffaf, hesap verebilir bir şekilde tasarlanması bireylerin güvenini kazanmada büyük önem taşımaktadır. Toplumun e-oylama sistemini olumlu algılaması için bilgilendirici video, farkındalığı artırıcı kamu spotu gibi iletişim stratejileri geliştirilebilir.

Bu öneriler, Türk seçmeninin e-oylamaya yönelik güven algısını daha da güçlendirmeye yardımcı olabilir ve e-oylamanın daha geniş kitleler tarafından kabul edilmesini sağlayabilir.

E-oylama sistemlerine yönelik algılar, genellikle bireylerin erişilebilirlik, şeffaflık ve güvenlik gibi temel unsurlardan etkisiyle şekillenir. Berger ve Luckmann (2008) tarafından ele alınan gerçekliğin sosyal inşası teorisi, bu tür sistemlerin algılanmasında sosyal bağlamın oynadığı merkezi role dikkat çekmektedir. Bireylerin e-oylama sistemlerine duymuş oldukları güven, yakın ya da uzak oldukları teknik boyutuyla değil aynı zamanda çevrelerindeki kişilerin deneyimlerine ve görüşlerine de bağlıdır (Berger ve Luckmann, 2008). Bu bağlamda, e-oylama sistemlerinin toplum tarafından kabul edilmesi, bu sistemin sosyal olarak nasıl inşa edilmiş olduğu ve bu inşanın bireyler tarafından nasıl algılandığıyla da doğrudan ilişkilidir.

Bu araştırmada katılımcıların e-oylamaya yönelik güven algılarına yönelik çalışmalarla sınırlıdır. İlerleyen araştırmalarda Türk seçmenin kâğıt tabanlı geleneksel oylama sistemine ilişkin algıladıkları güveni ölçen bir ölçek geliştirilebilir. Daha ileri araştırmalarda vatandaşların e-oylamaya ilişkin algıladıkları güven ile geleneksel oylama sistemine yönelik algıladıkları güveni karşılaştıran araştırmalar yapılabilir.

# KAYNAKÇA/BİBLİYOGRAFYA


Aboelazm, K. S. (2023). "The Success of the E-voting to Enhance the Political Engagement: A Comparative Study", *Journal of Law and Sustainable Development,* Sayı: 11(11), e1732-e1732.

Acar, M. ve Özgür, H. (2004). *Çağdaş Kamu Yönetimi II,* Nobel Basımevi, Ankara.

Agbesi, S. (2022). "A Design of a Secured E-voting System Framework for Poll-Site Voting in Ghana", *In Soft Computing: Theories and Applications: Proceedings of SoCTA 2020*, Sayı: 1, 149-159. https://doi.org/10.1007/978-981-16-1740-9_14

Akçakaya, M., ve Özdemir, A. (2018). "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Siyasal İstikrar", *Third Sector Social Economic Review*, Sayı: 53(3), 922.

Akıncı, A. (2015). "Demokrasi ile Siyasal İstikrar ve Kalkınma Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği", *Electronic Turkish Studies*, Sayı: 10(10).

Aktaş, D., ve Arap, İ. (2023). "Türkiye'de Seçim Güvenliği Bağlamında Seçimlerde Teknoloji Kullanımı", *Journal of Business in The Digital Age*, Sayı: 6(2), 156-178.

Al-Grubı, O. (2015). Doğrulanabilir elektronik oylama yöntemleri üzerine bir araştırma: Dynavote, iki yönlü doğrulanabilen oylama ve verimli alındı onaylı oylama (Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Ankara). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Alomari, M.K., Woods, P. ve Sandhu, K. (2012). Predictors for E-Government Adoption in Jordan: Deployment of an Empirical Evaluation Based on a Citizen-Centric Approach", *Information Technology ve People*, Sayı: 25(2), 207-234.

Alvarez, R. M., Katz, G., ve Pomares, J. (2011). "The Impact of New Technologies on Voter Confidence in Latin America: Evidence from E-Voting Experiments in Argentina and Colombia". *Journal of Information Technology ve Politics*, Sayı: 8(2), 199–217. https://doi.org/10.1080/19331681.2011.559739

Alvarez, R. M., Hall, T. E., & Llewellyn, M. H. (2008). "Are Americans Confident Their Ballots Are Counted?", *The Journal of Politics,* Sayı: 70(3), 754-766.

Arı, İ. (2014). Eğitim Kurumlarında E-Demokrasinin Uygulanabilirliğine Yönelik Antalya Merkez İlçelerdeki Öğretmenlerin Algıları (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Arslan, N. T. (2003). "Yönetimde İstikrar Arayışları Çerçevesinde Siyasal Sistem Tartışmaları ve Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5(3), 161-173.

Avgerou, C., Ganzaroli, A., Poulymenakou, A., ve Reinhard, N. (2009). "Interpreting the Trustworthiness of Government Mediated by Information and Communication Technology: Lessons from Electronic Voting in Brazil", *Information Technology for Development,* Sayı: 15(2), 133–148. https://doi.org/10.1002/itdj.20120

Aydemir, S. (2006). "Seçim Sistemlerinin Siyasal Hayattaki Etkileri ve Türkiye Örneği", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı: (1), 61-79.

Aydın, B. İ. (2009). Güvenilir bilişim ile elektronik oylama ((Yüksek Lisans Tezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Bahçekapılı, T. T. (2021). E-Belediye ve E-Demokrasi: Ordu, Samsun Ve Trabzon Büyükşehir Belediye Web Sayfalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Balcı, A. (2013). "*Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*". Pegem Akademi, Ankara.

Basile, L. (2023). "Political Equality in Unequal Territories: The Impact of Territorial Inequalities on Voter Turnout in Italy's Regional Elections*", Regional ve Federal Studies*, Sayı: 33(4), 463–485. https://doi.org/10.1080/13597566.2023.2179040

Berger, P., ve Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi.* Paradigma Yayıncılık.

Beydoğan, G., ve Beydoğan, H. Ö. (2024). "Likert Tipi Ölçek Geliştirme Sürecinde Yaşanan Güçlükler ve Çözüm Önerileri", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 16(30), 202-228. https://doi.org/10.38155/ksbd.1260096

Buran, H. (2005). *Seçim Sistemleri,* Siyasal Kitabevi, Ankara.

Choi, J. W. (2006). "Deliberative Democracy, Rational Participation and e-Voting in South Korea". *Asian Journal of Political Science*, Sayı: 14(1), 64–81. https://doi.org/10.1080/02185370600832547

Choi, S. O., ve Kim, B. C. (2012). "Voter Intention to Use E-Voting Technologies: Security, Technology Acceptance Election Type, and Political Ideology", *Journal of Information Technology and Politics*, Sayı: 9(4), 433–452. https://doi.org/10.1080/19331681.2012.710042

Coll, J. A. (2023). "Voter Identification Requirements, Collective Descriptive Representation, and Black and Latino Voter Turnout", *Politics, Groups, and Identities*, Sayı: 12(3), 505–536. https://doi.org/10.1080/21565503.2022.2158889

Cömert, Ç., ve Özdemir, M. (2019). "Demokrasi ve Siyasal Katılımda Yeni Bir Boyut: Elektronik Demokrasi ve Elektronik Seçimler", SADAB 3rd International Social Research and Behavioral Sciences Symposium April 20-21, 2019, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina.

Crothers, C. (2015). "Using the Internet in New Zealand Elections and Support for E-Voting" *Political Science,* Sayı: 67(2), 125–142. https://doi.org/10.1177/0032318715610165

Cumhurbaşkanı Seçimi Arşivi (t.y.). Erişim adresi https://www.ysk.gov.tr/tr/cumhurbaskani-secim-arsivi/2647 (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Çelik Russel, Ö. (2016). "Türkiye'de Seçime ve Geleneksel Olmayan Siyasal Faaliyetlere Katılımı Etkileyen Bireysel Seviye Faktörler", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Sayı: 71(2), 437-463. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002399

Çetin, S. (2010).Kamusal Karar Alma Sürecinde E-Demokrasi Uygulamaları ve Türkiye (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Çetinkaya, D., ve Çetinkaya, O. (2006). "E-Seçim Uygulamaları için Gereksinimler ve Tasarım İlkeleri", XI. "Türkiye'de İnternet" Konferansı Bildirileri 21 - 23 Aralık 2006, Ankara, Türkiye.

Çetinkaya, Ş. ve Akdağ H. (2020). "Siyasal İstikrar Perspektifinden Ekonomi ve Siyaset İlişkisi: Türkiye Analizi", *Atlas Journal,* 6(30), 562-569. http://dx.doi.org/10.31568/atlas.474

Çevik, H. H. (2004). "Türkiye'de Kamu Yönetimi Başarısızlığına Teorik Bir Yaklaşım", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Sayı: 59(3), 43-78.

Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. (2021). Erişim Adresi https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132 (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Dağkılıç, M. B. (2018). E-Demokrasi Bağlamında Siyasal Parti Web Sitelerinin İçerik Analizi (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Delwit, P., Kulahci, E. ve Pilet, J.B. (2005). Electronic Voting in Belgium: A Legitimized Choice?, *Politics,* Sayı: 25(3), 153–164. doi: 10.1111/j.1467-9256.2005.00240.x

Devine, D. (2024). "Does Political Trust Matter? A Meta-analysis on the Consequences of Trust". *Political Behavior,* 1-22.

Dhokane, P. G., Sanap, M. M., ve Talole, P. T. (2017). "Smart E-Voting System", *International Journal on Wireless, Networking & Mobile Communication Innovations,* Sayı: 1(1), 2581-5113.

Dinçer, S. (2020). E- Demokrasi Aracı Olarak E-Oylamanın Gelişimi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Alan Araştırması (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya) Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Duman, S. (2013) "Türkiye için Başkanlık Sistemi Değerlendirmesi", Yeni Türkiye Dergisi, Sayı: 9(51), 636-662.

Durukal, O. (2021). Türkiye'de Elektronik Oy Kullanımı: Aydın, Denizli, Muğla İlleri Alan Araştırması (Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Elçiçeği, B. (2024). "E-Demokrasi Uygulamalarından Elektronik Oy Kullanımının Türkiye'de Uygulanabilirliğine Yönelik Vatandaş Görüşlerinin İncelenmesi", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı: 22(1), 324-348.

Ellenbroek, V. (2024). "The Effect of More Choice on Voter Turnout Causal Evidence from Germany". *German Politics,* 1–27. https://doi.org/10.1080/09644008.2024.2326457

Erim, G. (2015). Başkanlık Sistemi ve Türkiye (Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Erkuş, A. (2007). "Ölçek Geliştirme ve Uyarlama Çalışmalarında Karşılaşılan Sorunlar", *Türk Psikoloji Bülteni*, Sayı: 13(40), 17-25.

Erkuş, A. (2012). *Psikolojide Ölçme ve Ölçek Geliştirme-1: Temel Kavramlar ve İşlemler*, Pegem Akademi: Ankara.

Ertekin, Ş. (2006). 1980 Sonrası Dönemde Türkiye'de Siyasal İstikrar-Vergilendirme İlişkisi (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

E-voting Handbook (2010). Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Fırat, E. (2009). "Türkiye'de 1980 Sonrası Yaşanan Üç Büyük Kriz ve Sonuçlarının Ekonomi-Politiği", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* Sayı: 9(17), 501-524.

Geurkink, B., Akkerman, A. ve Sluiter, R. (2024). "Developing Political Trust at Work: How Socialization Experiences in the Workplace Reduce Inequalities in Political Trust", *Political Behavior,* Sayı: 46, 2005–2024. https://doi.org/10.1007/s11109-023-09906-6

Gjøsteen, K. (2016). *E-Voting in Norway, Real-World Electronic Voting: Design, Analysis and Deployment* (1st ed.) Hao, F., ve Ryan, P.Y.A. (Ed.). Auerbach Publications. https://doi.org/10.1201/9781315371290

Goodman, N., Pammett, J.H. ve DeBardeleben, J. (2010). "Internet Voting: The Canadian Municipal Experience", *Canadian Parliamentary Review,* Sayı: 33(3): 13–21.

Górecki, M. A., ve Gendźwiłł, A. (2020). "Politysize and Voter Turnout Revisited: Micro-level Evidence from 14 Countries of Central and Eastern Europe", *Local Government Studies,* Sayı: 47(1), 31–53. https://doi.org/10.1080/03003930.2020.1787165

Gönenç, L. (2005). "Türkiye'de Hükümet Sistemi Değişikliği Tartışmaları Olanaklar ve Olasılıklar Üzerine Bir Çalışma Notu", *Türkiye Barolar Birliği Yayınları,* Sayı: 77, 1-12.

Gönül, A. F. (2021). Siyasi Partiler ve E-Demokrasi (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Gündoğdu, H. G. (2014). Yönetime Katılmada Etkinlik için Bilgi İletişim Teknolojilerinin Kullanılması: E-Katılım ve E-Demokrasi Bağlamında Konya

Büyükşehir Belediyesi Örneği (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Halkoylaması Arşivi (t.y.). Erişim adresi https://www.ysk.gov.tr/tr/halkoylamasi-arsivi/2648 (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Hurwitz L (1973) "Contemporary Approaches to Political Stability", *Comparative Politics*, Sayı: 5(3): 449– 463.

Introduction to E-voting Project. (2010, 4 Mart) Erişim adresi https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/E-voting/Default_en.asp (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Işık, H. M. (2015). "Çağdaş Demokratik Rejimlerde Seçimlerin Yönetim ve Denetimi", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Sayı: 15, 75-87.

Kaymal, C. (2017). "Başkanlık Sistemi ve Siyasi İstikrar Arasındaki İlişki", *Strategic Public Management Journal*, Sayı: 3(6), 150-167.

Keser, A., Çelik, M., ve Ercan, E. (2021). "Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili ve Toplumsal Cinsiyet", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Sayı: 76(1), 191-229. https://doi.org/10.33630/ausbf.822019

Kılınç, Z. A. (2010). "Siyasal İstikrar Açısından Başkanlık ve Parlamenter Sistemler", *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar,* Sayı: 47(548), 36-45.

Kiriş, H. (2020). "Avrupa Parlamentosu 2019 Seçimleri: Siyasal Gruplar, Ulusal Partiler ve Yeni Eğilimler", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı: 51, 134-152.

Koç Başaran, Y. (2017). "Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kuramı", *The Journal of Academic Social Science*, Sayı: 5(47), 480-495. http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.12368

Kouba, K., Novák, J., ve Strnad, M. (2020). "Explaining Voter Turnout in Local Elections: A Global Comparative Perspective", *Contemporary Politics,* Sayı: 27(1), 58–78. https://doi.org/10.1080/13569775.2020.1831764

Köker, L. (2006). "Seçim sistemleri ve siyasi çoğulculuk", *Anayasa Yargısı,* Sayı: 22(1), 10-21.

Krimmer, R. ve Schuster, R. (2008). "The E-Voting Readiness Index", *Gesellschaft für Informatik Electronic Voting*.

Krimmer, R., ve Volkamer, M. (2021). "Cybersecurity and Election Security: A Multifaceted Challenge for Democracies", *Journal of Information Security and Applications*, Sayı: 58, 102712. https://doi.org/10.1016/j.jisa.2021.102712

Krivonosova, I. (2021). "The Forgotten Election Administrator of Internet Voting: Lessons from Estonia", *Policy Studies,* Sayı: 43(6), 1254–1276. https://doi.org/10.1080/01442872.2021.1958179

Mahalli İdareler Genel Seçim Arşivi (t.y.). Erişim adresi https://www.ysk.gov.tr/tr/mahalli-idareler-genel-secimleri-arsivi/2650 (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Manoel, L., Costa, A. C., ve Cabral, P. (2021). "Voter Turnout in Portugal: a Geographical Perspective", *Papers in Applied Geography*, Sayı: 8(1), 88–111. https://doi.org/10.1080/23754931.2021.1958251

Margolis, E. J. (2010). "Understanding Political Stability and Instability". *Civil Wars*, Sayı: 12(3), 326345. https://doi.org/10.1080/13698249.2010.509568

Milletvekili Genel Seçim Arşivi (t.y.). Erişim adresi https://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644 (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Mossberger, K., Tolbert, C. J., ve McNeal, R. S. (2007). *Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation.* MIt Press.

Nacak, O. (2014). "Temsili Demokrasinin Sorun Alanları ve Çözüm Noktasında Yeni Bir Model: Katılımcı Demokrasi", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 32, 194-214.

On Dört Mayıs 2023 Cumhurbaşkanı ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri Seçim İstatistikleri Bülteni. (2023). Erişim adresi https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/14Mayis2023CBSecimIstatistik.pdf (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Oostveen, A.M. ve Besselaar, P. (2005). "Trust, Identity and the Effects of Voting Technologies on Voting Behavior", *Social Science Computer Review*, Sayı: 23(3), 304-311.

Örselli, E., Bayrakçı, E., ve Karabulut, N. (2018). "E-Demokrasiyi E-Katılım Üzerinden Okumak: Kavramsal Bir Analiz", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 6(14), 108-127.

Özbudun, E. (1995). "Seçim sistemleri ve Türkiye". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 44(1), 521-539.

Özdemir, A. (2021). "Okuryazarlık ve Kentsel Nüfus Oranlarının Geçersiz Oylar ve Seçimlere Katılım Oranları Üzerindeki Etkileri: Son On Seçim İçin Van İli Üzerine Bir İnceleme", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Van Özel Sayısı),* 649-672.

Paul Cockshott, W., ve Renaud, K. (2013). "Information Technology: Gateway to Direct Democracy in China and the World", *International Critical Thought*, Sayı: 3(1), 76–97. https://doi.org/10.1080/21598282.2013.761448

Political Stability - Country Rankings. (2023). Erişim adresi https://www.theglobaleconomy.com/rankings/wb_political_stability/ (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Prosser, A. ve Krimmer R. (2004). "The Dimensions Of Electronic Voting Technology, Law, Politics And Society", *Gesellschaft für Informatik,* 21-28.

Radu, M. (2015). "Political Stability - A Condition for Sustainable Growth in Romania?", *Procedia Economics and Finance,* Sayı: 30, 751-757. https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)01324-6

Reif, K., ve H. Schmitt. (1980). "Nine Second-Order National Elections - A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results", *European Journal of Political Research,* Sayı: 8(1), 3–44. doi:10.1111/j.1475-6765.1980.tb00737.x.

Risnanto, S., Rahim Y. B. A. ve Herman, N. S. (2020). "E-Voting Readiness Mapping For General Election Implementation", *Journal of Theoretical and Applied Information Technology,* Sayı: 98(20), 3280-3290.

Sansarcı, İ. (2013). Elektronik Devlet ve E-Demokrasi (Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Schneider, R., Athias, D., ve Bugarin, M. (2020). "Electronic Voting and Public Spending: The Impact of DeFacto Enfranchisement on Federal Budget Amendments in Brazil", *Journal of Applied Economics*, Sayı: 23(1), 299–315. https://doi.org/10.1080/15140326.2020.1748358

Seçim Mevzuatı (t.y.). Erişim adresi https://www.ysk.gov.tr/tr/mevzuat/liste (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Seçim Mevzuatı ve İlgili Diğer Mevzuat (t.y.). Erişim adresi https://www.ysk.gov.tr/tr/mevzuatDiger/liste (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun (1961). Erişim adresi https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=298&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=4 (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Sezen, S. (1994). *Seçim ve Demokrasi,* Gündoğan Yayınları, Ankara.

Sezgin, A.A. ve Yolcu, T. (2018). *İnternet ve Demokrasi,* Akademisyen Kitabevi, Ankara.

Shrafritz, J. M., Russel, E. W. ve Borick, C. P. (2017). *Kamu Yönetimini Tanımak*, Nobel Yayınevi, Ankara.

Smith, R. (2016). "Confidence in Paper-Based and Electronic Voting Channels: Evidence From Australia", *Australian Journal of Political Science*, Sayı: 51(1), 68–85. https://doi.org/10.1080/10361146.2015.1093091

Stauffer, K. E., ve Fraga, B. L. (2021). "Contextualizing the Gender Gap in Voter Turnout". Politics, Groups, and Identities, Sayı: 10(2), 334–341. https://doi.org/10.1080/21565503.2021.1893195

Subay, Ö. Ö. (2016). Türkiye'de 2014 Yerel Seçimlerinde E-Demokrasi Uygulamaları (Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Şahin, Z. (2022). "Türkiye'de Seçimlerin Cinsiyeti: Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Milletvekili Genel Seçimleri ve Kadın Temsili (1935-2018)", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı: 29, 73-96. https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.978160

Şenyürek, E., ve Yakut, İ. (2013). "A Brief Survey on Electronic Voting", *Technological Applied Sciences*, Sayı: 8(3), 46-54.

Şinik, B. (2009). "Türkiye'de Yerel Katılım: Fransa ile Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi,* Sayı: 18(3), 1-22.

Tan, M. (2008). Türkiye'de Askeri Müdahalelerin Siyasal İstikrar Üzerindeki Etkileri (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul) Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Taş, R. (2022). Elektronik Oylamalar İçin Blok Zincirine Dayalı Güvenli Bir Oylama Modeli (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara) Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Teglbjærg, J. H., Mamali, F. C., Chapman, M., ve Dammeyer, J. (2021). "The Disability Gap in Voter Turnout and its Association to the Accessibility of Election

information in EU Countries". *Disability ve Society*, Sayı: 37(8), 1342–1361. https://doi.org/10.1080/09687599.2021.1877116

Tuncer, E. (2006). "Türkiye'de Seçim Uygulamaları/ Sorunları Işığında Temsilde Adalet Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği". *Anayasa Yargısı,* Sayı: 22(1), 167-182.

Turan, İ., Şimşek, Ü., ve Aslan, H. (2015). "Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert-Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi". *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (30), 186-203.

Turkey: Political Stability. (2023). Erişim adresi https://www.theglobaleconomy.com/turkey/wb_political_stability/ (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Türk, H. S. (1969). "Türk Seçim Sisteminde Oy Hakkı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Sayı: 26(3), 79-114. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001166

Türken, A. Ö. (2020). Kentsel Tasarımda Toplum Katılımına Yönelik Dijital Araçların Kullanımı (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Türkiye'de Elektronik Seçim İçin İlk Adım (2024, 12 Şubat). Erişim adresi https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyede-elektronik-secim-icin-ilk-adim-/3134627 (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Uçkan, Ö. (2003). *E-Devlet E-Demokrasi ve Türkiye,* Literatür Yayınları, İstanbul.

Uluşahin, N. (2003). "Demokratik Siyasal Rejimlerin Sınıflandırılmasında Farklı Bir Yaklaşım: "Yarı-Başkanlık"tan "İki Başlı Yürütme Yapılanması''na", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı: 52(2), 199-233.

Vivek, M. ve Anusuya K V. (2024). "Secured and Decentralized System for E-Voting with Hybrid Cryptography and Blockchain." *IETE Journal of Research,* Sayı: 70 (11), 8278–90. doi:10.1080/03772063.2024.2373889.

Voter Turnout Database (t.y.). Erişim adresi https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout-database (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Weber, M. (1954). *Ekonomi ve Toplum.* Yarın Yayıncılık.

Welch, E.W., Hinnant, C.C. ve Moon, M.J. (2005). "Linking Citizen Satisfaction with E-Government and Trust in Government", *Journal of Public Administration Research and Theory*, Sayı: 15(3), 371-391.

Xenakis, A., ve Macintosh, A. (2004). "Major Issues in Electronic Voting in the Context of the UK Pilots". Journal of E-Government, Sayı: 1(1), 53–74. https://doi.org/10.1300/J399v01n01_06

Yavuzoğlu, S. (2017). Dünyada E-Demokrasi Uygulamaları ve Türkiye (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

Yaylı, H. ve Eroğlu, G. (2015). "Yerel Katılım Bağlamında Türkiye'de Kadın Temsili", *International Journal of Science Culture and Sport,* Sayı: 3, 504-524.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,* Seçkin Yayıncılık: Ankara.

Yıldız, S. (2017). “Sosyal Bilimlerde Örnekleme Sorunu: Nicel ve Nitel Paradigmalardan Örnekleme Kuramına Bütüncül Bir Bakış”. *Kesit Akademi Dergisi*, Sayı: 11, 421-442.

Yılmaz, F., ve Pekgör, A. (2023). “Likert Tipi Ölçek Geliştirme Uygulamaları Üzerine”, *Ulusal Eğitim Dergisi,* Sayı: 3(2), 506-519.

YSK Başkanı Yener'den "Elektronik Oylama" Açıklaması. (2024, 6 Aralık) Erişim adresi https://www.ntv.com.tr/turkiye/abddeki-secim-sistemi-ysknin-merceginde-ysk-baskani-yenerden-elektronik-oylama-aciklamasi,jiOqxO-MKUeLSQXkmhNsHw (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

YSK Başkanı: “Elektronik Oylama için Hazırız (2024, 14 Kasım) https://serbestiyet.com/haberler/gundem/ysk-baskani-elektronik-oylama-icin-haziriz-187588/#google_vignette (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

YSK Duyurdu: Elektronik Seçim Sistemi Geliyor. (2023, 16 Haziran) Erişim adresi https://www.youtube.com/watch?v=VOcfr2v_Cxk (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Yücel, O. (2010). Homomorfik RSA sayımlı, izlenebilir ve denetlenebilir elektronik oylama (Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara). Erişim Adresi: Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi

# EKLER

## ETİK ONAYI

Evrak Tarih Sayısı: 13.02.2023-406570

**T.C.**
**TRAKYA ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU**

**Oturum Sayısı: 2023/01**
**KARAR NO: 2023.01.03** **Karar Tarihi: 08.02.2023**

Akademik Danışmanlığını Üniversitemiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof.Dr. Burak GÜMÜŞ'ün yaptığı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Doktora Programı öğrencisi Ali Erhan KONUK tarafından, Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nda değerlendirilmek üzere gönderilen "Elektronik Oylamaya(e-oylama) Hazır Oluş Anketi" başlıklı araştırma dosyası incelenmiştir. Araştırmanın; gerçekleştirilmesinde etik bilimsel standartlar açısından sakınca bulunmadığına mevcudun oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile karar verilmiştir.